editura
VREMEA

Anatole France

CELE ȘAPTE NEVESTE ale lui BARBĂ ALBASTRĂ

ANATOLE FRANCE
de l'Académie Française

●

LES SEPT FEMMES DE LA BARBE-BLEUE

ET AUTRES CONTES MERVEILLEUX

I.S.B.N. 973-95581-9-4

Anatole France

CELE ŞAPTE NEVESTE
ale lui
BARBĂ-ALBASTRĂ
şi
ALTE POVEŞTI MINUNATE

TRADUCERE DE BARBU CIOCULESCU

editura VREMEA

Coperta de SILVIA COLFESCU

©
Toate drepturile asupra acestei versiuni rezervate editurii VREMEA

CELE ȘAPTE NEVESTE ALE LUI BARBĂ-ALBASTRĂ

DUPĂ DOCUMENTE AUTENTICE

1

S-au emis asupra personajului faimos, vulgar numit Barbă-Albastră, opiniile cele mai diverse, cele mai stranii și mai false. Poate cea mai greu de susținut este aceea care face din acest gentilom o personificare a soarelui. S-au depus strădanii în sensul acesta de către o anumită școală de mitologie comparată. Se învăța acolo că cele șapte soții ale lui Barbă-Albastră erau aurore, iar cei doi cumnați zorii de zi și scăpătatul de seară, identici Dioscurilor care au eliberat-o pe Elena răpită de Teseu. Celor care ar fi ispitiți să o creadă trebuie să le reamintim că un bibliotecar savant din Agen, Jean-Baptiste Pérès, a demonstrat, în 1817, într-un chip foarte amăgitor, că Napoleon nu existase niciodată și că povestea acestei pretinse mari căpetenii nu era decît un mit solar. În ciuda unor jocuri ale spiritului cît de ingenioase, nu ne-am putea îndoi că Barbă-Albastră și Napoleon au existat cu adevărat.

O ipoteză nu mai mult fondată constă în a-l confunda pe acest Barbă-Albastră cu mareșalul de Rais, care a fost spînzurat de către Justiție, deasupra podului din Nantes, la 26 octombrie 1440. Fără a căuta, dimpreună cu domnul Salomon Reinach, dacă mareșalul a comis toate crimele pentru care a fost condamnat sau dacă n-au contribuit la pieirea sa averile rîvnite de către un prinț lacom, nimic din viața lui nu seamănă cu ceea ce se găsește în viața lui Barbă-Albastră; aceasta este îndeajuns pentru a nu-i confunda și spre a nu face dintr-unul și din celălalt un singur personaj.

Charles Perrault care, către 1660, a avut meritul de a alcătui prima biografie a acestui senior într-adevăr remarcabil prin aceea că s-a căsătorit în șapte rînduri, a făcut din el un scelerat desăvîrșit și cel mai perfect model de

cruzime pe care l-a văzut pămîntul. Dar este îngăduit să ne îndoim, dacă nu de buna lui credință, cel puțin de siguranța informațiilor sale. Poate că a fost stîrnit împotriva personajului său. N-ar fi primul exemplu al unui istoric sau al unui poet care se complace în a-și umbri picturile. Dacă ne-a rămas un portret al lui Titus mai frumos decît realitatea, se pare că, dimpotrivă, Tacit l-a defăimat prea tare pe Tiberius. Macbeth, încărcat de crime în legendă și de către Shakespeare, a fost, în realitate, un rege drept și înțelept. El nu l-a asasinat cîtuși de puțin pe bătrînul rege Duncan. Duncan, încă tînăr, a fost zdrobit într-o mare bătălie și găsit mort a doua zi, într-un loc denumit *Prăvălia armurierului*. Acest rege dusese la pieire mai multe neamuri de-ale lui Gruchno, soția lui Macbeth. Acesta din urmă făcu din Scoția o țară prosperă, favoriză comerțul și fu privit ca apărătorul burghezilor, adevăratul rege al orașelor. Nobilimea clanurilor nu i-a iertat nici că l-a învins pe Duncan, nici că i-a apărat pe meșteșugari: ea-i nimici și-i dezonoră memoria. După moarte, bunul rege Macbeth n-a mai fost cunoscut decît din istoriile dușmanilor săi. Geniul lui Shakespeare a impus minciunile lor conștiinței umane. De multă vreme bănuiam că Barbă-Albastră a fost victima unei fatalități asemănătoare. Toate împrejurările vieții lui, așa cum le aflam înfățișate, erau departe de a-mi satisface spiritul și de a da mulțumire acestei nevoi de logică și de limpezime care mă devoră fără încetare. Descopeream în ele, gîndindu-mă mai bine, dificultăți de netrecut. Prea își dădeau silința să mă facă să cred în cruzimea acestui om, ca să nu cad pradă îndoielii. Aceste presimțiri nu mă înșelau deloc. Intuițiile mele, precedate de o anumită cunoaștere a firii omenești, aveau să se preschimbe curînd într-o certitudine bazată pe dovezi incontestabile. Am descoperit la un giuvaergiu din Saint-Jean-des-Bois, diverse hîrtii privitoare la Barbă-Albastră, între altele cartea sa de socoteli și o plîngere anonimă împotriva ucigașilor săi căreia, din motive pe care le ignor, nu i s-a dat niciodată urmare. Aceste documente m-au întărit în ideea că a fost bun și nefericit și că memoria i-a fost înecată în calomnii

nedemne. De atunci, am considerat ca o datorie să scriu adevărata lui istorie, fără să-mi fac vreo iluzie asupra succesului unei atari încercări. Această tentativă de reabilitare este destinată, o știu, să cadă în uitare și tăcere. Ce poate adevărul gol și rece împotriva strălucitoarei faime a minciunii?

II

Către 1650 hălăduia pe moșiile sale, între Compiègne și Pierrefonds, un gentilom bogat ce se numea Bernard de Montragoux, ai cărui strămoși ocupaseră cele mai înalte ranguri ale regatului. Însă el trăia departe de Curte, în acea liniștită obscuritate care acoperea atunci tot ceea ce nu cădea sub privirile regelui. Castelul său de la Guillettes era plin cu mobile scumpe, cu vase de aur și de argint, cu tapiserii, broderii, pe care le ținea închise în lăzi, nu spre a-și ascunde comorile, din teamă de a le strica prin folosință, căci era, dimpotrivă, darnic și măreț. Însă pe acele vremuri, seniorii duceau în mod obișnuit, în provincie, o existență foarte simplă, mîncînd laolaltă cu oamenii casei și dansînd duminicile cu fetele din sat. Totuși, ei făceau, în anumite împrejurări, superbe petreceri, care contrastau cu mediocritatea traiului de zi cu zi. Așa se făcea că țineau în rezervă multe mobile frumoase și mîndre tapiserii. Ceea ce făcea și domnul de Montragoux.

Castelul său, clădit în vremuri gotice, vădea asprimea acestora. Din afară, se arăta destul de fioros și de ursuz, cu rămășițele puternicelor sale turnuri, dărîmate de pe cînd avuseseră loc tulburările din regat, sub răposatul rege Ludovic. În interior, aspectul era mai plăcut. Odăile erau decorate în stil italienesc, iar marea galerie de la parter în întregime încărcată de ornamente în relief, de picturi și de aurării.

La unul din capetele acestei galerii se afla o încăpere

căreia i se spunea de obicei "cămăruța". Este singurul nume pe care i-l dă Charles Perrault. Nu e lipsit de folos să se știe că era numită și cămăruța prințeselor nefericite, deoarece un pictor din Florența înfățișase pe pereți tragicele întîmplări ale Dircee-i, fiica soarelui, legată de către fiul Antiopei de coarnele unui taur, ale lui Niobe, plîngîndu-și pe muntele Sipyle copiii străpunși de săgețile divine, ale lui Procris, chemînd sulița lui Cephale să i se înfigă în piept. Aceste figuri păreau vii, iar dalele de porfir cu care era podită camera păreau colorate cu sîngele acestor nenorocite femei. Una din ușile acestei cămăruțe dădea spre șanțul cu apă, secat.

Grajdurile formau o clădire somptuoasă, situată la oarecare depărtare de castel. Ele conțineau așternuturi pentru șaizeci de cai și adăposturi pentru douăsprezece calești aurite. Dar ceea ce făcea din Guillettes un lăcaș fermecător erau canalele și pădurile care se întindeau împrejur și unde se putea pescui și vîna în voie.

Mulți locuitori din ținut nu-l cunoșteau pe domnul Montragoux decît sub numele de Barbă-Albastră, fiindcă acest nume era singurul pe care i-l dădea poporul. Într-adevăr, barba îi era albastră, însă ea nu era albastră decît pentru că era neagră, și fiindcă era atît de neagră părea albastră. Nu trebuie să vi-l înfățișăm pe domnul de Montragoux sub aspectul monstruos al triplului Typhon ce poate fi văzut la Atena, rîzînd în tripla sa barbă indigo. Ne vom apropia mult mai mult de realitate, comparîndu-l pe seniorul de la Guillettes cu acei comedieni sau cu acei preoți ai căror obraji proaspăt bărbieriți au reflexe azurii. Domnul de Montragoux nu purta barbă ascuțită, precum bunicul său, de la curtea regelui Henric al II-lea; n-o purta nici în formă de evantai, ca străbunicul lui, mort în bătălia de la Marignan. Aidoma domnului de Turenne, n-avea decît o mustăcioară și un smoc de fire, sub buza de jos; obrajii lui păreau albaștri, însă, orice s-ar spune, acest senior cumsecade nu părea cîtuși de puțin desfigurat din cauza aceea și nu producea spaimă. Părea chiar mai bărbat și, dacă lua un aer mai crîncen, asta nu-l făcea urît de femei.

Bernard de Montragoux era un prea frumos bărbat, înalt, lat în umeri, corpolent și plăcut la vedere, cu toate că țărănos și mirosind mai mult a pădure, decît a iatac și a salon. E totuși adevărat că nu plăcea doamnelor pe cît ar fi trebuit să le placă, după statură și avere. Pricină îi era timiditatea, iară nu barba. Doamnele exercitau asupră-i o atracție de neînfrînt și îi pricinuiau o teamă de netrecut. Se temea de ele, pe cît de mult îi plăceau. Iată originea și cauza inițială a tuturor nenorocirilor sale. Cînd vedea pentru întîia oară o doamnă, ar fi preferat să moară decît să-i adreseze cuvîntul, și oricît ar fi fost de pe gustul lui, rămînea în fața ei tăcut ca un mormînt. Sentimentele nu-i ieșeau la iveală decît prin cumplite rotiri de ochi. Timiditatea aceasta îl expunea la fel de fel de necazuri și mai cu seamă îl împiedica să aibă o legătură cinstită cu vreo femeie modestă și la locul ei, și-l lăsa pradă, fără apărare, aventurierelor celor mai îndrăznețe și mai obraznice. Așa și-a nenorocit viața.

Orfan de la o vîrstă fragedă, după ce descurajase, prin acel soi de rușine și groază, pe care nu știa să-l învingă, partidele avantajoase și foarte onorabile ce i se prezentau, se căsători cu o domnișoară Colette Passage, recent stabilită în ținut, după ce cîștigase ceva bani, umblînd cu ursul prin orașele și satele regatului. O iubea din toată inima și din toate puterile sale. Și, ca să fiu drept, avea de ce plăcea, așa cum era, robustă, cu piepții mari și tenul încă fraged, deși pîrlit de atîta stat în aer liber. Mare i-a fost surprinderea și bucuria, mai întîi pentru că era o doamnă de calitate; inima ei, care nu era rea, se lăsa atinsă de bunătatea unui soț de o atît de înaltă condiție și de o asemenea corpolență, care se purta cu ea aidoma celui mai ascultător servitor și celui mai îndrăgostit dintre amanți. Însă după cîteva luni, o apucă plictisul de a nu mai străbate lumea. În mijlocul bogățiilor, copleșită de îngrijiri și de semne de dragoste, nu găsea altă plăcere decît să se ducă să-și găsească tovarășul de viață rătăcitoare în pivnița în care acesta tînjea, cu un lanț după gît și un inel în nas, și să-l sărute pe ochi, plîngînd. Domnul de Montragoux, văzînd-o așa de îngîndurată, cădea și el pe gînduri, iar tristețea lui nu făcea decît s-o sporească pe

aceea a tovarășei sale. Amabilitățile și purtările lui grijulii sfîșiau inima bietei femei. Într-o dimineață, la deșteptare, domnul de Montragoux n-o mai găsi lîngă el pe Colette. Zadarnic o căută prin tot castelul. Ușa de la cămăruța prințeselor nefericite era deschisă. Pe-acolo trecuse ea, ca să-și ia cîmpii, cu ursul ei. Îți făcea rău să vezi durerea ce-l cuprinse pe Barbă-Albastră. În pofida nenumăraților curieri trimiși pe urmele ei, nu se mai află niciodată nimic despre Colette Passage.

Domnul de Montragoux încă mai plîngea după ea cînd i se întîmplă să danseze, la sărbătoarea de la Guillettes, cu Jeanne de la Cloche, fata locotenentului de poliție din Compiègne, de care se îndrăgosti. O ceru în căsătorie și o obținu numaidecît. Ei îi plăcea vinul și-l bea pe întrecute. Această patimă spori pînă într-atît, încît în puține luni ea căpătă aerul unui burduf ce da pe dinafară. Partea cea mai rea era că acest burduf, devenit turbat, se învîrtea neobosit prin săli și pe scări, cu țipete, înjurături, cu sughițuri, vomînd injurii și vin asupra a tot ce întîlnea. Domnul de Montragoux rămînea prostit de dezgust și de oroare. Dar numaidecît își aduna curajul și se sforța, cu tărie și cu tot atîta răbdare, să-și vindece soția de un viciu atît de respingător. Rugăminți, mustrări, implorări, amenințări - toate mijloacele fură folosite. Fără nici un rezultat. Nu-i mai dădea vin din pivnițele sale, dar ea își procura din afară, ceea ce-i provoca beții și mai rele.

Ca să-i strice gustul unei băuturi prea îndrăgite, îi puse iarba pisicii în sticle. Ea crezu că el voia s-o otrăvească, sări asupră-i și-i înfipse vîrful unui cuțit de bucătărie în pîntece. El crezu că are să moară, dar nu-și abandonă blîndețea obișnuită. "Este, spuse el, mai mult de plîns, decît de condamnat." Într-o zi, cînd uitase să încuie ușa de la cămăruța prințeselor nefericite, Jeanne de la Cloche intră înăuntru, în halul ei obișnuit de rătăcire și, văzînd figurile pictate pe pereți, în atitudini îndurerate și gata să-și dea sufletul,le luă drept femei adevărate și fugi înspăimîntată pe cîmp, zbierînd c-o omoară.

Auzindu-l pe Barbă-Albastră, care-o chema și gonea pe

urmele ei, ea se aruncă, înnebunită de groază, în bazinul cu apă și se înecă. Lucru greu de crezut și totuși adeverit, soțul ei fu întristat de această moarte, într-atît îi era de milos sufletul.

Șase săptămîni după accident, o luă de nevastă, fără ceremonie, pe Gigonne, fiica fermierului său Traignal. Ea umbla numai în saboți și mirosea a ceapă. Destul de frumușică, numai că se uita cruciș și șchiopăta de-un picior. De cum se mărită, această păzitoare de gîște, roasă de o ambiție fără margini, nu mai visă decît noi măriri și noi splendori. Nu i se mai păreau rochiile de brocart destul de împodobite, colierele de perle destul de frumoase, rubinele destul de mari, caleștile destul de aurite, iazurile, codrii, moșiile destul de întinse. Barbă-Albastră, pe care nu-l îmboldise niciodată ambiția, gemea sub povara toanelor semețe ale soției sale; neștiind, în nevinovăția lui, dacă era greșit să fii tot cu gîndul la glorie, ca ea, sau să gîndești cu modestie, ca el, aproape că se învinuia de mediocritatea lui, ce contraria nobilele dorințe ale soției și, nehotărît la culme, acum o îndemna să guste cu moderație bunurile acestei lumi, acum alerga după noroc, pînă la marginea prăpastiei. Era înțelept, însă la el dragostea conjugală era mai puternică decît înțelepciunea. Gigonne nu era cu gîndul decît decît la ieșirile în lumea mare, cum să facă să fie primită la curte și să devină țiitoarea regelui. Neizbutind, se uscă de ciudă, dădu în gălbinare și muri. Printre gemete, Barbă-Albastră îi înălță un mormînt magnific.

Acest cumsecade senior, hăituit de o atît de statornică adversitate domestică, poate că nu și-ar mai fi ales o altă soție, fu însă ales el ca soț de către domnișoara Blanche de Gibeaumex, fiica unui ofițer de cavalerie care n-avea decît o ureche; pe cealaltă, zicea el, o pierduse slujindu-l pe rege. Domnișoara avea mult spirit, de care se servi spre a-și înșela bărbatul. Ea-l înșelă cu toți gentilomii din împrejurimi. O făcea cu atîta pricepere, încît îl înșela în propriul lui castel și chiar sub ochii lui, fără ca el să-și dea seama. Sărmanul Barbă-Albastră parcă mirosea el ceva, însă nu știa ce. Din nenorocire pentru ea, dîndu-și toată străduința să-și înșele

soțul, nu a fost destul de atentă la felul în care-și înșela amanții, vreau să spun, cum le ascundea că-i înșeală pe unii cu alții. Într-o zi, fu surprinsă, în cămăruța prințeselor nefericite, în compania unui gentilom pe care îl iubea, de către un gentilom pe care-l iubise și care, turbat de gelozie, o străpunse cu spada. Cîteva ore mai tîrziu, nefericita doamnă fu găsită acolo moartă de către un servitor de la castel și astfel, groaza pe care o inspira această odaie crescu. Sărmanul Barbă-Albastră, aflînd în același timp și în ce hal fusese dezonorat și sfîrșitul tragic al soției sale, nu se consolă de cea de-a doua nenorocire luînd-o în considerație pe cea dintîi. O iubea pe Blanche de Gibeaumex cu o înflăcărare nemaipomenită și cu mai multă tandrețe decît le iubise pe Jeanne de la Cloche, pe Gigonne Traignel și chiar pe Colette Passage. Aflînd noutatea că ea îl înșelase cu statornicie și că nu-l va mai înșela niciodată, resimți o durere și o tulburare care, departe de a se potoli, deveneau cu fiecare zi mai violente. Pradă unor suferințe de nesuportat, contractă o maladie ce dădu loc la temeri pentru viața lui.

După ce folosiră diverse leacuri fără efect, medicii îi atraseră atenția că singurul remediu potrivit bolii sale era să-și ia o nevastă tînără. Atunci, se gîndi la micuța lui verișoară Angèle de la Garandine, a cărei mînă credea că o va obține cu ușurință, fiindcă ea n-avea de nici unele. Îl încuraja s-o ia de soție faptul că trecea drept mărginită și lipsită de învățătură. După ce fusese înșelat de către o femeie de spirit, o proastă îi reda încrederea. O luă de soție pe domnișoara de la Garandine și-și dădu seama cît de false îi fuseseră previziunile. Angèle era blîndă, Angèle era bună, Angèle îl iubea; de felul ei nu era înclinată către rău, dar chiar și cei mai puțin dibaci o trăgeau oricînd pe sfoară. Ajungea să i se spună: "Fă asta, că te ia bau-bau"; "intră aici ca să nu te mănînce vîrcolacul", sau și mai bine: "Închide ochii și ia leacul ăsta", și numaidecît nevinovata făptură se supunea, la cheremul pișicherilor care pofteau de la ea ceea ce era prea firesc să poftească, deoarece era frumoasă. Domnul de Montragoux, înșelat și jignit de această ființă

inocentă tot atîta, ba chiar mai mult decît fusese de către Blanche de Gibeaumex, mai avea pe deasupra și nenorocirea de a ști asta, căci Angèle era mult prea candidă ca să-i ascundă ceva. Ea-i spunea: "Domnule, mi s-a spus asta; mi s-a făcut asta; mi s-a luat asta; uite ce-am văzut; uite ce-am simțit". Și, prin ingenuitatea ei, îi provoca acestui sărman senior suferințe de neînchipuit. El le răbda cu strășnicie. I se întîmpla, totuși, să-i spună: "Ești o gîscă!" și să-i ardă palme. Aceste palme au stat la originea unei reputații de cruzime, ce nu avea să se mai risipească. Un călugăr cerșetor, ce trecea prin les Guillettes, pe cînd domnul de Montragoux era plecat la vînătoare de becațe, o găsi pe doamna Angèle cosînd o rochie de păpușă. Acest cumsecade mădular al bisericii, dîndu-și seama că era tot atît de redusă pe cît de frumoasă, o luă pe măgarul său făcînd-o să creadă că arhanghelul Gabriel o aștepta într-un hățiș de pădure, ca să-i pună jartiere de perle. Se crede că a fost mîncată de lupi, căci de atunci nimeni n-o mai văzu la față.

După o atît de funestă experiență, cum de s-a hotărît Barbă-Albastră să contracteze o nouă căsnicie? N-ai putea înțelege, dacă n-ai pricepe puterea unei ocheade asupra unei inimi de naștere înaltă. Acest gentilom de bine întîlni într-un castel de prin vecinătate, pe unde poposea adesea, o tînără orfană de neam mare, pe nume Alix de Pontalcin care, jefuită de toate averile ei de către un tutore lacom, nu se mai gîndea decît să se închidă într-o mănăstire. Prietenii săritori la nevoie se străduiră să-i schimbe hotărîrea și să o decidă să accepte mîna domnului de Montragoux. Ea era de o desăvîrșită frumusețe. Barbă-Albastră, ce se legăna cu gîndul că va gusta în brațele ei o fericire fără de margini, fu odată mai mult înșelat în nădejdea sa și simți de această dată o nemulțumire, care, prin esența ei, îl ustura cu mult mai mult decît toate ponoasele suferite în precedentele sale căsătorii. Alix de Pontalcin refuză cu încăpățînare să ducă la îndeplinire unirea la care, totuși, ea consimțise. Zadarnic o strîngea cu ușa domnul de Montragoux să-i devină soție; ea rezista rugăminților, lacrimilor, dojenilor, respingea cele

mai ușoare mîngîieri ale bărbatului ei și da fuga să se ascundă în cămăruța prințeselor nefericite, unde rămînea singură și neîmblînzită nopți de-a rîndul. Nu s-a cunoscut niciodată pricina unei rezistențe atît de potrivnice legilor divine și omenești; ea s-a pus pe seama împrejurării că domnul de Montragoux avea barba albastră, însă ceea ce am spus mai adineauri despre această barbă face puțin verosimilă o asemenea presupunere. În rest, acesta este un subiect asupra căruia e greu să-ți dai cu părerea. Sărmanul soț îndura cele mai crunte suferințe. Ca să uite de ele, vîna ca un turbat, spetind caii, cîinii și însoțitorii. Însă cînd se întorcea, istovit și zdrobit de oboseală, în castelul său, ajungea să dea ochii cu domnișoara de Pontalcin, pentru ca puterile să-i revină de îndată, dimpreună cu chinurile. În sfîrșit, nemaiputînd răbda, ceru la Roma anularea unei căsătorii ce nu era decît o amăgire și o obținu conform dreptului canonic și în schimbul unui frumos dar făcut sfîntului părinte. Dacă domnul de Montragoux o trimise la plimbare pe domnișoara de Pontalcin cu semnele de respect ce se datorează unei femei și fără să rupă bastonul pe spinarea ei, la mijloc a fost sufletul său tare, inima mare și faptul că era stăpîn pe sine întocmai precum pe domeniul des Guillettes. Se jură însă că nici o parte femeiască nu va mai pune piciorul în apartamentele sale. Fericit ce-ar fi fost, dacă și-ar fi respectat pînă la capăt jurămîntul!

III

Trecuseră cîțiva ani de cînd își concediase domnul de Montragoux cea de-a șasea soție și nu se mai păstra, în tot ținutul, decît o amintire confuză a calamităților casnice care căzuseră asupra casei acestui bun senior. Nu se știa ce se întîmplase cu soțiile sale și se povesteau, serile, în sat, basme, să ți se facă părul măciucă. Unii le credeau, alții nu.

În acea epocă, o văduvă copticică, doamna Sidonie de Lespoisse se stabili cu copiii ei în conacul din Motte-Giron, la două leghe în linie dreaptă de castelul des Guillettes. De unde venea, ce fusese bărbatu-său, nu știa nimeni. Unii credeau, fiindcă așa o auziseră vorbind, că avusese oarecari slujbe în Savoia ori în Spania; alții ziceau că murise în India; mai mulți își închipuiau că văduva stăpînea moșii nesfîrșite; cîțiva se îndoiau grozav. Totuși ea trăia pe picior mare și invita în la Motte-Giron toată nobilimea din preajmă. Avea două fete, dintre care cea mare, Anne, pe punctul de a rămîne fată bătrînă, era o șireată și jumătate. Cea mică, Jeanne, bună de măritat, ascundea, sub aparența de nevinovăție, o timpurie experiență a vieții. Doamna de Lespoisse mai avea și doi băieți de douăzeci și de douăzeci și doi de ani, foarte frumoși și bine făcuți. Unul era dragon, iar celălalt mușchetar. Voi spune, ca unul care i-am văzut brevetul, că acesta era mușchetar negru. Asta nu se vedea cînd mergea pe jos, căci mușchetarii negri se deosebeau de cei gri nu prin culoarea veșmintelor, ci prin îmbrăcămintea calului lor. Și unii și alții purtau casca de postav galonată cu aur. În ceea ce-i privește pe dragoni, ei erau recunoscuți după un soi de căciulă cu o codiță ce le cădea galant pe-o ureche. Dragonii aveau reputația de a fi mari golani, martor fiind cîntecul:

Sosesc dragonii
S-o-ntindem, mamă!

Zadarnic însă ai fi căutat în cele două regimente de dragoni ale Majestății sale un destrăbălat mai mare, un parazit mai desăvîrșit și un ticălos mai josnic decît Cosme de Lespoisse. Pe lîngă el, frate-său apărea ca un băiat cinstit. Bețivan și cartofor, Pierre de Lespoisse plăcea femeilor și cîștiga la cărți; acestea erau și singurele mijloace de trai ce i se cunoșteau.

Doamna de Lespoisse, mama lor, nu trăia pe picior mare, în la Motte-Giron, decît ca să-i tragă pe alții pe sfoară. În realitate, era săracă lipită, datoare chiar și pentru dantura ei falsă. Toalele ei, mobilierul, caii, caleașca și servitorii îi fuseseră împrumutate de cămătarii din Paris,

care amenințau să le ia îndărăt, dacă nu-și mărita grabnic una din fete cu vreun senior bogat, iar cinstita Sidonie se aștepta la tot ceasul să se vadă despuiată și cu casa goală. Grăbită să găsească un ginere, își pusese ochii numaidecît pe domnul de Montragoux, pe care-l ghicea simplu, ușor de înșelat, foarte blînd și gata să se îndrăgostească, sub o aparență aspră și nesociabilă. Fetele ei își însușiseră planul și, la fiecare întîlnire, îl săgetau pe bietul Barbă-Albastră cu ocheade ce-i mergeau pînă în fundul inimii. Cedă foarte repede farmecelor puternice ale celor două domnișoare de Lespoisse. Uitînd de jurăminte, nu se mai gîndea decît s-o ia în căsătorie pe una sau pe alta, amîndouă părîndu-i la fel de frumoase. După cîteva amînări, pricinuite mai puțin de șovăială, decît de timiditatea sa, se înfățișă cu mare pompă în la Motte-Giron și-și depuse cererea doamnei de Lespoisse, lăsînd-o să aleagă pe care anume dintre fete să i-o dea. Doamna Sidonie îi răspunse îndatoritor că îl stima foarte mult și că îl autoriza să facă curte aceleia dintre domnișoarele de Lespoisse la care se va opri.

– Învățați să plăceți, domnule, îi zise ea; voi fi prima care să aplaud succesele dumneavoastră.

Pentru a face cunoștință, Barbă-Albastră le invită pe Anne și pe Jeanne de Lespoisse, cu mama lor, frații și o mulțime de doamne și gentilomi, să petreacă cincisprezece zile în castelul des Guillettes. Și să te ții plimbări, partide de vînătoare și de pescuit, dansuri și ospețe, petreceri și chefuri de toate soiurile.

Un tînăr senior, pe care-l aduseseră cu ele doamnele de Lespoisse, cavalerul de la Merlus, organiza vînătorile. Barbă-Albastră avea cele mai frumoase haite de cîini de vînătoare și cele mai mîndre echipaje din ținut. Doamnele rivalizau cu gentilomii, în urmărirea cerbului. Nu întotdeauna se țineau de capul animalului, ci, vînători și vînătorițe se îndepărtau, perechi-perechi, se regăseau și se rătăceau din nou prin codri. Cavalerul de la Merlus se rătăcea de preferință cu Jeanne de Lespoisse, și fiecare se întorcea seara la castel, mișcat de aventurile sale, mulțumit de felul în care și-a petrecut ziua. După cîteva zile de

observare, bunul senior de Montragoux o preferă cu hotărîre celei mai mari dintre surori, pe Jeanne, cea mai mică, aceea care era mai proaspătă, ceea ce nu vrea să spună că era și mai novice. Își dădu pe față preferința, pe care n-avea de ce s-o ascundă, căci era o înclinație cinstită, iar el, de altminteri, era om dintr-o bucată.

O curta pe această tînără domnișoară cum se pricepea mai bine, vorbindu-i puțin, din lipsă de obișnuință, dar o privea rotindu-și ochii săi teribili și scoțînd din rărunchi suspine care ar fi dărîmat și un stejar. Cîteodată izbucnea în rîs și vesela începea să clămpăne, iar geamurile să zdrăngăne. Singur, din toată lumea, nu remarca asiduitățile cavalerului de la Merlus pe lîngă fiica mai mică a doamnei de Lespoisse, sau, dacă le remarca, nu vedea în ele nimica rău. Experiența sa pe lîngă femei nu ajungea să-l facă bănuitor și să-l pună cumva în gardă față de aceea pe care o iubea. Bunică-mea zicea că, în viață, experiența nu servește la nimic și că rămîi ceea ce ai fost. Cred că avea dreptate și povestea adevărată pe care o evoc aici, n-o contrazice.

În cursul acestor petreceri, Barbă-Albastră desfășura o rară și măreață generozitate. De cum cădea seara, o puzderie de torțe luminau peluza din fața castelului, iar pe mesele slujite de valeți și de fete îmbrăcați în fauni și în driade, găseai tot ce produceau mai gustos brazdele și pădurile. Muzicanții le încîntau întruna urechile cu simfonii. Către sfîrșitul mesei, învățătorul și învățătoarea, urmați de băieții și fetele școlii din sat, se înfățișau în fața mesenilor și citeau un compliment seniorului de Montragoux și oaspeților lui. Un astrolog cu tichie ascuțită se apropia de doamne și le vestea amorurile viitoare, citindu-le-n palmă. Barbă-Albastră poruncea să se dea de băut tuturor vasalilor săi și împărțea el însuși pîine și carne familiilor sărace.

La zece noaptea, de teama cetii, compania se retrăgea în apartamentele luminate de nenumărate lumînări și unde se aflau mese pentru tot felul de jocuri: lansquenet, biliard, reversi, trou-madame, belotă, portique, popa-prostu, șeptic, brelan, șah, table, zaruri, basetă și calbas. Pe Barbă-Albastră

îl urmărea tot timpul ghinionul la aceste diverse jocuri, unde pierdea, noapte de noapte, mari sume de bani. Ceea ce-l putea consola de un ghinion așa de încăpățînat, era faptul de a le vedea pe cele trei doamne de Lespoisse cîștigînd multe parale. Jeannette, cea mai mică, mizînd numai și numai pe mîna cavalerului de la Merlus, aduna munți de aur. Cei doi fii ai doamnei de Lespoisse realizau, de asemenea, frumoase beneficii la reversi și la basetă și jocurile de care se lipeau mai tare erau tocmai cele mai încărcate de riscuri. Jocurile se întindeau pînă tîrziu în noapte. Nu se punea pleoapă pe pleoapă în timpul acestor minunate desfătări și, cum zice autorul celei mai vechi istorii despre Barbă-Albastră, "își petreceau noaptea, făcîndu-și șotii unii altora". Aceste ore erau de departe cele mai dulci dintre toate, căci dînd-o pe glumă și bucurîndu-se de întuneric, cei ce aveau înclinație unul către altul se ascundeau împreună în fundul unui alcov. Cavalerul de la Merlus se deghiza odată în diavol, altădată în fantomă sau în strigoi, spre a băga groaza în cei ce dormeau, însă sfîrșea întotdeauna prin a se strecura în odaia domnișoarei Jeanne de Lespoisse. Nici bunul senior de Montragoux nu era lăsat pe dinafara acestor jocuri. Cei doi fii ai doamnei de Lespoisse îi puneau în pat praf de scărpinat și-i ardeau în cameră substanțe ce răspîndeau o duhoare fetidă. Cînd nu-i atîrnau deasupra ușii un ulcior plin cu apă, în așa chip încît bunul senior nu putea deschide ușa, fără să i se verse toată apa în cap. În sfîrșit, îi făceau fel de fel de farse ce-i umpleau de veselie pe oaspeți și pe care Barbă-Albastră le îndura cu firească sa blîndețe.

Făcu cererea în căsătorie, pe care doamna de Lespoisse o încuviință, cu toate că, zicea, i se sfîșia inima la gîndul că-și mărită fetele. Căsătoria s-a celebrat la Motte-Giron, cu o pompă extraordinară. Demoazela Jeanne, de o surprinzătoare frumusețe, era înveșmîntată în horbote și coafată cu o mie de bucle. Sora ei, Anne, purta o rochie de catifea verde, cu rîuri negre și cu o parură de perle și de diamante. Domnul de Montragoux își arborase pe o tunică de catifea neagră toate diamantele sale babane; arăta

minunat și avea o expresie de inocență și de timiditate ce contrasta plăcut cu bărbia sa albastră și statura vînjoasă. Desigur, frații miresei erau împopoțonați pe măsură, însă cavalerul de la Merlus, în tunică de mătase roz, brodată cu perle, îți lua ochii.

Numai după ceremonie, jidovii care împrumutaseră familiei și drăgutului miresei acele toalete frumoase și acele bogate giuvaeruri, le luară înapoi și le duseră cu poștalionul la Paris.

IV

Timp de o lună, domnul de Montragoux a fost cel mai fericit dintre oameni. Își adora soția și o privea ca pe un înger de puritate. Ea era cu totul altceva; însă chiar și unii mai ageri decît bietul Barbă-Albastră s-ar fi înșelat în această privință ca și el, într-atît era de șireată și de perfidă, urmînd cu docilitate sfaturile doamnei mamei sale, cea mai îndemînatică ticăloasă din tot regatul Franței. Această doamnă se stabili la Guillettes, cu Anne, fiica sa cea mai mare, cu cei doi fii, Pierre și Cosme, și cu cavalerul de la Merlus, care nu se mai dezlipea de doamna de Montragoux, de parcă ar fi fost umbra ei. Asta îl cam necăjea pe bunul soț, care ar fi vrut să-și păstreze soția numai pentru el. Dar nu se simțea jignit de prietenia ei față de tînărul gentilom, odată ce acesta îi spusese că îi era frate de lapte.

Charles Perrault spune că la o lună după ce se încheiase această căsătorie, Barbă-Albastră fu obligat să facă o călătorie de șase săptămîni pentru o afacere însemnată; dar Perrault pare să ignore motivele acestui voiaj și s-a bănuit că a fost o capcană la care a recurs, după obicei, soțul gelos, ca să-și surprindă soția. Adevărul e cu totul altul: domnul de Montragoux s-a dus la Perche, ca să intre în posesia moștenirii vărului său d'Outarde, ucis în mod glorios de o ghiulea de tun în bătălia de la Dunes, pe cînd juca zaruri pe

o tobă.

Înainte de a pleca, domnul de Montragoux își rugă soția să nu se dea în lături de la nici o distracție, în timpul absenței lui.

– Invită-ți prietenele bune, doamnă, îi zise el, du-le la plimbare; petreceți și mîncați bine.

Îi încredință cheile casei, pecetluind astfel că în lipsa lui, ea devenea unica și suverana stăpînă a întregii seniorii des Guillettes.

– Iată, îi spuse el, cheile celor două debarale mari; iată-le pe cele de la vesela de aur și de argint, care nu se folosește în toate zilele; iat-o pe aceea de la casele mele de bani, unde-mi țin aurul și banii; pe acelea de la casetele unde-mi sînt giuvaerurile, și iată și șperaclul pentru toate apartamentele. Cît priveste cheița asta, este cheia cămăruței de la capătul galeriei celei mari din apartamentul de jos; deschide tot, pășește oriunde.

Charles Perrault pretinde că domnul de Montragoux a adăugat:

– Însă în cămăruța asta, îți interzic să intri, și-ți interzic în așa chip încît, dacă ți se întîmplă să intri acolo, poți să te aștepți la orice de la mînia mea.

Relatînd aceste cuvinte, istoricul lui Barbă-Albastră comite eroarea de a adopta, fără s-o controleze, versiunea dată, după eveniment, de doamnele de Lespoisse. Domnul de Montragoux s-a exprimat cu totul altfel. Atunci cînd i-a încredințat soției sale cheia de la cămăruță, ce nu era alta decît a prințeselor nefericite de care am mai avut ocazia să mai vorbim în cîteva rînduri, el îi mărturisi scumpei sale Jeanne dorința ca ea să nu intre într-o parte a locuinței pe care o considera ca fatală pentru fericirea lui casnică. Într-adevăr, pe acolo trecuse prima sa soție, și dintre toate cea mai bună, ca să fugă cu ursul ei; acolo îl înșelase din belșug Blanche de Gibeaumex, cu diverși gentilomi; în fine pe acea podea de porfir se zvîntase sîngele unei criminale adorate. Oare nu era destul, pentru ca domnul de Montragoux să lege de această cămăruță crude amintiri și presimțiri funeste?

Cuvintele pe care le adresase Jeannei tălmăceau impresiile și dorințele ce-i tulburau sufletul. Iată-le, textual:

– N-am nimic să-ți ascund, doamnă și aș considera că te-aș ofensa neîncredințîndu-ți toate cheile unei locuințe care-ți aparține. Poți, deci, intra în această mică odaie ca și în toate celelalte din castel; însă, dacă-mi vei da crezare, n-o vei face, ca să-mi faci plăcere și ținînd seama de gîndurile dureroase și de prevestirile rele cărora aceste gînduri le dau naștere, fără să vreau, în sufletul meu. Aș fi nemîngîiat dacă ți s-ar întîmpla vreo nenorocire sau dacă m-aș expune dizgrației tale, și vei scuza, doamnă, aceste temeri, din fericire fără noimă, ca izvorînd din tandrețea mea neliniștită și din vigilenta mea dragoste.

Cu aceste cuvinte, bunul senior își îmbrățișă soția și plecă în grabă către Perche.

"Vecinele și prietenele cele bune, spune Charles Perrault, n-așteptară să fie chemate ca să se ducă la tînăra nevastă, într-atît le dădea ghes nerăbdarea de a vedea toate bogățiile din casa ei. Iată-le, numaidecît, trecînd din odaie în odaie, prin cabinete, scotocind prin garderobe, unele mai frumoase și mai bogate decît altele; ele nu mai conteneau exagerînd și proslăvind norocul prietenei lor".

Toți istoricii care au tratat acest subiect adaugă că doamna de Montragoux nu resimțea nici o bucurie la vederea acestor bogății, din pricina nerăbdării de a se duce și descuia cămăruța. Cît se poate de adevărat și, cum a spus-o Perrault, "curiozitatea o împingea atît de tare încît, fără să țină socoteală că nu era cinstit să-și părăsească musafirele, ea coborî într-acolo pe o scăricică secretă și în așa grabă, că fu cît pe ce să-și frîngă gîtul în două-trei rînduri". Faptul nu poate fi pus la îndoială. Dar nimeni n-a spus că era așa de nerăbdătoare să pătrundă în acel loc, pentru că acolo o aștepta cavalerul de la Merlus.

De cînd se stabilise în castelul de la Guillettes, ea-l întîlnea în odăiță pe acel tînăr gentilom în fiecare zi, și mai adesea de două ori decît o singură dată, fără să-i treacă cheful de asemenea întîlniri, așa de puțin convenabile pentru o tînără de-abia măritată. Este cu neputință să ai

dubii în privința relațiilor ce se înnodaseră între Jeanne și cavaler: ele nu erau deloc cinstite și cîtuși de puțin inocente. Vai! Dacă doamna de Montragoux n-ar fi atentat atît la onoarea soțului ei, neîndoios, s-ar fi ales cu mustrarea posterității, însă moralistul cel mai auster i-ar găsi scuze, invocînd în favoarea unei femei așa de tinere moravurile veacului, exemplele de la oraș și de la Curte, urmările prea sigure ale unei rele educații, sfaturile unei mame perverse, căci doamna Sidonie de Lespoisse favoriza aventurile galante ale fiicei sale. Înțelepții i-ar ierta o greșeală prea dulce ca să merite asprimea lor; păcatele ei ar fi părut prea obișnuite ca să fie și mari și toată lumea s-ar fi gîndit că a făcut și ea precum celelalte. Însă Jeanne de Lespoisse, nemulțumită că atenta la onoarea soțului ei, nu se temu deloc să atenteze și la viața lui.

În cămăruța cea mică, altfel denumită și cabinetul prințeselor nefericite, puseră la cale Jeanne de Lespoisse, doamnă de Montragoux, dimpreună cu cavalerul de la Merlus, moartea unui soț fidel și tandru. Ea declară mai tîrziu că, intrînd în acea sală, văzu atîrnate trupurile a șase femei asasinate, al căror sînge închegat acoperea podelele și că, recunoscînd în aceste nenorocite pe primele șase soții ale lui Barbă-Albastră, prevăzuse soarta care o aștepta și pe ea însăși. În acest caz, ea ar fi luat drept leșuri mutilate picturile de pe pereți și ar trebui să comparăm halucinațiile sale cu cele ale lady-ei Macbeth. Dar este extrem de probabil că Jeanne a imaginat acest îngrozitor spectacol spre a-l povesti apoi și a-i justifica pe asasinii bărbatului ei, calomniindu-le victima. Se hotărî pieirea domnului de Montragoux. Anumite scrisori pe care le am la îndemînă mă silesc să cred că doamna Sidonie de Lespoisse a participat la complot. Cît despre fiica ei cea mare, se poate spune că ea a fost sufletul acestuia. Anne de Lespoisse era cea mai rea din toată familia. Ei îi rămîneau străine slăbiciunile simțurilor și se păstra castă în mijlocul destrăbălărilor de- acasă; nu pentru că judeca nedemne de ea acele plăceri, ci fiindcă nu simțea plăcerea decît prin cruzime. Ea îi atrase pe cei doi frați ai săi, Pierre și Cosme, să participe, promițîndu- le cîte un regiment.

V

Ne mai rămîne să evocăm, după documente autentice și mărturii sigure, cea mai cumplită, mai perfidă și mai lașă dintre crimele casnice, a cărei amintire a ajuns pînă la noi. Asasinatul ale cărui împrejurări le vom expune, n-ar putea fi comparat decît cu omorul comis în noaptea de 9 martie 1449 asupra persoanei lui Guillaume de Flavy, de către Blanche d'Overbreuc, soția lui, tînără și firavă, de bastardul d'Orbandas și de bărbierul Jean Bocquillon. Ei l-au înăbușit pe Guillaume sub o pernă, l-au doborît cu lovituri de drug și l-au înjunghiat la gît, ca pe un vițel. Blanche d'Overbreuc dovedi că soțul ei hotărîse să o înece, în timp ce Jeanne de Lespoisse dădu pe mîinile unor scelerați un soț care o iubea. Vom înfățișa faptele cît se poate de sobru.

Barbă-Albastră se întoarse acasă ceva mai devreme decît îl așteptau. Ceea ce a dat loc bănuielii foarte greșite că, pradă unei negre gelozii, voia să-și surprindă nevasta. Bucuros și încrezător, dacă se gîndea să-i facă o surpriză, atunci era vorba de una plăcută. Tandrețea lui, bunătatea, aerul său încîntat și liniștit ar fi înduioșat inimile cele mai feroce. Cavalerul de la Merlus și tot neamul acesta execrabil de Lespoisse nu văzură în asta decît o înlesnire a atentatului la viața și averea lui, încă mai sporită cu o moștenire. Tînăra sa soție îl primi cu zîmbetul pe buze, se lăsă îmbrățișată și condusă în camera conjugală, unde făcu pe plac minunatului om. A doua zi dimineață, îi înapoie lanțul cu chei ce-i fusese încredințat. Dar lipsea dintre ele aceea de la cămăruța prințeselor nefericite, de obicei numită micul cabinet. Barbă-Albastră o ceru cu blîndețe. Și, după ce-l amînă cîtva timp, sub diferite pretexte, Jeanne i-o înapoie.

Aici se pune o problemă pe care nu e cu putință s-o

soluționăm, fără a ieși din domeniul istoriei, spre a intra în regiunile indeterminate ale filozofiei. Charles Perrault spune formal că acea cheie de la micul cabinet era vrăjită, ceea ce vrea să spună că era fermecată, magică, dotată cu proprietăți contrarii legilor naturale, așa cum cel puțin le concepem. Or, n-avem dovezi împotrivă. Este aici locul să reamintim preceptul ilustrului meu maestru, domnul de Clos des Lunes, membru al Academiei: "Cînd se înfățișează supranaturalul, deloc nu trebuie istoricul să-l respingă". Mă voi mulțumi, deci, să reamintesc, în privința acestei chei, opinia unanimă a vechilor biografi ai lui Barbă- Albastră; cu toții afirmă că era vrăjită. Acesta este un fapt cu greutate. De altfel, această cheie nu este singurul obiect creat de industria omenească și care s-a văzut înzestrat cu proprietăți miraculoase. Tradiția mișună în exemple de spade minunate. Spada lui Arthur era vrăjită. Aceea a Jeannei d'Arc era vrăjită, după mărturia de nerespins a lui Jean Chartier; iar dovada pe care o aduce acest ilustru cronicar este aceea că, atunci cînd lama ei s-a rupt, cele două bucăți au refuzat să se lase reunite, oricît s-au străduit cei mai dibaci armurieri. Într-unul din poemele sale, Victor Hugo vorbește de "acele scări vrăjite, care sub pași se-ncurcă întotdeauna". Mulți autori admit chiar că există bărbați vrăjiți, care se pot schimba în lupi. Nu ne vom apuca să combatem o credință atît de vie și de statornică și ne vom feri să decidem dacă cheia de la cămăruță era sau nu vrăjită, lăsînd cititorului avizat grija să discearnă opinia noastră în această chestiune, căci rezerva noastră nu implică nehotărîrea, și chiar în aceasta îi stă și meritul. Însă ne regăsim propriul domeniu, sau mai bine spus, jurisdicția noastră, redevenim judecători ai faptelor, arbitri ai circumstanțelor, acolo unde citim că această cheie era pătată de sînge. Autoritatea textelor nu ni se va impune pînă acolo, încît să le și dăm crezare. Ea nu era deloc pătată de sînge. Cursese sînge în cămăruță, dar cu multă vreme înainte. Fie că fusese spălată sau fie că se uscase, cheia nu putea fi pătată cu sînge iar ceea ce soția criminală, în tulburarea ei, a luat drept o pată de sînge pe oțel, era un

reflex al cerului, încă împurpurat de trandafirii aurorei. Nu mai puțin, la vederea cheii, domnul de Montragoux își dădu seama că soția sa intrase în cămăruță. El observă, într-adevăr, că această cheie apărea acum mai lustruită și mai lucitoare decît atunci cînd i-o dăduse și se gîndi că acest lustru nu putea fi decît rezultatul folosirii.

Fu neplăcut impresionat și-i spuse tinerei sale soții, cu un surîs trist:

– Iubita mea, ai intrat în cămăruță. De nu ni s-ar trage nici ție, nici mie, vreun necaz din împrejurarea aceasta! Odaia asta e o piază rea, de care aș fi vrut să te feresc. Dacă te-ar lovi și pe tine, aș fi nemîngîiat. Iartă-mă: cînd iubești ești superstițios.

La aceste cuvinte, cu toate că Barbă-Albastră n-o putea înspăimînta, odată ce spusele sale și întreaga lui ținută nu exprimau decît melancolie și dragoste, tînăra doamnă de Montragoux începu să urle din toate puterile:

– Ajutor! Mă omoară!

Acesta era semnalul convenit. La auzul său, cavalerul de la Merlus și cei doi fii ai doamnei de Lespoisse trebuiau să se arunce asupra lui Barbă-Albastră și să-l străpungă cu săbiile lor.

Însă cavalerul, pe care Jeanne îl ascunsese într-un dulap din camera ei, apăru singur. Domnul de Montragoux, văzîndu-l cum se repezea cu spada întinsă, se puse în gardă.

Jeanne fugi îngrozită și o întîlni, în galerie, pe sora ei Anne, care nu era, cum s-a spus, într-un turn, deoarece turnurile castelului fuseseră dărîmate la ordinul cardinalului Richelieu. Anne de Lespoisse se străduia să le insufle curaj celor doi frați ai ei care, palizi și șovăitori, nu îndrăzneau să se angajeze într-un atît de mare risc.

Jeanne, mînată de grabă, imploră:

– Repede! Repede! fraților mei, dați-i o mînă de ajutor iubitului meu!

Atunci Pierre și Cosme alergară spre Barbă-Albastră. Îl găsiră cînd tocmai îl dezarmase pe cavalerul de la Merlus, și-i pusese piciorul pe piept. În chip trădător, ei îl străpunseră pe la spate, cu săbiile, lovindu-l încă multă

vreme după ce murise.

Barbă-Albastră n-avea moștenitori. Văduva lui rămase stăpînă pe toate bunurile. Ea folosi o parte din ele ca să-i facă surorii sale Anne zestre, o altă parte ca să cumpere brevete de căpitani pentru cei doi frați ai ei, iar restul, ca să se mărite ea însăși cu cavalerul de la Merlus, care, de cum se îmbogăți, deveni un om foarte cinstit.

MINUNEA MĂRITULUI SFÎNT NICOLAE

Sfîntul Nicolae, episcop de Myra, la Lycia, trăia în epoca lui Constantin cel Mare. Cei mai din vechime autori, și cei mai serioși, care au vorbit despre el, îi proslăvesc virtuțile, faptele, meritele; aduc un noian de dovezi ale sfințeniei sale; însă nici unul dintre ei nu pomenește minunea cu putina de sare. Nu se face mențiune despre asta nici măcar în *Legenda de aur*. Această tăcere este de luat în seamă: totuși, nu te hotărăști să pui la îndoială un fapt atît de celebru, atestat de cîntecul de jale, cunoscut de toată lumea:

Trei mici copilași erau,
Spice la cîmp culegeau...

Acest text faimos spune pe șleau că un cîrnățar hapsîn îi puse pe nevinovați "la sărat, ca pe purcei". Adică, aparent, că-i conservă, tăiați în bucățele, într-o baie de saramură. Într-adevăr, așa se face sărarea porcului: dar te surprinde să afli, apoi, că cei trei copilași au rămas șapte ani în saramură, în timp ce, obișnuit, după cam șase săptămîni începi să scoți, cu o furculiță de lemn, din putină, bucățele de carne. Textul e formal: la șapte ani de la crimă, intră măritul sfînt Nicolae în hanul cel blestemat. Ceru de mîncare. Gazda îi oferi o bucată de jambon.

– Nu vreau, că nu este bun.
– Vreți oleacă de vițel?
– Nu, căci nu e frumușel.
Nițică sărătură voi,
Ce de ani șapte-i în butoi
Cînd măcelarul auzi,
Trînti ușa și fugi.

Numaidecît, punînd mîna deasupra putinii, omul Domnului învie fragedele victime.

Aceasta este, în substanță, povestirea anonimului din vechime; ea poartă în sine caracterele inimitabile ale candorii și ale bunei-credințe. Scepticismul pare rău inspirat cînd se ia la trîntă cu amintirile cele mai vii ale conștiinței populare. Așa că, nu fără o adîncă satisfacție, am găsit mijlocul de a împăca autoritatea cîntecului de jale cu tăcerea vechilor biografi ai pontifului din Lycia. Sînt fericit să proclam rezultatul lungilor mele meditații și al savantelor mele cercetări. Miracolul cu putina este adevărat, cel puțin în ceea ce are esențial, însă n-a fost opera prea-fericitului episcop din Myra - ci a unui alt sfînt Nicolae, căci sînt doi: unul, cum am spus-o, episcop din Myra, celălalt, mai apropiat de noi, episcop de Trinqueballe, în Vervignole. Mi-a fost dat să fac eu distincția. Episcopul de Trinqueballe i-a scos pe cei trei băieței din putină; voi stabili faptul susținut de documente autentice și nu vom avea de deplîns sfîrșitul unei legende.

Am fost destul de fericit să regăsesc întreaga întîmplare a episcopului Nicolae și a copiilor înviați de către el. Am făcut din asta o povestire ce se va citi, sper, cu plăcere și cu folos.

I

Nicolae, vlăstar al unei ilustre familii din Vervignole, dădu încă din copilărie semne de sfințenie și făcu, la vîrsta de patrusprezece ani, legămîntul de a se hărăzi Domnului. Îmbrăcînd rasa călugărească, fu ridicat, de tînăr, prin aclamațiile mulțimii și voința consiliului canonic, pe jilțul sfîntului Cromadaire, apostol de Vervignole și prim episcop de Trinqueballe. Își exercita cu pioșenie funcția sa pastorală, își orînduia cu înțelepciune clericii, dădea învățătură poporului și nu se temea să ceară celor puternici să respecte justiția și să se comporte cu modestie. Se arăta darnic, risipitor de milostenii și sortea săracilor cea mai mare parte

a averii sale.

Pe o colină ce domina orașul, castelul său se înălța falnic, cu zidurile crenelate și acoperișul lui țuguiat. Făcuse din el un refugiu în care-și găseau un azil toți cei urmăriți de brațul justiției lumești. În sala de la parter, cea mai vastă ce s-a putut vedea în tot ținutul Vervignole, masa întinsă pentru ospețe era așa de lungă, încît cei ce stăteau la un capăt al ei o vedeau cum se pierde în depărtare, către un punct nedeslușit și, cînd se aprindeau torțele, amintea de coada cometei ce apăruse în Vervignole ca să vestească moartea regelui Comus. Sfîntul episcop Nicolae stătea la loc de cinste. Îi trata, de aici, pe mai marii orașului și ai regatului, și pe o mulțime de clerici și de laici. Însă în dreapta sa, se păstra un jilț pentru săracul care i-ar fi venit la ușă, să-și cerșească pîinea. Copiii, mai cu seamă, deșteptau bunăvoința bunului sfînt Nicolae. Se desfăta de nevinovăția lor și avea pentru ei o inimă de părinte și lăuntricul lăcaș al unei mame. Căci avea virtuți și obiceiuri de apostol. În fiecare an, înveșmîntat ca un simplu călugăr, cu un toiag alb în mînă, își vizita enoriașii, dornic să vadă totul cu ochii săi. Și ca să nu-i scape nici o nenorocire, nici o neorînduială, străbătea, întovărășit de un singur cleric, tărîmurile cele mai sălbatice ale diocezei lui, traversînd, pe timp de iarnă, fluvii revărsate, urcînd pe munți de gheață și adîncindu-se în codri deși.

Or, odată, după ce din zori drumețise călare pe catîrca sa, în tovărășia diaconului Modernus, prin păduri întunecoase, bîntuite de rîși și de lupi și străjuite de brazi străvechi presărați pe culmile munților Marmouse, omul Domnului nimeri, la căderea serii, în niște tufișuri pline de spini, în care dobitocul său purtător cu greu își croia un drum trudnic și întortocheat. Diaconul Modernus îl urma anevoie, pe catîrca sa, ce ducea bagajul.

Zdrobit de oboseală și mort de foame, omul Domnului îi spuse lui Modernus:

– Să ne oprim, fiule, și, dacă ți-a mai rămas o picătură de vin și o fărîmă de pîine, vom cina aici, fiindcă nu mă țin puterile să merg mai departe, iar tu, cu toate că ești cu mult

mai tînăr, trebuie că ești la fel de obosit ca și mine.

– Monseniore, răspunse Modernus, nu mi-a rămas picătură de vin și fărîmă de pîine, căci, la porunca domniei tale, am dat totul, pe drum, unor oameni care aveau mai puțină nevoie decît noi.

– Neîndoios, replică episcopul, dacă ne-ar mai fi rămas în desaga ta oarecari resturi, le-am fi mîncat cu plăcere, căci stă bine celor ce diriguiesc Biserica, să se hrănească cu ce rămîne de la săraci. Dar dacă nu mai ai nimic, înseamnă că Dumnezeu a voit așa, și cu siguranță spre binele și folosul nostru. Este cu putință să ne ascundă pentru totdeauna motivul acestei binefaceri; dimpotrivă, poate că ni-l va aduce curînd la cunoștință. În așteptare, cred că ceea ce ne rămîne de făcut este s-o-ntindem înainte, pînă ce vom găsi poame și dude pentru hrana noastră, de asemenea iarbă pentru catîrcele noastre, pentru ca astfel învigorați, să ne întindem pe un pat de frunze.

– Cum vă va fi voia, doamne, răspunse Modernus, îmboldindu-și animalul.

Merseră toată noaptea și o parte a dimineții, apoi, după ce suiră un povîrniș destul de abrupt, se treziră dintr-o dată la marginea pădurii și văzură la picioarele lor o cîmpie acoperită de un cer sîngeriu și străbătută de patru drumuri șterse, ce se pierdeau în ceață. O luară pe cel din stînga, veche cale romană, altcînd frecventată de negustori și de pelerini, dar pustie de cînd războiul răspîndea jalea pe aceste tărîmuri din Vervignole. Nori groși se buluceau pe cer, de pe care țîșneau, fugind, păsările; un aer înăbușitor apăsa pămîntul vînăt și mut; la orizont străfulgerau lumini. Își grăbiră catîrcele obosite. Deodată un vînt puternic apăsă vîrfurile copacilor, făcu să scrîșnească ramurile și să geamă frunzișul izbit. Tunetul bubui și mari picături de ploaie începură să cadă.

Și pe cînd umblau prin furtună, la lumina fulgerelor, pe drumul prefăcut în torent, zăriră, într-o străfulgerare, o casă de care atîrna o ramură de vîsc, semn de ospitalitate. Își opriră catîrcele. Hanul părea părăsit; totuși, gazda le ieși în întîmpinare, umil și fioros totodată, cu un cuțitoi la brîu, și-i

întrebă ce vor.

– Un culcuș și o bucată de pîine, cu un deget de vin, răspunse episcopul, căci sîntem obosiți și rebegiți de frig.

În timp ce hangiul lua vin din pivniță, iar Modernus ducea catîrcele la grajd, sfîntul Nicolae, așezat în fața vetrei, aproape de focul ce se stingea pe-ncetul, își aruncă privirile prin sala mînjită de fum. Colbul și jegul acopereau băncile și sipetele; păianjenii își țeseau pînzele între grinzile roase de cari, pe care atîrnau funii uscate de ceapă. Într-un ungher întunecat, putina își etala pîntecul încercuit de doage de fier.

Pe acele vremi, demonii se amestecau mult mai intim decît astăzi în viața casnică. Bîntuiau locuințele; ghemuiți în cutia cu sare, în oala cu unt sau în vreun alt adăpost, ei îi spionau pe oameni și pîndeau ocazia de a-i ispiti și a-i incita la rele. Tot pe atunci și îngerii își făceau aparițiile mai dese printre creștini.

Or, un diavol mare cît o alună, pitit în tăciuni, luă cuvîntul și-i spuse sfîntului episcop:

– Ia privește putina asta de saramură, părinte: merită. Este cea mai faimoasă putină din întregul Vervignole. Este modelul și prototipul putinilor. Cînd a primit-o din mîinile unui dogar dibaci, stăpînul casei, seniorul Garum a parfumat-o cu ienupăr, cimbrișor și rosmarin. Seniorul Garum n-are pereche în tăierea cărnii, scoaterea oaselor, mărunțirea ei în bucăți de feluríte soiuri, cu pricepere și cu dragoste, impregnînd-o cu duhul sării, ce o conservă și o îmbălsămează. N-are rival în a aroma, concentra, scădea, strînge spuma, trece prin dîrmon și decanta saramura. Gustă, părinte, o îmbucătură de sărățică și ai să-ți lingi degetele: gustă doar o îmbucătură, Nicolae și ai să vezi ce-ai să-mi spui!

Dar din vorbele acestea și mai ales glasul care le rostea (scîrțîind ca un fierăstrău), sfîntul episcop recunoscu duhul necurat. Făcu semnul crucii și de-ndată, asemeni unei castane pe care o arunci în foc fără s-o crăpi, micul diavol plesni cu un zgomot oribil, răspîndind o duhoare cumplită. Iar din cer, coborî un înger, strălucind de lumini, și-i spuse

lui Nicolae:

– Nicolae, drag Domnului, trebuie să știi că trei copilași zac de șapte ani în butoiul acesta. Hangiul Garum i-a tăiat bucățele pe acești fragezi copilași, și i-a pus la păstrare, în saramură. Ridică-te, Nicolae, și roagă-te ca ei să învieze. Căci dacă tu vei stărui pentru ei, Domnul, care te iubește, îi va reda vieții...

În timpul ce se rosteau aceste cuvinte, Modernus intră în sală, însă nu-l văzu pe înger și nu-l auzi, pentru că nu era atît de sfînt ca să poată lua legătura cu spiritele cerești.

Îngerul mai spuse:

– Nicolae, fiu al Domnului, vei pune mîinile deasupra putinii, iar cei trei copii vor învia.

Preafericitul Nicolae, plin de groază, de milă, de zel și de nădejde, mulțumi lui Dumnezeu și cînd hangiul reveni, îi zise cu glas de tunet:

– Garum, desfă butoiul!

La aceste cuvinte. Garum, înspăimîntat, scăpă din mîini cele două căni.

Iar sfîntul episcop Nicolae întinse mîinile și zise:

– Copii, ridicați-vă!

La aceste vorbe, capacul putinei se ridică și cei trei băieței ieșiră dintr-însa.

– Copii, le spuse episcopul, lăudați-l pe Domnul care, prin mîinile mele, v-a scos din saramură. Și, întorcîndu-se către hangiu, care tremura din toate încheieturile:

– Om crud, îi zise, recunoaște pe cei trei copii pe care i-ai ucis mișelește. Fie ca omorul pe care l-ai săvîrșit să te apese și să te căiești, pentru ca Domnul să te ierte!

Hangiul, mort de frică, o șterse afară, în furtună, prin tunete și fulgere.

II

Sfîntul Nicolae îi îmbrățișă pe cei trei copii și-i întrebă cu blîndețe în ce chip fioros fuseseră uciși. Ei povestiră că, pe cînd culegeau spice în lan, Garum se apropiase de ei, îi atrăsese în hanul său, le dăduse să bea vin și-i măcelărise în timpul somnului.

Purtau încă zdrențele cu care erau îmbrăcați în ziua morții lor și, înviați, păstrau mai departe un aer speriat și sălbatic. Cel mai voinic dintre cei trei, Maxim, era fiul unei femei știurlubatice care umbla, călare pe măgar, în urma oștenilor plecați la luptă. Într-o noapte, el căzuse din coșul în care-l purta ea și rămăsese părăsit pe marginea drumului. De atunci, trăise singur, din ce apuca. Cel mai pricăjit dintre ei, Robin, de-abia de-și amintea de părinți, țărani de pe pămînturi sterpe care, prea săraci ca să-l hrănească, sau prea zgîrciți, îl abandonaseră în pădure. Sulpice, cel de-al treilea, nu știa nimic despre ai săi, însă un preot îl învățase să facă cruce.

Vijelia încetase. În văzduhul limpede și ușor, păsărelele își trimeteau chemări, cu piuituri puternice. Țarina se înverzea, rîzătoare. După ce Modernus aduse catîrcele, episcopul Nicolae se sui călare pe a sa, și-l luă pe Maxim, înfășurat în pulpana hainei; diaconul îi luă pe șa pe Sulpice și Robin și porniră către orașul Trinqueballe.

Drumul șerpuia printre lanuri de grîu, podgorii și pajiști. Cale făcînd, măritul sfînt Nicolae, care-i îndrăgise pe acești copii din toată inima, le punea întrebări pe măsura vîrstei lor, pe teme ușoare, precum, de pildă: "Cît fac cinci ori cinci?" sau "Ce este Dumnezeu?". El nu primi răspunsuri mulțumitoare. Însă, departe de a-i rușina pentru ignoranța lor, nu se gîndea decît în ce chip să le-o risipească, încetul cu încetul, prin aplicarea celor mai bune reguli pedagogice.

Modernus, zise el, îi vom învăța mai întîi adevărurile

necesare mîntuirii, apoi artele liberale și, în special, muzica, pentru ca ei să poată cînta laudă Domnului. Va fi bine, pe urmă, să-i învățăm retorica, filozofia și istoria oamenilor, a animalelor și a plantelor. Vreau ca ei să studieze obiceiurile și constituția animalelor, ale căror mădulare dovedesc, prin uimitoarea lor perfecțiune, gloria Creatorului.

De-abia terminase de vorbit venerabilul pontif, că o țărancă trecu pe drum, ducînd de căpăstru o iapă bătrînă, atît de încărcată de crengi, încît îi tremurau genunchii și se poticnea la fiecare pas.

– Vai! spuse măritul sfînt Nicolae, iată un sărman cal care duce mai mult decît poate. A căzut, spre nenorocirea lui, în mîinile unor stăpîni nedrepți și aspri. Nu trebuie să încarci peste măsură nici o creatură, nici chiar vitele de povară.

La vorbele acestea cei trei băieți izbucniră în rîs. Cînd episcopul îi întrebă de ce rîdeau așa de tare:

– Pentru că... zise Robin.

– Din pricină că... zise Sulpice.

– Rîdem, zise Maxim, fiindcă luați drept cal, o iapă. Nu vedeți deosebirea. Totuși, ea e foarte la vedere. Nu vă pricepeți, deci, la animale?

– Cred, zise Modernus, că mai întîi trebuie să-i învățăm pe acești copii să fie politicoși.

În fiecare oraș, tîrg, sat, cătun, castel, pe unde treceau, sfîntul Nicolae le arăta locuitorilor copiii scoși din putina cu saramură și povestea marea minune pe care o făcuse Domnul prin mijlocirea sa, iar fiecare, bucuros foarte, îl binecuvînta pentru aceasta. Informat de către curieri și de către călători de un eveniment așa de prodigios, întreg poporul din Trinqueballe ieși în întîmpinarea păstorului său, desfășurînd în calea sa covoare prețioase și aruncînd cu flori. Cetățenii priveau cu ochi înmuiați în lacrimi cele trei victime salvate din putină și strigau: "Sărbătoare!". Însă acești sărmani copii nu știau decît să rîdă și să scoată limba; iar lucrul acesta făcea să fie mai deplînși și mai admirați, ca o dovadă la îndemîna simțurilor a nevinovăției și stării lor mizerabile.

Sfîntul episcop Nicolae avea o nepoată orfană, pe care o chema Miranda, ce tocmai împlinise șapte ani și care-i era mai scumpă decît lumina ochilor. O văduvă cinstită, numită Basine, o creștea în pioșenie, bună-cuviință și necunoașterea răului. Acestei doamne îi încredință episcopul pe cei trei copii salvați în chip miraculos. Ea nu era lipsită de judecată. Foarte repede își dădu seama că Maxim dădea dovadă de curaj, Robin de prudență, iar Sulpice de matură cugetare, și-și dădu silința să întărească aceste calități care, ca urmare a coruperii comune întregii spițe omenești, mereu tindeau să se pervertească și să se denatureze; căci prudența lui Robin se preschimba cu ușurință în prefăcătorie și ascundea, cel mai adesea, nemăsurate pofte aprige. Maxim era prada unor accese de furie, iar Sulpice exprima deseori cu încăpățînare idei greșite în privința lucrurilor celor mai însemnate. Altfel, erau doar niște copii care căutau cuiburi, furau fructe prin grădini, legau tinichele de cozile cîinilor, turnau cerneală în agheasmatar și praf de scărpinat în patul lui Modernus. Noaptea, înfășurați în cearșafuri și cățărați pe picioroange, bîntuiau prin grădini de leșinau slujnicele întîrziate în brațele iubiților lor. Puneau cuie cu vîrful în sus pe jilțul pe care obișnuia să stea doamna Basine și, cînd se așeza, se-nveseleau de durerea ei, observînd încurcătura în care se afla, de a duce în chip public o mînă vigilentă și binefăcătoare la locul jignit, căci pentru nimic în lume n-ar fi dat dovadă de lipsă de modestie.

În ciuda vîrstei și a virtuților ei, această doamnă nu le inspira nici dragoste, nici teamă. Robin îi spunea capră bătrînă, Maxim, babă neroadă, iar Sulpice, măgărița lui Balaam. O chinuiau în toate chipurile pe micuța Miranda, murdărindu-i frumoasele-i rochii, îmbrîncind-o să cadă în nas pe pietre. Odată, îi cufundară capul pînă la umeri într-un butoi cu melasă. O îndemnau să sară pîrleazul și să se cațere în pomi, contrariu a ceea ce stă bine sexului ei; o învățau purtări și cuvinte cu iz de han și de putină cu saramură. La fel ca ei, ea-i zicea respectabilei doamne Basine capră bătrînă și chiar, luînd partea drept întreg, fund

de capră. Însă altfel, rămînea de o desăvîrșită nevinovăție. Puritatea sufletului ei era de neclintit.

– Sînt fericit, spunea sfîntul episcop Nicolae, de a-i fi scos pe copiii aceștia din saramură, ca să fac din ei adevărați credincioși. Vor deveni fideli slujitori ai Domnului, iar meritele lor îmi vor fi răsplătite.

Or, în cel de-al treilea an de la învierea lor, măricei acum și vînjoși, se jucau într-o zi de primăvară pe pajiște, la malul rîului. Într-un moment de proastă dispoziție și din firea sa mîndră, Maxim îl aruncă în apă pe diaconul Modernus care, agățat de creanga unei sălcii, chema în ajutor. Robin se apropie, se prefăcu că-l trage de mînă, îi luă inelul și se duse.

În acest timp, Sulpice, nemișcat pe mal și cu brațele încrucișate, zicea:

– Modernus o sfîrșește rău. Văd șase diavoli, în chip de lilieci gata să-i culeagă sufletul de pe buze.

Cînd doamna Basine și Modernus îi raportară această gravă întîmplare, sfîntul episcop se întristă și scoase suspine.

– Copiii aceștia, zise el, au fost crescuți în suferință, de către părinți nevrednici. Noianul de rele le-a șlefuit caracterul. Este cazul să le îndreptăm lipsurile cu îndelungată răbdare și încăpățînată blîndețe.

– Sfinția voastră, replică Modernus, care în halatul său tremura de febră și strănuta sub scufița de noapte, căci răcise de pe urma scaldei, se poate ca răutatea lor să se tragă din aceea a părinților lor. Dar cum vă explicați, părinte, că proasta creștere a puit, în fiecare, vicii diferite și, ca să zic astfel, potrivnice, iar abandonul și mizeria în care au fost aruncați, înainte de a fi fost puși la sărat, l-au făcut pe unul lacom, pe altul violent, și pe al treilea vizionar? Și mai cu seamă acesta din urmă, dacă aș fi în locul domniei voastre, m-ar neliniști cel mai tare.

– Fiecare din acești copii, răspunse episcopul, a cedat în punctul lui slab. Relele tratamente le-au șlefuit sufletul în părțile care prezentau cea mai mică rezistență. Să-i îndreptăm cu cea mai mare băgare de seamă, ca nu cumva să

sporim răul, în loc să-l micșorăm. Blîndețea, iertarea, răbdarea fără margini sînt singurele mijloace pe care trebuie să le folosești întotdeauna întru îndreptarea oamenilor, lăsîndu-i de-o parte, firește, pe eretici.

– Fără-ndoială, doamne, fără-ndoială, replică Modernus strănutînd de trei ori. Numai că nu există bună educație fără pedeapsă, nici disciplină fără disciplină. Și, dacă nu-i veți altoi pe acești trei împielițați, vor deveni mai răi decît Irod. V-o spun eu.

– S-ar putea ca Modernus să nu se înșele, spuse doamna Basine.

Episcoplul nu zise nici pîs. Mergea, dimpreună cu diaconul și cu văduva, de-a lungul unui gard de măceș, ce împrăștia o plăcută mireasmă de miere și de migdale amare. Într-un loc mai de vale, unde se scurgea pe pămînt un izvoraș din preajmă, el se opri în dreptul unui arbust ale cărui crenguțe învălmășite și răsucite, doldora de frunze lucitoare, atîrnau greu sub smocurile albe de flori.

– Priviți, zise el, acest tufiș stufos și înmiresmat, măcesul ăsta așa de frumos, de nobil, de puternic și plin de viață, uitați-vă ce de mai frunze are și cît e de încărcat de flori, mai mult decît toate celelalte din drum. Dar mai băgați seamă că scoarța fragedă a ramurilor lui are spini puțini, slabi, moi, fără de vîrf. Care să fie pricina? Iată că, hrănit de un pămînt umed și gras, liniștit și sigur pe bogățiile sale ce-i susțin viața, măcesul a folosit seva gliei ca să-și sporească forța și gloria și, prea vînjos ca să se mai gîndească a se înarma împotriva nevolnicilor săi dușmani, s-a dăruit cu totul bucuriilor măreției și încîntătoarei lui fecundități. Faceți acum cîțiva pași pe cărăruia ce urcă și întorceți-vă privirile către ceastălaltă tufă de păducel care, trudnic crescută dintr-un pămînt pietros și uscat, tînjește, subțirică și săracă în frunze, fără să fi gîndit, în viața ei aspră, decît cum să se înarmeze mai bine împotriva nenumăraților dușmani ce amenință ființele plăpînde. Așa că a ajuns un mănunchi de spini. Puțina sevă ce-i urcă în ramuri, a risipit-o ca să făurească nenumărate ace, largi la bază, tari, ascuțite, care abia dacă-i potolesc teama nevolnică. Nimic nu i-a mai

rămas ca să scoată floare mirositoare și fecundă. Prieteni, același lucru se întîmplă cu noi, ca și cu măcesul. Grija ce ni se arată în copilărie ne face mai buni. O educație prea aspră, ne înrăiește.

III

Cînd împlini șaptesprezece ani, Maxim pricinui sfîntului episcop Nicolae frămîntări și umplu de scandal dioceza, alcătuind și instruind o companie de pușlamale de vîrsta lui, în vederea răpirii fetelor dintr-un sat numit Grosses-Nates, situat la cîteva leghe nord de Trinqueballe. Expediția reuși de minune. Răpitorii se întoarseră noaptea în oraș strîngîndu-le la piept pe fecioarele despletite ce ridicau zadarnic spre cer ochi înfierbîntați și mîini rugătoare. Însă cînd părinții, frații și logodnicii acestor fete răpite veniră să le caute, ele refuzară să se înapoieze în ținutul natal, declarînd că le-ar fi prea rușine și preferînd să-și ascundă dezonoarea în brațele ce le-o pricinuiseră. Maxim care, cît îl privea, le luase pe cele mai frumoase trei, trăia în tovărășia lor într-un mic conac ce ținea de proprietatea episcopală. La ordinul episcopului, diaconul Modernus veni, în absența răpitorului lor, să le bată la ușă, vestindu-le că a sosit ca să le elibereze. Ele refuzară să-i deschidă și, cum el le înfățișa grozăvia felului în care trăiau, ele-i zvîrliră în cap zoaiele dintr-o oală, cu oală cu tot, crăpîndu-i capul. Mînuind arma unei blînde severități, sfîntul episcop Nicolae îl mustră pe Maxim pentru această violență și dezordine:

– Vai! îi spuse el, te-am scos din putina cu sare pentru pierzania fecioarelor din Vervignole?

Și-i arătă din nou ce uriașă greșeală făcuse. Dar Maxim ridică din umeri și-i întoarse spatele fără să-i răspundă.

Pe atunci, regele Berlu, în cel de-al patrusprezecelea an al domniei sale, strîngea o puternică armată, spre a-i combate pe mamburnieni, dușmani încăpățînați ai regatului

său și care, năvălind în Vervignole, devastau și depopulau cele mai bogate provincii ale acestei mari țări.

Maxim părăsi orașul Trinqueballe fără să-și ia rămas bun de la nimeni. Cînd se depărtă cu cîteva leghe de oraș, zări într-un islaz o iapă destul de bună, chit că era chioară și șchioapă, sări pe ea și o porni în galop. În dimineața zilei următoare, întîlnind din întîmplare un argat care ducea la adăpat un cal voinic de tracțiune, descălecă, sări pe calul cel mare și porunci băiatului să încalece iapa chioară și să vină după el, făgăduindu-i să-l ia ca scutier, dacă va fi mulțumit de el. În această formațiune se înfățișă Maxim regelui Berlu, care-i primi serviciile. În puține zile, deveni unul din cei mai mari căpitani din Vervignole.

În acest timp, Sulpice îi dădea sfîntului episcop subiecte de neliniște mai crude poate și cu siguranță mai grave; căci dacă Maxim păcătuia grav, o făcea fără răutate și-l jignea pe Dumnezeu fără să-și dea seama, ba, ca să zicem așa, fără să aibă habar. Sulpice punea în slujba răului o mai mare și mai stranie stricăciune. Hărăzindu-se din copilărie stării de ecleziast, studia cu asiduitate literele sacre și pe cele profane; sufletul său era însă un vas împuțit în care adevărul se prefăcea în greșeală. Păcătuia în spirit; rătăcea, în materie de credință, cu o precocitate surprinzătoare; la vîrsta cînd încă n-ai idei, el fosgăia de idei eronate. O idee îi veni, șoptită fără-ndoială de diavol. Adună într-o pajiște de-a episcopiei o mulțime de băieți și de fete de vîrsta lui și, cocoțat într-un copac, îi îmboldi să-și părăsească tații și mamele, spre a-l urma pe Cristos, ducîndu-se, în bande, peste cîmpuri, ca să ardă schituri și locașuri parohiale, în scopul de a readuce Biserica la sărăcia evanghelică. Tineretul acesta, mișcat și cucerit, îl urmă pe predicator pe drumurile Vervignole-ului, cîntînd imnuri, incendiind hambare, jefuind altare, devastînd moșiile mănăstirești. Mulți dintre acești smintiți pieiră de oboseală, de foame și de frig sat doborîți de către țărani. Palatul episcopal răsuna de plîngerile clericilor și de vaietele mamelor. Piosul episcop Nicolae îl chemă pe vinovatul de aceste tulburări și, cu o extremă blîndețe și nesfîrșită tristețe, îl mustră de a fi

abuzat de vorbire spre a seduce spiritele, și-i atrase atenția că Dumnezeu nu-l scosese din butoiul cu sare, ca să atenteze la bunurile sfintei biserici.

– Socotește fiule, îi zise el, cît de mare îți este greșeala. Vei apărea în fața păstorului tău încărcat de zavistii, de răzmeriță și de omoruri.

Însă tînărul Sulpice îi răspunse, păstrînd un calm înfiorător, și cu o voce cutezătoare, că nici nu păcătuise și nici pe Domnul nu-l luase în deșert, ci, dimpotrivă, că acționase la porunca cerului și pentru binele Bisericii. Și lăudă, în fața pontifului consternat, eronatele doctrine ale manicheenilor, arienilor, nestorienilor, sabelienilor, bogomililor, albigenzilor și begarzilor, așa de pornit să îmbrățișeze aceste monstruoase erori, încît nici nu-și dădea seama că, potrivnice unele altora, se devorau între ele, la sînul ce le încălzea.

Piosul episcop se strădui să-l aducă pe Sulpice pe calea cea bună; nu putu însă înfrînge încăpățînarea acestui nefericit.

Și, după ce-l lăsă să plece, îngenunche și zise:

– Mulțumescu-ți Ție Doamne, că mi l-ai dat pe acest tînăr, ca pe o piatră de moară pe care să-mi ascut răbdarea și mila.

Pe cînd cei doi copii scoși din putina cu saramură îi dădeau atîta bătaie de cap, sfîntul Nicolae se consola întrucîtva cu cel de-al treilea. Robin nu se arăta nici violent în faptele sale, nici trufaș în gînduri. De soiul lui, nu era atît de vîrtos și de zdravăn ca Maxim, căpitanul; nu avea aerul îndrăzneț și grav al lui Sulpice. Mărunțel, plăpînd, gălbejit, brăzdat la chip, gîrbov și cu o ținută umilă, reverențios și discret, își dădea silința să fie de folos episcopului și oamenilor bisericii, ajutîndu-i pe clerici să țină socoteala veniturilor episcopiei, făcînd, cu ajutorul unor bile înșirate pe vergele, calcule complicate, ba chiar înmulțiri și împărțiri, fără tăbliță și creion, cu o iuțeală și o precizie pe care ai fi admirat-o la un bătrîn maestru în finanțe și într-ale banilor. Era pentru el o plăcere să țină registrele diaconului Modernus care, pe măsură ce îmbătrînea, încurca cifrele și

ațipea la pupitrul său. Spre a-l determina pe seniorul episcop să-i rămînă obligat și ca să-i procure bani, nu cunoștea oboseală și trudă de la care să se dea în lături: îi învăța pe cămătari să calculeze dobînzile simple și compuse la o sumă oarecare, pentru o zi, o săptămînă, o lună, un an. Nu se temea să-i viziteze, în străduțele întunecoase ale ghetoului, pe jidovii sordizi, ca să învețe, stînd de vorbă cu ei, aliajele metalelor, prețul pietrelor prețioase și arta de a răsluí monedele. În fine, cu micile economii pe care le făcuse, strîngînd cu mare talent, străbătea, din Vervignoles în Mondousine și pînă în Mamburnia, iarmaroacele, turnirurile, hramurile, locurile de pelerinaj, unde soseau de pe toate meleagurile creștinătății oameni de toate stările, țărani, burghezi, clerici și seniori. Aici, schimba bani și revenea de fiecare dată ceva mai bogat decît plecase. Sulpice nu cheltuia banii pe care-i cîștiga, ci-i aducea măritului episcop.

Sfîntul Nicolae era foarte ospitalier și prea darnic în pomeni; cheltuia bunurile sale și pe cele ale bisericii în provizii pentru pelerini și ajutoare pentru cei nefericiți. Așa că ducea mereu lipsă de bani; și îi era foarte îndatorat lui Robin pentru graba și priceperea cu care acest tînăr mînuitor de bani îi procura sumele de care avea nevoie. Or, lipsa grozavă în care ajunsese sfîntul episcop, prin dărnicia sa fără seamăn, se agravă și mai tare, datorită nenorocirilor vremii. Războiul care bîntuia în Vervignoles ruină biserica din Trinqueballe. Soldățoii băteau preajma orașului, jefuiau fermele, îi storceau de bani pe țărani, îi risipeau care încotro pe clerici, incendiau castelele și mănăstirile. Clerul, credincioșii, nu mai puteau contribui la cheltuielile cultului și în fiecare zi mii de țărani, alungați din locurile de baștină, veneau să-și cerșească pîinea la ușa conacului episcopal. Sărăcia, pe care n-ar fi simțit-o pentru sine, bunul sfînt Nicolae o simțea pentru dînșii. Din fericire, Robin era întotdeauna gata să-i avanseze sume de bani, pe care sfîntul pontif se angaja, cum era și firesc, să i le înapoieze, în vremuri mai prospere. Vai! războiul răvășea acum întregul regat, din miază-noapte în miază-zi, din apus la răsărit,

urmat de cele două nelipsite tovarăşe: ciuma şi foametea. Plugarii se făceau tîlhari, călugării porneau pe urma oştilor. Locuitorii din Trinqueballe, neavînd nici lemne ca să se încălzească, nici pită ca să se hrănească, mureau ca muştele la apropierea frigului. Lupii-şi făceau apariţia în mahalalele oraşului, devorînd copilaşii. În aceste triste împrejurări, Robin îi aduse la cunoştinţă episcopului că nu numai că nu-i mai putea vărsa nici o sumă de bani, cît de mică ar fi fost, dar că, pe deasupra, nemaiobţinînd nimic de la datornicii săi şi hăituit de cei ce-l creditaseră, trebuie să cedeze unor jidovi toate poliţele ce le avea.

Îl încunoştinţă de această supărătoare noutate pe binefăcătorul său cu smerita politeţe ce-i stătea în obicei; se arătă însă mult mai puţin întristat decît ar fi fost cazul, în această dureroasă extremitate. În fapt, mutra lungă pe care o luase ascundea cu greu buna dispoziţie şi via lui satisfacţie. Pergamentul galbenelor, uscatelor şi umilelor sale pleoape tăinuia prost lucirea de bucurie ce ţîşnea în privirile lui înţepătoare.

Dureros izbit, sfîntul Nicolae păstră, în ciuda loviturii, liniştea şi seninătatea.

– Domnul, zise el, va şti să repună pe picioare treburile noastre în suferinţă. Nu va lăsa să se prăbuşească lăcaşul pe care l-a zidit.

– Neîndoios, spuse Modernus, dar să fiţi sigur că acest Robin, pe care l-aţi scos din putina cu sare, s-a înţeles, ca să vă despoaie, cu cămătarii de la Pont-Vieux şi cu jidovii din ghetou, ca să-şi rezerve partea cea mai mare din pradă.

Modernus spunea adevărul. Robin nu pierduse banii; era mai bogat decît oricînd şi tocmai fusese numit vistiernic al regelui.

IV

În acea epocă, Miranda păşea în cel de al şaptesprezecelea an al vieţii. Era frumoasă şi bine făcută. Un aer de puritate, de nevinovăţie şi de candoare i se aşternea pe chip, ca un văl. Genele lungi ce zăbreleau pupilele-i albastre, gurita ca de copil, te convigeau că răul n-ar găsi mijloc de a pătrunde în ea. Urechile ei erau într-aşa măsură de micuţe, fine, măiestrit conturate, delicate, încît pînă şi oamenii cei mai puţin reţinuţi nu îndrăzneau să şoptească în ele decît cuvinte nevinovate. Nici o fecioară, în întregul Vervignole, nu inspira atîta respect şi nici una n-avea mai multă nevoie să inspire, căci era de o minunată simplicitate, credulă şi fără apărare.

Piosul episcop Nicolae, unchiul ei, o îndrăgea cu fiecare zi ce trecea şi se ataşa de ea, peste cît trebuie să te simţi legat de creaturi. Fără îndoială, o iubea întru Domnul, însă într-un chip distinct: se plăcea în ea; se simţea bine, iubind-o; aceasta era singura lui slăbiciune. Sfinţii înşişi nu ştiu întotdeauna să reteze legăturile cărnii. Nicolae îşi iubea nepoata cu puritate, însă nu fără desfătare. În ziua următoare celei în care aflase de falimentul lui Robin, copleşit de tristeţe şi de nelinişte, se duse la Miranda ca să converseze pios cu ea, cum şi trebuia, căci îi ţinea loc de tată şi avea sarcina de a-i da învăţătură.

Ea locuia în partea nobilă a oraşului, aproape de catedrală, într-o casă căreia i se spunea casa muzicanţilor, fiindcă pe faţada ei se vedeau oameni şi dobitoace cîntînd din diverse instrumente. Se afla acolo, mai cu seamă, un asin ce sufla într-un flaut şi un filozof, uşor de recunoscut după barba sa lungă şi după uneltele de scris, care-şi vîntura cimbalele. Şi fiecare îşi explica în felul său aceste figuri. Era cea mai frumoasă locuinţă din oraş.

Episcopul îşi găsi aici nepoata prăbuşită pe podele,

despletită și cu ochii înroșiți de lacrimi, lîngă un sipet deschis și gol, în sala răvășită.

O întrebă ce anume-i pricinuise atîta durere și de unde atîta harababură în jurul ei. Atunci, întorcînd către el priviri dezolate, ea-i povesti, printre mii de suspine, de Robin, cel salvat din saramură, Robin drăgălașul, ce-i spusese în atîtea rînduri că dacă va pofti ea vreo rochie, vreo podoabă, vreun giuvaer, el îi va împrumuta banii trebuitori ca ea să le cumpere, iar ea se folosise destul de des de bunăvoința lui, ce părea nesecată; dar că în chiar acea dimineață, un jidov numit Seligmann venise la ea cu patru sergenți, îi arătase poliţele semnate de ea lui Robin, și că, lipsindu-i banii ca să le plătească, acela luase toate rochiile, vălurile, toate bijuteriile pe care le avea.

– A luat, zise ea gemînd, toate pieptarele și jupele mele de catifea, de brocart și de dantelă, diamantele, smaraldele, pietrele de iacint, de ametist, rubinele mele, grenatele, peruzelele. Mi-a luat crucea mea cea mare cu diamante, ce-avea capete de îngeri în email, lanțul cel mare în două rînduri de diamante și trei de alte nestemate mate și cu cîte șase trefle de cîte patru perle dedesubt, lucrat în filigran...! Și fără să spună mai multe, își îngropă suspinele în batistă.

– Fiica mea, îi răspunse sfîntul episcop, o fecioară creștină este îndeajuns de împodobită cînd are drept colier modestia și drept centură, castitatea. Totuși, provenită dintr-o prea nobilă și foarte ilustră familie, ți se cuvenea să porți diamante și perle. Giuvaerurile tale erau visteria săracilor și deplîng răpirea lor.

Îi dădu asigurări că le va redobîndi neapărat, în lumea aceasta sau în cealaltă; îi spuse tot ce-i putea ostoi regretele și potoli necazul și o consolă. Căci ea avea un suflet blînd și care dorea să fie consolat. Dar plecă de acolo foarte zguduit el însuși.

A doua zi, pe cînd se pregătea să slujească liturghia în catedrală, sfîntul episcop văzu venind către el, în sacristie, pe cei trei jidovi, Seligmann, Issachar și Meyer care, cu clop verde pe cap și cu rondeaua galbenă pe piept îi înfățișară, plini de umilință, poliţele pe care li le dăduse Robin. Și

neputînd venerabilul pontif să le plătească, chemară vreo douăzeci de hamali, cu coșuri, cu saci, roabe și căruțe, frînghii și șperacle. Și numai ce începură să desfacă broaștele dulapurilor, sipetelor și tabernacolelor. Omul sfînt îi fulgeră cu o privire care ar fi trăsnit trei creștini. Îi amenință cu chinurile ce pedepsesc sacrilegiul în această lume și în cea de dincolo; le arătă că simpla lor prezență în lăcașul Domnului, pe care-l crucificaseră, chema pedeapsa cerului asupra capetelor lor. Ei îl ascultară cu calmul omului pentru care anatema, blamul, blestemul și execrațiunea constituie hrana zilnică. Atunci îi rugă, îi imploră, le făgădui că va plăti de îndată ce va putea, de două, de trei, de zece ori, de o sută de ori datoria pe care o preluaseră. Însă ei se scuzară politicos că nu puteau amîna mica lor operațiune.

Episcopul îi amenință că va pune să se bată clopotele, că va asmuți împotriva lor poporul care îi va ucide ca pe cîini, văzîndu-i cum profanează, violează, jefuiesc icoanele făcătoare de minuni și relicvele sfinte. Ei îi arătară, surîzînd, sergenții care-i apărau. Regele Berlu îi proteja, căci ei îi împrumutau bani.

Acestea văzînd, și recunoscînd că împotrivirea se prefăcea în rebeliune și amintindu-și iarăși de Cel ce lipise la loc urechea lui Malchus, sfîntul episcop rămase mut și nemișcat, lacrimi amare scurgîndu-i-se pe obraji. Seligmann, Issachar și Meyer ridicară raclele de aur împodobite cu nestemate, cu emailuri, caboșoane, relicvariile în formă de cupă, de luminar, de corabie, de turn, altarele portabile în alabastru tivit cu aur și argint, sipeturile smălțuite de către iscusiții lucrători din Limoges și de pe Rin, crucile din altar, evangheliarele îmbrăcate în fildeș sculptat și încrustate cu camee antice, odoarele liturgice cusute cu festoane în forma ciorchinilor de struguri, dipticurile consulare, pixidele, sfeșnicele, candelabrele, lămpile, în care suflau stingîndu-le sfînta lumină și vărsînd pe trepte sfîntul mir. Mai luară lustrele, asemănătoare unor gigantice coroane, șiragurile cu mătănii din ambră și perle, porumbițele euharistice, anafornițele, vasele de împărtășanie, săruturile păcii,

cățuiele de tămîie, sticluțele cu mir, nenumărate ex-voto-uri, picioare, mîini, brațe, ochi, guri, mădulare, inimi de argint, precum și nasul regelui Sidoc și sînul reginei Blandine, asemeni țeasta de aur masiv a monseniorului sfînt Cromadaire, cel dintîi apostol din Vervignole și binecuvîntat protector al orașului Trinqueballe. Cărară, în sfîrșit, icoana miraculoasă a sfintei Gibbosine, pe care norodul din Vervignole n-o invoca niciodată zadarnic, pe timp de ciumă, foamete sau război. Această icoană foarte din vechime și foarte venerabilă era bătută în foaie de aur, țintuită într-o armătură din lemn de cedru și pretutindeni învîrstată cu nestemate, mari cît oul de rață și care aruncau lumini roșii, galbene, albastre, violete, albe. De trei sute de ani, ochii săi de email, larg deschiși pe chipul daurit, trezeau un asemenea respect în locuitorii din Trinqueballe, încît o vedeau noaptea, în vis, splendidă și spăimoasă, amenințîndu-i cu munci năpraznice, dacă nu i-ar fi adus, în cantități mulțumitoare, ceară pură și scuzi de cîte șase livre. Sfînta Gibbosine gemu, se cutremură, se clătină pe soclul ei și se lăsă dusă, fără să opună rezistență, afară din biserica în care atrăgea, din vremuri imemoriale, nenumărați pelerini.

După plecarea nelegiuiților de tîlhari, sfîntul episcop Nicolae urcă treptele altarului despuiat și consacră sîngele Mielului într-un vechi potir nemțesc, de argint, dar turtit. Și se rugă pentru cei necăjiți și mai cu seamă pentru Robin, pe care, prin voia Domnului, îl scosese din putina cu sare.

V

La puțină vreme după aceea regele Berlu îi înfrînse pe mamburnieni într-o mare bătălie. La început nu-și dădu seama, deoarece încăierările armate produc întotdeauna mare harababură, iar cei din Vervignole pierduseră de două veacuri obiceiul de a învinge. Însă fuga grăbită și dezordonată a mamburnienilor îl făcu să priceapă avantajul

său. În loc să bată în retragere, se aruncă în urmărirea dușmanului și cuceri o jumătate din regat. Armata biruitoare intră în Trinqueballe acoperită de flori, întru cinstirea ei, iar în această ilustră capitală a Vervignole-ului făcu un mare număr de violuri, de prădăciuni, de omoruri și de alte fărădelegi, incendie mai multe case, pustii bisericile și luă din catedrală tot ce mai lăsaseră acolo jidovii, adică, la drept vorbind, o nimica toată. Maxim care, devenit cavaler și căpitan peste optzeci de lăncieri, contribuise zdravăn la victorie, pătrunse printre primii în oraș și se duse val-vîrtej la casa muzicanților unde locuia frumoasa Miranda, pe care n-o mai văzuse din clipa cînd plecase la război. O găsi în odaia ei, torcînd din fuior și asupră-i tăbărî pe ea cu o asemenea furie, încît această tînără domnișoară își pierdu nevinovăția fără ca, să spunem așa, să-și fi dat seama. Și cînd, revenită din uimire exclamă: - "Dumneata ești, seniore Maxim? Ce faci acolo?" și se pregăti a-și face datoria, respingîndu-l pe agresor, acesta descinse liniștit în stradă, potrivind calului căpăstrul și aruncînd ocheade fetelor.

Poate că nici n-ar fi știut vreodată de această jignire, dacă la puțină vreme după ce o suferise, nu s-ar fi simțit mamă. Pe atunci, căpitanul Maxim lupta în Mamburnia. Întregul oraș află de rușinea ei. Ea o mărturisi mărituluí sfînt Nicolae care, auzind uimitoarea noutate, ridică ochii spre cer și zise:

– Doamne, scosu-l-ai tu pe acesta din putina cu sare, ca pe un lup prădalnic, ca să-mi sfîșie oița? Înțelepciunea Ta, este nemărginită, dar căile-ți sînt ascunse și intențiile misterioase.

În același an, în duminica de Laetere, Sulpice se aruncă la picioarele episcopului:

– Din copilăria mea, îi spuse el, dorința cea mai fierbinte mi-a fost să mă consacru Domnului. Îngăduie-mi, părinte, să îmbrățișez starea monahală și să intru în mănăstirea fraților cerșetori din Trinqueballe.

– Fiule, îi răspunse bunul sfînt Nicolae, nu e mai bună alegere decît aceea de a fi călugăr. Fericit cel care, în umbra mănăstirii, se pune la adăpost de vijeliile veacului. Dar la ce

slujește să fugi de furtună, dacă ai furtuna în tine? La ce bun să te înfățișezi plin de umilință pe dinafară, cînd porți în piept o inimă plină de trufie? Ce folos îți va aduce veșmîntul supunerii, dacă sufletul ți-e răzvrătit? Te-am văzut, fiule, căzînd în mai multe greșeli decît Sabellius, Arius, Nestorius, Eutyches, Manes, Pelasge și Pachose la un loc, și reînnoind, înainte să împlinești douăzeci de ani, douăsprezece veacuri de opinii ciudate. Într-adevăr, n-ai stăruit în nici una din ele, însă dezicerile tale succesive păreau a trăda mai puțină supunere către sfînta noastră Biserică, și mai multă grabă de a sălta dintr-o eroare într-alta, sărind de la manicheism la sabellianism, și de la crimele albigenzilor la mîrșăviile bogomililor.

Sulpice ascultă aceste vorbe cu inima întristată, cu o simplicitate a spiritului și o supunere ce-l mișcară pe măritul sfînt Nicolae pînă la lacrimi.

– Deplîng, resping, condamn, repudiez, detest, execrez, manifest oroare față de greșelile mele trecute, prezente și viitoare, zise el; mă supun bisericii pe deplin și întrutotul, în întregime și în general, pur și simplu, și n-am altă credință decît a ei, altă cunoaștere, decît cunoașterea ei; nu văd, nu aud și nu simt decît prin ea. Dacă ea mi-ar spune că musca asta ce tocmai s-a așezat pe nasul diaconului Modernus este o cămilă, numaidecît, fără discuție, contestație sau murmur, fără rezistență, șovăială sau îndoială, voi crede, voi declara, voi proclama, voi mărturisi, torturat chiar, și pînă la moarte, că pe nasul diaconului Modernus s-a așezat o cămilă. Căci Biserica este Fîntîna adevărului, iar cît mă privește, eu sînt doar o ticăloasă hazna de erori.

– Ia seama, părinte, zise Modernus: Sulpice este capabil să exagereze pînă la erezie supunerea față de Biserică. Nu vezi că se supune cu frenezie, căpiere, pînă la leșin? Este acesta chipul cel bun, a te nimici prin supunere? Se face praf prin ea, se sinucide.

Însă episcopul își mustră diaconul pentru asemenea vorbe potrivnice milosteniei și îl trimise pe postulant la noviciatul fraților creștini din Trinqueballe.

Vai! la capătul unui an, acești călugări, pînă atunci umili

și liniștiți, se aflau sfîșiați de schisme înfiorătoare, adînciți în nenumărate erori față de adevărul catolic, iar zilele le erau pline de zarvă și sufletele răzvrătite. Sulpice le insufla otrava aceasta bunilor frați. El susținea față de și împotriva superiorilor lui că nu mai există papă de-adevărat, de cînd alegerea suveranilor pontifi nu mai e întovărășită de facerea de minuni, și nici chiar Biserică, de cînd creștinii au încetat să mai ducă viața apostolilor și a primilor adepți; că nu există purgatoriu; că nu e de trebuință să te spovedești unui preot, dacă te spovedești Domnului; că oamenii rău fac, slujindu-se de bani de aur și de argint, dar că ar trebui să-și pună la un loc toate bunurile pămîntești. Iar aceste maxime mîrșave, pe care le susținea cu tărie, de unii combătute, de alții însușite, provocau groaznice scandaluri. Curînd, Sulpice propovădui doctrina curăției desăvîrșite, pe care nimic n-o poate mînji, iar mănăstirea bunilor frați deveni asemenea unei cuști cu maimuțe. Și această molimă nu se mărgini să rămînă între pereții unei mănăstiri. Sulpice mergea să predice în oraș; elocvența lui, flacăra lăuntrică de care era cuprins, simplicitatea vieții pe care o ducea, curajul său de neclintit, mișcau toate inimile. La vocea reformatorului, bătrîna cetate evanghelizată de către sfîntul Cromadaire, edificată de către sfînta Gibbosine, căzu pradă dezordinilor și destrămării. Fel de fel de năzbîtii și fărădelegi se întîmplau, noapte de noapte. Zadarnic își avertiza enoriașii măritul sfînt Nicolae, în van îi îndemna, îi amenința tunînd și fulgerînd. Răul creștea neîncetat și se observa cu durere cum se întindea asupra burghezilor bogați, seniorilor și clericilor, la fel, dacă nu mai mult decît asupra meșteșugarilor săraci și asupra micilor meseriași.

Într-o zi, pe cînd în altarul catedralei omul Domnului deplîngea jalnica situație a bisericii din Vervignole, fu tulburat din meditația sa de niște urlete bizare și văzu o femeie ce mergea, în patru labe, goală pușcă și cu o pană de păun înfiptă în chip de coadă. Ea se apropia lătrînd, lingînd pămîntul și amușinînd. Cosițele-i blonde îi erau pline de noroi și întregu-i trup acoperit de scîrnăvii. Dar sfîntul episcop Nicolae o recunoscu în această nefericită creatură

pe nepoata sa, Miranda.

– Ce faci acolo, fiica mea? exclamă el. De ce te-ai despuiat și pentru ce mergi în genunchi și pe mîini? Nu ți-e rușine?

– Nu, unchiule, nu mi-e rușine de loc, răspunse cu blîndețe Miranda. Mi-ar fi rușine, dimpotrivă, să mă port și să merg altfel. Pentru că așa trebuie să arăți și să te comporți, dacă vrei să placi Domnului. Sfîntul frate Sulpice m-a învățat să mă ocîrmuiesc astfel, ca să seamăn dobitoacelor, care sînt mai aproape de Dumnezeu decît oamenii, căci ele nu cunosc păcatul. Și atîta vreme cît voi avea înfățișarea în care mă vezi, n-are să fie primejdie să păcătuiesc. Chiar veneam să te poftesc, unchiule, cu toată dragostea și milostivirea, să faci ca mine: căci nu te vei mîntui altfel. Scoate-ți, rogu-te, veșmintele și ia atitudinea animalelor, în care Domnul își vede cu plăcere chipul, fiindcă păcatul nu l-a sluțit. Îți fac recomandarea asta la porunca sfîntului frate Sulpice, și, în consecință, a Domnului însuși, căci sfîntul frate îi cunoaște tainele. Rămîi în pielea goală, unchiule, și vino cu mine, ca să ne înfățișăm amîndoi norodului, spre a-l lămuri.

– Pot să-mi cred ochilor și urechilor? suspină sfîntul episcop cu vocea întretăiată de suspine. Aveam o nepoată, floare a virtuții, pioșeniei și frumuseții. Iar cei trei copii pe care i-am scos din putina cu saramură au adus-o în halul în care o văd. Unul o despoaie de toate bunurile ei, izvor nesecat de pomeni, avere a săracilor; un altul îi răpește cinstea; cel de al treilea o face eretică.

Și se aruncă pe trepte, îmbrățișîndu-și nepoata, implorînd-o să renunțe la un soi de viață atît de condamnabil, cerîndu-i cu puhoi de lacrimi să se îmbrace și să meargă în picioare, asemeni oricărei creaturi umane.

Însă ea nu răspunse decît prin chelălăituri ascuțite și prin urlete lamentabile.

Curînd, orașul Trinqueballe se umplu de bărbați și femei în pielea goală, care mergeau în patru labe, hămăind; se numeau Edenici și voiau să readucă lumea la vremurile deplinei nevinovății, de dinainte de nefericita creare a lui

Adam și a Evei. Reverendul părinte dominican Gilles Caquerole, inchizitor în problema credinței, din cetatea, universitatea și provincia ecleziastică Trinqueballe, se neliniști la aflarea acestei noutăți și începu să o urmărească plin de curiozitate. Prin scrisori ce-i purtau pecetea îl invită, în modul cel mai insistent, pe seniorul episcop Nicolae, să aresteze, să încarcereze, să interogheze și să tragă la judecată, dimpreună cu el, pe acești vrăjmași ai Domnului și mai cu seamă pe principalii lor cîrmuitori, călugărul franciscan Sulpice și o femeie stricată, pe nume Miranda.

Măritul sfînt Nicolae nutrea un zel arzător pentru unitatea bisericii și nimicirea ereziei; dar își iubea cu căldură nepoata. O ascunse în palatul său episcopal și refuză să o predea inchizitorului Caquerole, care îl denunță papei ca pe un ațîțător la tulburări și propagator al unei noutăți nu se poate mai dezgustătoare. Papa îl îndemnă pe Nicolae să n-o sustragă mai departe pe vinovată de la înfățișarea cu judecătorii ei îndrituiți. Nicolae ocoli porunca, protestă împotriva acuzației că n-ar da ascultare, și nu ascultă. Papa trînti împotriva lui bula *Maleficus pastor*, în care venerabilul pontif era tratat ca neascultător, eretic sau în pragul ereziei, învinuit de concubinaj și de incest, era numit corupător de noroade, băboi și fanfaron și ocărît cu vehemență.

Episcopul își făcu astfel un mare rău, fără de nici un folos pentru mult-iubita lui nepoată. Regele Berlu, amenințat cu excomunicarea, dacă nu-și va pune brațul în slujba bisericii întru căutarea Edenicilor, trimise oameni înarmați la episcopia din Trinqueballe, care o smulseră pe Miranda din azilul ei; fu tîrîtă în fața inchizitorului Caquerole, azvîrlită în fundul unui puț și hrănită cu pîinea pe care o refuzau cîinii temnicerilor. Însă ce o întristă mai tare era faptul că i se pusese cu forța o tunică veche și o scufă și că nu avea certitudinea că astfel nu păcătuiește.

Călugărul Sulpice scăpă de urmărirea Sfîntului Oficiu, izbuti să ajungă în Mamburnia și găsi azil într-o mănăstire din acest regat, unde întemeie noi secte, încă mai primejdioase decît cele de dinainte.

Estimp, erezia, întărită prin persecuție și exaltată de primejdie, făcea ravagii în toată regiunea Vervignole; în tot regatul vedeai, pe cîmp, mii de bărbați și de femei goale, care păsteau iarbă, behăind, mugind, nechezînd și bătîndu-se, seara, cu berbecii, cu boii și cu caii din grajduri, pentru locuri pe paie. Inchizitorul vesti Sfîntului Părinte aceste oribile scandaluri și îl avertiză că răul va crește într-una, cîtă vreme proteguitorul Edenicilor, odiosul Nicolae, va rămîne mai departe pe jilțul sfîntului Cromadaire. Urmînd acest aviz, papa trînti împotriva episcopului din Trinqueballe bula *Deterrima quondam*, prin care îl caterisea din funcțiile sale episcopale și îl izgonea din comunitatea credincioșilor.

VI

Făcut harcea-parcea de către papă, copleșit de amărăciune, covîrșit de durere, omul sfînt descinse fără regret de pe jilțul său ilustru și părăsi, spre a nu se mai întoarce, orașul Trinqueballe, martorul, pe timp de treizeci de ani, al virtuților sale pontificale și al operelor lui apostolice.

Se află în Vervignole, în partea din apus, un munte înalt, cu culmile mereu înzăpezite. Din coastele acestuia țîșnesc, primăvara, cascade spumoase și sonore care umflă torentele din vale cu ape cristaline și albastre precum cerul. Acolo, pe tărîmul unde cresc zada, tisa și alunul, sihaștrii se hrăneau cu poame și lapte. Se numea muntele Salvator. Sfîntul Nicolae se hotărî să se refugieze și să-și plîngă acolo, departe de veac, păcatele, ale lui și ale oamenilor.

Pe cînd urca muntele în căutarea unui loc sălbatic unde să-și afle lăcaș, ajuns deasupra norilor ce se ștergeau într-una de stînci, zări în pragul unei colibe un bătrîn care-și împărțea pîinea cu o căprioară îmblînzită. Gluga-i cădea pe frunte, iar din chip nu i se vedea decît vîrful nasului.

Nicolae, omul sfînt, îl întîmpină cu aceste vorbe:

– Pacea să te călăuzească, frate.

– E în largul ei pe muntele ăsta, răspunse sihastrul.

– Așijderi, replică omul sfînt, am venit și eu aicea să-mi sfîrșesc în liniște zilele, tulburate de zurba veacului și de răutatea oamenilor.

În timp ce vorbea el astfel, sihastrul îl privea cu atenție:

– Nu ești, îi zise, în sfîrșit, episcopul de Trinqueballe, acel Nicolae, ale cărui fapte și virtuți sînt atît de lăudate?

Cînd sfîntul pontif îi făcu semn că el era omul acela, sihastrul i se azvîrli la picioare.

– Doamne, îți voi datora mîntuirea sufletului meu, dacă, așa cum nădăjduiesc, sufletul meu este salvat.

Nicolae îl ridică de jos cu blîndețe și-l întrebă:

– Frate, în ce fel am avut fericirea să contribui la mîntuirea ta?

– Acum douăzeci de ani, răspunse pustnicul, fiind eu hangiu la poalele unei păduri, pe un drum părăsit, am văzut, într-o zi, pe cîmp, trei copilași care adunau spice. I-am atras la mine acasă, le-am dat să bea vin, i-am sugrumat pe cînd dormeau, i-am tăiat bucățele și i-am pus la sărat. Avînd în vedere meritele tale, Domnul, prin mijlocirea ta, i-a înviat. Văzîndu-i cum ies din saramură am înghețat de spaimă; la îndemnul tău, inima mi s-a topit. M-a cuprins o căință mîntuitoare și, fugind de oameni, m-am retras pe acest munte, unde mi-am închinat zilele Domnului. El a coborît pacea asupra mea.

– Cum? strigă sfîntul episcop, ești Garum acela, fiara în stare de o crimă așa de atroce! Laud pe Domnul care ți-a acordat pacea după uciderea oribilă a trei copii pe care i-ai pus în putină, ca pe purcei. Cît despre mine, vai! pentru a-i fi scos de acolo, viața mi s-a umplut de frămîntări, sufletul de amărăciune, episcopatul de jale. Am fost caterisit, excomunicat de părintele tuturor credincioșilor. De ce sînt pedepsit cu atîta cruzime pentru ceea ce am făcut?

– Să-l proslăvim pe Domnul, zise Garum, fără să-i cerem socoteală.

Măritul sfînt Nicolae construi cu mîinile lui o colibă, în

apropierea celei a lui Garum și-și sfîrși acolo zilele, în rugăciune și pocăință.

ISTORIA
DUCESEI DE CICOGNE[1]
ȘI A DOMNULUI DE BOULINGRIN[2]
CARE AU DORMIT O SUTĂ DE ANI ÎN TOVĂRĂȘIA FRUMOASEI-DIN-PĂDUREA-ADORMITĂ

1 Barză, în l. franceză. (n.trad.)
2 Peluză, în l. franceză. (n.trad.)

1

Povestea Frumoasei-din-pădurea-adormită este cunoscută; avem excelente istorisiri ale ei, în versuri și în proză. Nu mă voi avînta s-o povestesc din nou. Avînd însă acces la mai multe memorii de pe acele vremuri, rămase inedite, am găsit în ele anecdote referitoare la regele Cloche[3] și la regina Satine[4], a căror fiică a dormit o sută de ani, precum și despre diverse personaje de la Curte, care au împărtășit somnul prințesei. Îmi propun să împărtășesc publicului ceea ce mi s-a părut mai interesant în aceste revelații.

După mai mulți ani de căsătorie, regina Satine dărui regalului ei soț o fiică ce primi numele de Paule-Marie-Aurore. Ceremonia botezului a fost pregătită de către ducele des Hoisons, mare maestru al ceremoniilor, după un formular ce data de pe vremea împăratului Honorius, și în care nu se putea descifra nimic, într-atît era de mucegăit și ros de șoareci.

Mai existau zîne pe vremea aceea, și cele care erau acreditate veneau la Curte. Șapte dintre ele au fost rugate să fie naşe, regina Titania, regina Mab, înțeleapta Viviane, inițiată de către Merlin în arta farmecelor, Melusine, a cărei poveste a scris-o Jean D'Arras și care se prefăcea în șerpoaică în fiecare sîmbătă (însă botezul avu loc într-o duminică), Urgèle, Anna de Bretagne cea bălană și Mourgue, cea care l-a adus pe Ogier danezul în țara Avalon.

Ele își făcură apariția la castel în rochii de culoarea timpului, a soarelui, a lunii și a nimfelor, cu toatele

3 Clopot, pălărie, în l.franceză. (n.trad)
4 Satin, atlaz, în l.franceză.(n.trad.)

scînteind de diamante și perle. Pe cînd fiecare își ocupa locul la masă, fu văzută intrînd o zînă bătrînă, numită Alcuine, ce nu fusese invitată.

– Nu vă supărați, doamnă, îi zise regele, că nu vă numărați printre persoanele poftite la această petrecere. S-a crezut că sînteți sub puterea vreunei vrăji, sau că ați murit.

Zînele mureau, fără îndoială, odată ce îmbătrîneau. Toate au sfîrșit prin a muri și toată lumea știe că Melusine a devenit, în iad, "hîrdău de bucătărie". Prin puterea unei vrăji, ele puteau fi închise într-un cerc magic, într-un copac, într-un tufiș, într-o piatră, sau prefăcute într-o statuie, în căprioară, în porumbiță, în scăunel, în inel, în papuc. Însă, în realitate, nu din cauză că o crezuseră sub puterea vreunei vrăji, sau moartă, n-o invitaseră pe zîna Alcuine; ci pentru că prezența ei la banchet fusese considerată contrarie etichetei. Doamna de Maintenon a putut spune fără cea mai mică exagerare că "nu afli nici în mănăstiri opreliști asemănătoare celor la care-i supune eticheta Curții pe cei mari". Conform voinței regale a suveranului său, ducele des Hoisons, marele maestru al ceremoniilor, nu-și îngăduise să o poftească pe zîna Alcuine, căreia îi lipsea o verigă de noblețe, ca să poată fi admisă la Curte. Slujitorilor statului ce-i aduceau la cunoștință că era de cea mai mare necesitate s-o menajeze pe această zînă răzbunătoare și puternică, pe care, prin excluderea de la petrecere, ar fi transformat-o într-o dușmancă primejdioasă, regele le răspunsese cu hotărîre că n-ar putea-o invita, de vreme ce ea nu se născuse.

Încă mai mult decît predecesorii săi, acest nefericit monarh era sclavul etichetei. Încăpățînarea lui de a supune cele mai mari interese și obligațiile cele mai grabnice măruntelor exigențe ale unui ceremonial învechit, pricinuise în mai multe rînduri monarhiei mari pagube și primejdii; cele cărora Cloche își expunea casa, refuzînd să încalce eticheta în favoarea unei zîne ce n-avea naștere destul de nobilă, însă ilustră și de temut, nu erau nici cele mai greu de prevăzut, nici cele mai puțin urgente de înlăturat.

Bătrîna Alcuine, turbată de necazul ce-o năpădise, îi

meni prințesei Aurore un plocon funest. La cincisprezece ani, frumoasă ca lumina zilei, acest odor regal trebuia să moară dintr-o rană fatală, cauzată de un fus, armă inocentă în mîinile muritorilor, însă cumplită cînd cele trei Surori țesătoare torc și fac ghem firul destinelor și fibrele inimilor noastre.

Cele șapte zîne-nașe putură îmblînzi, dar nu și înlătura sentința Alcuinei; iar soarta prințesei fu așa fel fixată: "Aurore se va înțepa la mînă cu un fus; nu va muri dintr-asta, dar va cădea într-un somn de o sută de ani, din care va veni să o trezească un fiu de rege".

II

Currite ducentes sub tegmina
currite, fusi.
CAT.

Plini de neliniște, regele și regina întrebară, în privința sentinței care o lovea pe prințesă din leagăn, pe toate persoanele cu doxă și bun simț, mai cu seamă pe domnul Gerberoy, secretarul perpetuu al Academiei de științe și pe doctorul Gastinel, mamoșul reginei.

– Domnule Gerberoy, întrebă Satine, se poate dormi o sută de ani?

– Doamnă, răspunse academicianul, avem exemple de somn mai mult sau mai puțin lung, dintre care pot cita cîte unele, Majestății Voastre. Epimenide din Cnossos s-a născut din amorul dintre un muritor și o nimfă. Copil încă, a fost trimis de către Dosiades, tatăl său, să-i păzească turmele, la munte. Cînd arșița amiezii cuprinse pămîntul, se culcă într-o peșteră întunecată și răcoroasă și-i trase un pui de somn ce dură cincizeci și șapte de ani. Studie proprietățile plantelor și muri la o sută cincizeci și patru de ani, după unii, după alții la două sute nouăzeci și nouă.

Întîmplarea cu cei șapte adormiți din Efes este raportată

de către Theodore și Rufin, într-o scriere pecetluită cu două peceți de argint. Iată principalele fapte, povestite pe scurt. În anul 25 după Christos, șapte ofițeri ai împăratului Decius, care îmbrățișaseră religia creștină, își împărțiră bunurile săracilor și se refugiară pe muntele Celion, unde adormiră toți șapte, într-o cavernă. Sub domnia lui Theodore, episcopul Efesului îi găsi acolo, strălucind ca niște trandafiri. Dormiseră o sută patruzeci și patru de ani.

Frederic Barbă-roșie mai doarme încă. Stă într-o criptă, sub ruinele unui castel din mijlocul unui codru des, așezat la o masă căreia barba sa îi dă de șapte ori înconjur. Se va deștepta, ca să vîneze corbii care croncănesc în jurul muntelui.

Iată, doamnă, pe cei mai mari însomnorați pe care-i ține minte istoria.

– Acestea sînt excepții, replică regina. Dumneata, domnule Gastinel, care practici medicina, ai văzut persoane care să doarmă o sută de ani?

– Doamnă, răspunse mamoșul, precis nu am văzut nimic și nici nu cred să văd vreodată; am observat, însă, cazuri curioase de letargie, pe care pot să le aduc la cunoștința Majestății Voastre, dacă ea voiește. Acum zece ani, o domnișoară Jeanne Caillon, primită la spitalul Hôtel-Dieu, a dormit acolo șase ani la rînd. Eu însumi am observat-o pe fata Leonide Montauciel, care a adormit în ziua de Paști a anului 61, spre a nu se trezi decît în ziua de Paști a anului următor.

– Domnule Gastinel, întrebă regele, vîrful unui fus poate pricinui o rană care să te facă să dormi o sută de ani?

– Sire, nu este posibil, răspunse domnul Gastinel, dar în domeniul patologiei noi nu putem niciodată spune cu siguranță: "Asta se va întîmpla, asta ba".

– Se poate cita, spuse domnul Gerberoy, Brunhilda care, înțepată de-un spin, adormi și fu trezită de către Sigurd.

– Mai este și Cenușăreasa, zise doamna ducesă de Cicogne, prima doamnă a reginei.

Și fredonă:

Mă trimise la pădure

Să culeg rugii de mure,
Pădurea era prea-naltă,
Prea măruntă mîndra fată.

Pădurea era prea-naltă,
Prea măruntă mîndra fată.
Iar în mînă i s-a-nfipt
Un spin verde, ascuțit.

Iar în mînă i s-a-nfipt
Un spin verde, ascuțit.
Degetul cum o duru,
Frumoasa în somn căzu.

– La ce te gîndești Cicogne, zise regina. Cînți?

– Majestatea Voastră să mă ierte, răspunse ducesa. Încerc să izgonesc piaza-rea.

Regele ordonă să se publice un edict prin care interzicea oricărei persoane să toarcă din fus și să țină fus în casă, sub pedeapsa cu moartea. Toată lumea dădu ascultare. Pe la țară, se mai spunea încă: "fusul trebuie să vină după sapă", dar numai din obișnuință. Vremea fuselor trecuse.

III

Domnul de La Rochecoupée, primul-ministru care, sub slabul rege Cloche, guverna monarhia, respecta credințele populare pe care le respectă toți marii bărbați de stat. Cezar era pontifex maimus; Napoleon fu încoronat de mîna papei. Domnul de La Rochecoupée avea vederile unui om de stat, iar oamenii de stat nu văd niciodată mai departe de momentul prezent. Vorbesc de cei mai perspicaci și mai înzestrați cu spirit de pătrundere. În sfîrșit, presupunînd că într-o zi sau alta, fiica regelui ar adormi pentru un secol, aceasta nu era în ochii săi decît o afacere de familie,

deoarece legea salică excludea de la tron femeile.

Avea, după cum spunea, multe alte belele pe cap. Falimentul, hidosul faliment bătea la ușă, amenințînd să dea iama prin bunurile și onoarea națiunii. În regat bîntuia foametea și milioane de nefericiți mîncau ipsos în loc de pîine. În acel an, balul de la Operă a fost extrem de strălucit, iar măștile mai frumoase decît de obicei.

Țăranii, meșteșugarii, negustorii și fetele de la teatru jeluiau blestemul fatal pe care-l aruncase Alcuine nevinovatei prințese. Dimpotrivă, seniorilor de la Curte și prinților de sînge regal prea puțin le păsa. Și se aflau pretutindeni oameni de afaceri și oameni de știință care nu credeau deloc în osînda zînelor, pe motiv că nu credeau în zîne.

Așa era domnul Boulingrin, secretar de stat la finanțe. Cei care se vor întreba cum putea să nu creadă în existența lor, odată ce le văzuse, habar n-au pînă unde poate duce scepticismul la un spirit pus pe obiecții. Nutrit din Lucrețiu, pătruns de doctrinele lui Epicur și ale lui Gassendi, el îl neliniștea adesea pe domnul de La Rochecoupée prin recele ateism pe care-l etala.

– Fii credincios pentru public, dacă nu pentru dumneata, îi spunea primul-ministru. În realitate, însă, sînt momente în care mă întreb, scumpul meu Boulingrin, care dintre noi doi este mai credul în privința zînelor. Căci eu nu mă gîndesc la ele niciodată, iar dumneata numai de ele-mi vorbești.

Domnul de Boulingrin o iubea cu duioșie pe doamna ducesă de Cicogne, soția ambasadorului la Viena, prima damă de onoare a reginei, și care aparținea celei mai înalte aristocrații a regatului. Femeie de spirit, nițel cam uscată, cam strînsă la pungă, ea-și pierdea la cărți veniturile, moșiile și cămașa. Îi făcea niscai hatîruri domnului Boulingrin și nu se dădea în lături de la o legătură la care n-o împingea temperamentul, dar pe care o socotea ca potrivită rangului și folositoare intereselor ei. Legătura aceasta se alcătuise cu o artă ce punea în lumină bunul lor gust și eleganța obiceiurilor ce domneau; o legătură ce nu se

ascundea, despuindu-se de orice josnică ipocrizie prin aceea că se mărturisea, arătîndu-se în același timp atît de reținută, încît chiar și cei mai severi nu-i aflau motiv de ocară.

În timpul pe care ducesa și-l petrecea, în fiecare an, pe moșiile ei, domnul de Boulingrin locuia într-o veche hulubărie, despărțit de castelul prietenei sale printr-un drum scobit ce se-ntindea de-a lungul unei mlaștini de unde se-auzea, noaptea, din stufăriș, orăcăitul stăruitor al broaștelor.

Or, într-o seară, pe cînd ultimele raze de soare însîngerau apele clocite, secretarul de stat la finanțe văzu la răscrucea drumului trei june zîne ce horeau și cîntau:

Trei fete într-o livadă...
Zboară dorul către tine
Zboară dorul către tine
Zboară dorul să te vadă.

Ele îl băgară în mijlocul horei și țopăiră de zor în jurul lui, străvezii și ușoare. Chipurile lor, în amurg, erau întunecate și transparente. Pletele le străluceau, ca focurile de pe comori.

Ele repetară:

Trei fete într-o livadă

pînă cînd, năucit, gata să se prăbușească, ceru cruțare.

Atunci, cea mai frumoasă dintre ele zise, desfăcînd cercul horei:

– Surorilor, dați-i pace domnului de Boulingrin care se duce la castel să se drăgostească cu frumoasa lui.

O luă din loc fără să le fi recunoscut pe iele, ursitoarele sorții, și cîțiva pași mai departe întîlni trei babe cerșetoare ce mergeau tare cocoșate, sprijinite-n toiage și semănînd la obraz cu trei mere coapte în cenușă. De sub zdrențe le ieșeau ciolane acoperite mai mult de jeg decît de carne. La capătul picioarelor desculțe, degete nespus de lungi și descărnate păreau osicioarele unei cozi de bou.

De cît de departe-l zăriră, îi zîmbiră și-i trimiseră pupături; cînd să treacă de ele, îl opriră, numindu-l drăguțul lor, amorul lor, inimioară, acoperindu-l de mîngîieri de care nu putea scăpa fiindcă, de cum dădea să fugă, ele-i înfigeau

în carne cîrligele ascuțite ale mîinilor lor.

– Ce frumos e, cîtu-i de drăguț! suspinau ele.

Intrate-n neoștoite călduri îi cereau să se iubească cu ele. Apoi, văzînd că nu izbuteau cîtuși de puțin să-i redeștepte simțurile înghețate de groază, îl copleșiră cu ocări, îl ciomăgiră zdravăn cu toiegele lor, îl trîntiră pe jos, călcîndu-l cu picioarele, iar cînd fu bine tăbăcit, zdrobit, înmuiat, cu toate membrele damblagite, cea mai tînără dintre ele îl încălecă, își suflecă poalele și-l stropi cu un ud infect. Se simți pe trei sferturi sufocat; și năpristan, celelalte două, înlocuind-o pe prima, îl inundară pe nefericitul gentilom cu o apă la fel de rău mirositoare. În sfîrșit, toate trei se depărtară, firitisindu-l cu "Seară bună, Endymionul meu! La revedere, Adonisul meu! Adio, frumosule Narcis!" și lăsîndu-l leșinat.

Cînd își reveni în fine, de lîngă el un broscoi scoase cu delicii sunete de flaut și un nor de țînțari juca prin fața lunii. Se ridică foarte anevoie și-și termină drumul șchiopătînd.

Nici de data aceasta, domnul de Boulingrin nu le recunoscuse pe zîne, ursitoarele sorții.

Ducesa de Cicogne îl aștepta cu nerăbdare.

– Sosești foarte tîrziu, prietene.

Pupîndu-i degetele, el îi răspunse că e prea amabilă că i-o reproșează. Și se scuză, precum că fusese nițel suferind.

– Boulingrin, îi zise ea, ia așează-te acolo.

Și îi destăinui că ar consimți cu dragă inimă să primească din caseta regală un dar de două mii de scuzi, tocmai bun ca să îndrepte nedreptățile pe care i le făcuse soarta, jocul de cărți dovedindu-se în ultimele șase luni cumplit de potrivnic.

Înștiințat că nu încape răgaz, Boulingrin îi scrise de îndată domnului de La Rochecoupée, spre a-i cere suma de bani necesară.

– La Rochecoupée se va simți încîntat să v-o obțină, zise el. Este îndatoritor și îi place să-și servească prietenii. Voi adăuga că i se recunosc mai multe talente decît se văd obișnuit la favoriții prinților. Are gustul afacerilor și inteligența pentru ele; însă n-are filozofie. Crede în zîne, la

semnele simțurilor sale.

– Boulingrin, zise ducesa, miroși a pipi de pisică.

IV

Șaptesprezece ani, zi cu zi, se scurseră de la sentința ursitoarelor. Delfina[5] era frumoasă ca un astru. Regele și regina locuiau dimpreună cu Curtea în rezidența de la țară de la Eaux-Perdues. Ce nevoie am să povestesc ce s-a întîmplat atunci? Se știe cum prințesa Aurore, alergînd într-o zi prin castel, ajunse pînă în vîrful unui donjon, unde, într-o chichineață, o slujnică bătrînă, singură-singurică, își torcea caierul. Ea n-auzise de oprelișteа venită de la rege, de a se toarce cu fusul.

– Ce faci acolo, băbuță dragă? întrebă prințesa.

– Torc, copila mea frumoasă, îi răspunse bătrîna, care nu o cunoștea.

– Ah! ce nostim e, reluă delfina. Cum faci? Dă-mi și mie, ca să văd dacă am să izbutesc la fel de bine.

Nici n-apucă bine fusul, că se și înțepă la mînă și căzu leșinată. (*Povestirile lui Perrault*, ediția André Lefèvre p.86).

Anunțat că osînda ursitoarelor se împlinise, regele Cloche porunci ca prințesa adormită să fie dusă în camera bleu, pe un pat de azur brodat cu argint.

Tulburați și consternați, curtenii se pregăteau să verse lacrimi, încercau soiuri de suspine și-și compuneau o durere. Din toate părțile se urzeau intrigi; se vestea că regele își demite miniștrii. Se răspîndeau calomnii tenebroase. Se spunea că ducele de La Rochecoupée preparase un filtru ca s-o adoarmă pe delfină și că domnul de Boulingrin era complicele lui.

5 Prima născută a regelui. (n.ed.)

Ducesa de Cicogne sui scăricica la vechiul ei prieten, pe care-l găsi cu scufița de noapte pe cap, surîzător, căci citea *Logodnica regelui din Garbe*.

Cicogne îi povesti noutatea și cum zăcea în letargie delfina, pe un pat de altaz albastru.

Secretarul de stat o ascultă cu atenție:

– Sper că nu crezi, scumpă prietenă, că e la mijloc ceva, fie și cît de puțin, fantastic, zise el.

Căci el nu credea în zîne, cu toate că trei dintre acestea, tare bătrîne și venerabile, îl prăpădiseră cu dragostea și cu toiegele lor, și-l stopiseră pînă la piele cu o licoare infectă, ca să-i dovedească existența lor. Ăsta este cusurul metodei experimentale, folosită de aceste doamne, că experiența se adresează simțurilor, a căror mărturie poți s-o respingi oricînd.

– Sigur că e vorba de zîne! exclamă Cicogne. Accidentul doamnei delfine ne poate face cel mai mare rău, dumitale și mie. Nu se vor da în lături să-l atribuie incapacității miniștrilor, poate chiar relei lor voințe. De unde să știi pînă unde se poate merge cu calomnia? De pe acum te acuză de cîrpănoșenie. Dacă stai să-i crezi, ai refuzat, la sfaturile mele interesate, să plătești gărzi, pentru tînăra și nefericita prințesă. Mai mult încă! au ieșit vorbe de magie neagră, de farmece. Trebuie să faci față vijeliei. Arată-te, sau ești pierdut.

– Calomnia, zise Boulingrin, este flagelul lumii; ea i-a ucis pe cei mai de seamă bărbați. Oricine își slujește regele cinstit trebuie să se hotărască să plătească tribut acestui monstru care se tîrăște și care zboară.

– Boulingrin, zise Cicogne, îmbracă-te. Și-i smulse scufa de noapte, pe care o aruncă în fundul patului.

O clipă mai tîrziu, se aflau în anticamera apartamentului în care dormea Aurore, și se așezară pe o banchetă, așteptînd să fie chemați înauntru.

Or, aflînd noutatea că osînda sorții se împlinise, zîna Viviane, nașa prințesei, sosi în mare grabă la Eaux-Perdues și, ca să alcătuiască o Curte finei sale, în ziua în care aceasta urma să se trezească, îi atinse cu bețișorul ei pe toți cei ce se

găseau în castel, "guvernante, domnișoare de onoare, femei de serviciu, gentilomi, ofițeri, ospătari-șefi, bucătari, ajutori de bucătari, copii de casă, gărzi, oșteni, paji, valeți; atinse de asemeni, caii din grajduri, cu rîndașii lor, dulăii din curte și pe mica Pouffe, cățelușa prințesei, ce stătea lîngă ea în pat. Chiar și frigările care erau pe foc doldora de potîrnichi și de fazani, adormiră (*Povestiri de Perrault, p.87*).

În acest timp, Cicogne și Boulingrin așteptau, unul lîngă altul pe banchetă.

– Boulingrin, îi șuflă în cornetul urechii ducesa, vechiului ei prieten, oare afacerea asta nu ți se pare suspectă? Nu bănuiești o intrigă a fraților regelui, spre a-l determina pe bietul om să abdice? E cunoscut ca un tată iubitor... Or fi vrut să-l arunce în ghearele deznădejdii...

– Este posibil, răspunse secretarul de stat. În orice caz, nu există nimic supranatural în această afacere. Numai lelițele de la țară mai pot crede în aceste basme cu Melusine...

– Taci din gură, Boulingrin, făcu ducesa. Nimic mai odios pe lume decît scepticii. Ei sînt niște nerușinați ce-și bat joc de simplicitatea noastră. Îi urăsc pe liber-cugetători; eu cred ceea ce trebuie crezut; însă în cazul de față bănuiesc o intrigă tenebroasă...

În momentul în care Cicogne pronunța aceste cuvinte, zîna Viviane îi atinse cu bețigașul ei și-i adormi ca și pe ceilalți.

V

"Crescură într-un sfert de oră, în jurul parcului, atît de mulți arbori, mari și mici, atîtea ruguri de mărăcini, încurcate unele-ntraltele, încît nici fiare nici oameni n-ar mai fi putut străbate pe-acolo; astfel că nu se mai vedeau decît vîrfurile turnurilor castelului și încă, de foarte departe" (*Povești de Perrault, p.87*).

Urania ferecă inelul timpului odată, de două ori, de trei ori, de cincizeci, șaizeci, optzeci, nouăzeci, o sută de ori, iar Frumoasa, dimpreună cu curtea ei, și Boulingrin, lîngă ducesă, pe bancheta din anticameră dormeau mai departe.

Fie că socoți timpul ca pe un mod al substanței unice, fie că-l definești ca pe una din formele eului simțitor sau ca o stare abstractă a exteriorității nemijlocite, fie că faci din el doar o lege, un raport rezultînd din produsul lucrurilor reale, putem afirma că un veac este un anumit spațiu de timp.

VI

Oricine cunoaște sfîrșitul vrăjii și cum, după o sută de cicluri terestre, un prinț favorizat de către zîne, străbătu pădurea fermecată și pătrunse pînă la patul în care dormea prințesa. Era un prințișor german ce avea o frumoasă mustață și pulpe rotunde și care-i căzu cu tronc de cum se trezi sau mai degrabă, de cum se ridică, îndrăgostită. Ea-l urmă în micul său principat cu atîta grabă, încît nu adresă o vorbă persoanelor din casă, ce dormiseră, laolaltă cu ea, o sută de ani.

Prima ei doamnă de onoare fu mișcată de lucrul acesta și exclamă cu admirație:

– Recunosc sîngele regilor mei.

Boulingrin se deșteptă lîngă ducesa Cigogne în același timp cu delfina și întreaga ei casă.

Pe cînd se freca la ochi:

– Boulingrin, îi spuse frumoasa lui prietenă, ai tras un somn.

– Iaca nu, răspunse el, iaca nu, scumpă doamnă.

Era de bună credință. Întrucît dormise fără vise, nu-și dădea seama că dormise.

– Atît de puțin am dormit, zise el, încît pot să-ți repet ceea ce tocmai îmi spuneai cu o clipă în urmă.

– Ei bine, ce spuneam?

– Ziceai: "În cazul de faţă bănuiesc o intrigă tenebroasă".

Toată curtea fu concediată, de cum se deşteptă; fiecare trebui să-şi poarte de grijă, cît priveşte hrana şi îmbrăcămintea.

Boulingrin şi Cicogne închiriară de la administratorul castelului o haraba din secolul al XVII-lea, trasă de o gloabă ajunsă la capătul bătrîneţelor chiar de pe cînd adormise pentru un veac, şi fură conduşi la gara Eaux-Perdues, de unde luară un tren ce-i depuse în două ceasuri în capitala regatului. Mare le fu surprinderea, faţă de tot ce vedeau şi de tot ce auzeau. Însă la capătul unui sfert de oră uimirea li se sleise şi nimic nu-i mai făcu să se minuneze. De ei înşişi nu se sinchisea nimeni. Nu se înţelegea absolut nimic din povestea lor; ea nu trezea nici o curiozitate, fiindcă spiritul nostru nu se lipeşte nici de ceea ce e prea limpede, nici de ceea ce-i apare ca prea obscur. După cum se poate crede, Boulingrin nu-şi explica cu nici un chip ce i se întîmplase. Însă cînd ducesa îi spunea că toate celea nu erau deloc naturale, el îi răspundea:

– Scumpă prietenă, îngăduie-mi să-ţi spun că stai prost cu fizica. Nu există nimic să nu fie natural.

Nu mai aveau nici rude, nici prieteni, nici bunuri. Nu putură să-şi regăsească locul unde stătuseră. Din puţinii bani pe care-i aveau asupra lor, cumpărară o ghitară şi cîntară pe străzi. Îşi cîştigau astfel pîinea. Cicogne juca nopţile, prin cabarete, la manilla[6], toate paralele ce-i fuseseră aruncate peste zi, iar în acest timp, Boulingrin, în faţa unei cești cu vin fiert, le explica băutorilor că e absurd să crezi în zîne.

6 Joc de cărţi. (n.trad.)

CĂMAŞA

Era un tînăr păstor întins
alene
pe iarba pajiştii şi
fermecîndu-şi
singurătatea în cîntări de
fluier...
I se scoaseră cu sila
veşmintele,
însă...

(Grand Dictionnaire
de Pierre Larousse,
articolul CĂMAŞA; vol.IV,
p.5, col.4).

CAPITOLUL I

REGELE CHRISTOPHE, DOMNIA SA, OBICEIURILE, BOALA LUI

Christophe V nu era un rege rău. Observa cu strictețe regulile guvernării parlamentare și nu rezista niciodată pretențiilor ridicate de Camere. Această supunere nu-l costa mult, deoarece își dăduse seama că, dacă sînt multe mijloace de a ajunge la putere, nu există două de a te menține și nici două feluri de a te comporta acolo, că miniștrii săi, oricare le-ar fi fost originea, principiile, ideile, sentimentele, guvernau cu toții în unul și același chip și că, în pofida unor anumite divergențe pur formale, se repetau, unii după alții, cu o liniștitoare exactitudine. Așa că aducea la Putere fără să șovăie pe toți aceia pe care-i desemnau Camerele, cu o preferință, totuși, pentru revoluționari, ca mai înflăcărați în a-și impune autoritatea.

Cît îl privea, se ocupa mai cu seamă de afacerile externe. Efectua dese voiaje diplomatice, cina și se ducea la vînătoare cu regii, verii săi, fălindu-se a fi cel mai bun ministru de externe ce poate fi visat. În interior, se menținea atîta cît i-o îngăduiau nenorocirile epocii. Nu era nici prea iubit, nici prea stimat de poporul său, ceea ce-i asigura avantajul prețios de a nu prilejui niciodată decepții. Lipsit de dragostea obștii, nu era cîtuși de puțin amenințat de nepopularitatea care-l lovește sigur pe oricine e popular.

Regatul său era bogat. Industria și comerțul înfloreau, fără ca totuși să sporească într-atît încît să neliniștească națiunile vecine. Finanțele sale mai cu seamă impuneau

admirația. Soliditatea creditului său părea de nezdruncinat; oamenii de finanțe participau la întărirea acesteia vărsînd șiroaie de lacrimi generoase. Oarecare onoare se răsfrîngea și de aici asupra regelui Christophe.

Țăranul îl socotea răspunzător de recoltele proaste; dar acestea erau rare. Fertilitatea solului și răbdarea plugarilor umpleau țara de fructe, grîu, vin și cirezi. Prin revendicările lor, continue și violente, muncitorii din uzine îi înspăimîntau pe burghezi, care contau pe rege ca să-i protegiască împotriva revoluției sociale. La rîndul lor muncitorii, neputînd să-l răstoarne, căci erau mai slabi decît el, nici n-aveau mare chef s-o facă, nevăzînd ce-ar cîștiga din căderea lui. Nici nu le ușura soarta, nici nu-i oprima mai tare, ca să rămînă mereu o amenințare și niciodată o primejdie.

Prințul acesta putea conta pe armată: ea avea spirit bun. Armata are întotdeauna un spirit bun; se iau toate măsurile ca să-l păstreze; e prima necesitate a statului. Căci, dacă armata și l-ar pierde, orînduirea ar fi îndată răsturnată. Regele Christophe proteja religia. La drept vorbind, nu era habotnic și, ca să nu rătăcească cu gîndul, lua folositoarea precauțiune de a nu-i examina niciodată preceptele. Asista la liturghie, în capela sa, plin de atenții și gata de favoruri față de episcopii săi, printre care se găseau trei sau patru radicali ce-l copleșeau cu ofensele. Josnicia și slugărnicia judecătorilor îi inspirau un dezgust de neînvins. Nu înțelegea cum de suportau suspușii săi o atît de injustă justiție; însă magistrații aceștia își răscumpărau rușinoasa lor slăbiciune față de cei puternici printr-o inflexibilă duritate la adresa celor slabi. Severitatea lor asigura interesele și impunea respectul.

Christophe V remarcase că actele sale sau nu produceau vreun efect apreciabil sau produceau efecte contrarii celor pe care le aștepta. Așa că acționa puțin. Cel mai bun instrument al domniei lui erau ordinele și decorațiile. Le decerna adversarilor lui, spre dezonoarea și satisfacția acestora.

Regina-i dăruise trei fii. Era urîtă, acră, cîrpănoasă și

stupidă, dar poporul, știind-o părăsită de rege și înșelată, o încărca de laude și omagii. După ce căutase o puzderie de femei de toate condițiile, regele se ținea mai adesea cu doamna de la Poule[7], ce-i cultiva niște obișnuințe. La femei, iubea întodeauna noutatea, însă o nouă femeie nu mai era o noutate pentru el, iar monotonia schimbării îl apăsa. De ciudă, se întorcea la doamna de la Poule, iar pe acel "deja vu"[8] ce-l plictisea la cele pe care le vedea pentru întîia oară, îl suporta mai ușor la o veche prietenă. Totuși, ea-l plictisea cumplit și fără încetare. Cîteodată, scos din sărite în ce măsură putea fi mereu la fel de fadă, încerca să o schimbe prin deghizări și punea să fie îmbrăcată în tiroleză, în andaluză, în călugăr capucin, în căpitan de dragoni, în călugăriță, găsind-o mai departe, clipă de clipă, insipidă.

Marea sa preocupare era vînătoarea, funcție ereditară a regilor și a prinților, ce li se trage de la primii oameni, antică necesitate devenită divertisment, oboseală din care cei mari își fac o plăcere. Nu există plăcere fără oboseală. Christophe V vîna de șase ori pe săptămînă.

Într-o zi, în pădure, îi spuse domnului de Quatrefeuilles, primul său maestru de vînătoare:

– Ce mizerie de bătaie a cerbului!

– Sire, îi răspunse scutierul, o să vă simțiți foarte bine odihnindu-vă, după vînătoare.

– Quatrefeuilles, suspină regele, mi-era pe plac să mă obosesc mai întîi, apoi să mă repauzez. Acuma nu aflu plăcere nici în una, nici într-alta. Orice îndeletnicire m-aruncă în vidul trîndăviei și odihna mă sastisește ca o muncă anevoioasă.

După zece ani ai unei domnii fără revoluții și războaie, considerat în sfîrșit de către supușii săi drept dibaci într-ale politicii, cocoțat în rolul de arbitru al regilor, Christophe V nu gusta nici una din bucuriile lumești. Scufundat într-o

---

7 Găină, în l.franceză; cuvîntul mai desemnează în argou și femeia ușoară (n.trad)

8 "mai dinainte văzut" (n.trad.)

adîncă descurajare, i se întîmpla adesea să spună:

– Parc-aș avea mereu în fața ochilor o sticlă neagră și sub cartilagiile coastelor simt o stîncă pe care se așază tristețea.

Pierdea pofta de mîncare și somnul.

– Nu mai pot să mănînc, îi spuse el domnului de Quatrefeuilles, în fața tacîmului său august, de argint aurit. Vai! nu plăcerile mesei le regret, de care nu m-am bucurat niciodată: plăcerile astea, un rege n-ajunge să le cunoască. Am cea mai rea bucătărie din regat. Numai oamenii de rînd mănîncă bine; bogații au bucătari care-i fură și-i otrăvesc. Cei mai mari bucătari sînt cei care fură și otrăvesc cel mai mult, iar eu am cei mai mari bucătari din Europa. Totuși, de felul meu, eram lacom și mi-ar fi plăcut bucatele bune, dacă starea mea mi-ar fi îngăduit-o.

Se plîngea de dureri la rinichi și de greutăți pe stomac, se simțea slab, avea respirația scurtă și bătăi de inimă. Cînd și cînd, insipidele bufeuri ale unei călduri molîi îi urcau în obraji.

– Simt, zicea el, un rău ascuns, continuu, potolit, cu care te obișnuiești și pe care-l străpung, din timp în timp, fulgerările unei dureri pătrunzătoare. De unde stupoarea și neliniștea.

I se învîrtea capul; avea amețeli, migrene, crampe, spasme și junghiuri prin coaste, care-i tăiau respirația.

Cei doi primi medici ai regelui, doctorul Saumon și profesorul Machellier, diagnosticară neurastenia.

– Unitate morbidă rău degajată! spuse profesorul Saumon. Entitate nostalgică insuficient definită și din această cauză insesizabilă.

Profesorul Machellier îl întrerupse:

– Spune-i mai bine, Saumon, adevărat Proteu a patologiei, care, precum Bătrînul mărilor, se transformă neîncetat sub strînsoarea practicianului și ia chipurile cele mai bizare și mai înspăimîntătoare; pe rînd, vultur al ulcerului stomacal sau șarpe al nefritei, adesea scoate obrazul galben al icterului, înfățișează spectrul tuturor metehnelor funeste ale corpului omenesc, pînă cînd, cedînd acțiunii medicale și mărturisindu-se învinsă, o ia la goană

sub veritabila ei figură de maimuță a bolilor.

Doctorul Saumon era frumos, grațios, fermecător, iubit de dame, în care se iubea pe sine. Savant elegant, medic monden, el recunoștea încă aristocrația într-un anus și într-un peritoneu, observa cu precizie distanțele sociale care separă uterurile. Profesorul Machellier, scund, gras, scurt, în formă de oală, palavragiu neobosit, era mai fudul decît colegul său Saumon. Avea aceleași pretenții, și greutăți mai mari în a le susține. Se urau, dîndu-și seama însă că dacă s-ar mînca între ei s-ar distruge reciproc, lăsau impresia unei perfecte înțelegeri și a unei depline comuniuni a gîndurilor: nu exprima unul o idee, că celălalt și-o și însușea. Cu toate că aveau un dispreț reciproc privind facultățile și inteligența lor, nu se temeau să schimbe păreri între ei, știind că nici nu pierdeau nici nu cîștigau la schimb, fiind vorba de opinii medicale. La început, boala regelui nu le pricinui neliniște. Socoteau că bolnavul se va vindeca în timpul tratamentului lor și că această coincidență va fi notată în favoarea lor. De comun acord, prescriseseră o viață severă *(Quibus nervi dolent Venus inimica)*, un regim tonic, de exerciții în aer liber, folosirea rațională a hidroterapiei. Cu aprobarea lui Machellier, Saumon preconiză sulfura de carbon și clorura de metil; cu îngăduința lui Saumon, Machellier indică opiaceele, cloralul și bromurile.

Mai multe luni se scurseră însă fără ca starea regelui să se îmbunătățească, fie și cît de puțin. Și curînd, suferințele deveniră mai vii.

– Mi se pare, le zise într-o zi Christophe V întins pe șezlongul său, mi se pare că o droaie de șoareci îmi rontăie măruntaiele, în timp ce un pitic oribil, un spiriduș cu capișon, tunică și încălțări roșii, descins în stomacul meu, îl crestează cu lovituri de tîrnăcop și îl sapă în adîncime.

– Sire, spuse doctorul Saumon, este o durere simpatică.

– Eu o găsesc antipatică, răspunse regele.

Profesorul Machellier interveni:

– Nici stomacul, sire, nici intestinul Majestății Voastre nu sînt bolnave, iar dacă vă cauzează vreo suferință, este,

spunem noi, prin simpatie cu plexul vostru solar, ale cărui nenumărate fire nervoase, amestecate, încurcate, trag în toate sensurile intestinul și stomacul, ca pe tot atîtea fire de platină incandescentă.

– Neurastenia, zise Machellier, veritabil Proteu patologic...

Însă regele îi trimise la plimbare pe amîndoi.

După ce plecară:

– Sire, spuse domnul de Saint-Sylvain, primul secretar al comandamentelor, consultați-l pe doctorul Rodrigue.

– Da sire, zise domnul de Quatrefeuilles, permiteți să fie chemat doctorul Rodrigue. Nu mai e altceva de făcut.

La acea epocă, doctorul Rodrigue uimea universul. Era văzut aproape în același timp în toate țările de pe glob. Pretindea un asemenea tarif pentru vizitele sale, încît miliardarii îi recunoșteau valoarea. Orice ar fi gîndit despre știința și despre caracterul lui, confrații din lumea întreagă vorbeau cu respect de un om care urcase onorariile medicilor la o înălțime de necrezut pînă atunci; mai mulți dintre ei îi preconizau metodele, pretinzînd că le posedă și că le aplică la un preț redus, și contribuind, astfel, la celebritatea sa mondială. Însă cum doctorului Rodrigue îi plăcea să excludă din terapeutica sa produsele de laborator și preparatele oficinelor farmaceutice, cum nu ținea seama niciodată de formulele de codex, mijloacele sale curative prezentau o bizarerie tulburătoare și ciudățenii de neimitat.

Fără a fi avut de-a face cu doctorul Rodrigue, domnul de Saint-Sylvain îi arăta o încredere absolută și credea în el ca în Dumnezeu.

Îl imploră pe rege să pună să fie chemat doctorul care face minuni. În zadar, însă.

– Mă mulțumesc, zise Christophe V, cu Saumon și cu Machellier, îi cunosc, știu că nu sînt buni de nimic; pe cînd de ce este în stare acest Rodrigue, nu știu.

CAPITOLUL II

LEACUL DOCTORULUI RODRIGUE

Regele nu-i apreciase niciodată din cale-afară pe cei doi medici curanți ai săi. După șase luni de bolire, îi deveniră cu desăvîrșire nesuferiți; de cît de departe vedea frumoasele mustăți ce încoronau surîsul veșnic și victorios al doctorului Saumon și cele două pămătufuri de păr negru lipite de craniul lui Machellier, scrîșnea din dinți și-si întorcea, mînios, privirile. Într-o noapte, aruncă pe fereastră poțiunile lor, bulinele și prafurile, ce-i umpleau odaia cu-n miros searbăd și trist. Nu doar că nu mai făcu nimic din ceea ce-i prescriau, dar pe deasupra își dădu silința să le ia în răspăr toate prescripțiile: rămînea culcat, cînd îi recomandau exerciții, se agita cînd îi recomandau odihna, mînca atunci cînd îl puneau la regim, postea, cînd ei îi preconizau supraalimentarea; și îi arăta doamnei de la Poule o ardoare așa de neobișnuită, încît ea nu putea crede în mărturia propriilor simțuri și-și închipuia că visează. Totuși, nu se vindeca deloc, într-atît se dovedește că medicina este o artă care dezamăgește și că preceptele ei, oricum le-ai lua, sînt la fel de deșarte. Nu se simțea mai rău, dar nici mai bine nu-i mergea.

Durerile multiple și variate nu-l slăbeau. Se plîngea de împrejurarea că i se plimba prin creier un furnicar și că această colonie harnică și războinică săpa acolo galerii, odăi, magazine, că-și transporta acolo proviziile, materialele, depozitînd miliarde de ouă, hrănindu-și progenitura, susținînd asedii, dînd și respingînd asalturi, cu lupte înverșunate. Zicea că simte cînd o furnică-războinic

sfîșia cu mandibulele ei oțelite platoșa dură și subțire a inamicei ei.

– Sire, îi spuse domnul de Saint-Sylvain. Puneți să fie chemat doctorul Rodrigue. El vă va lecui cu siguranță.

Însă regele ridică din umeri și, într-un moment de slăbiciune și de absență, ceru din nou poțiunile și-și reluă regimul. Nu mai reveni la doamna de la Poule și luă cu zel pilulele de nitrat de aconitină, care erau pe atunci în luminoasa lor noutate și în radioasă tinerețe. În urma acestei abstinențe și a acestor îngrijiri, căzu pradă unui asemenea acces de sufocare, încît îi ieșea limba de-un cot și-i săreau ochii din cap. Îi puneau patul în picioare, ca pe un orologiu, iar obrazul lui congestionat parcă era un cadran roșu.

– Ăsta e plexul cardiac, care e în plină revoltă, spuse profesorul Machellier.

– În mare efervescență, adăugă doctorul Saumon.

Domnul de Saint-Sylvain găsi că e prilejul nimerit ca să-l mai recomande o dată pe doctorul Rodrigue, însă regele declară că n-avea trebuință de încă un doctor.

– Sire, replică Saint-Sylvain, doctorul Rodrigue nu e medic.

– Ah! exclamă Christophe V, ceea ce spui acum, domnule de Saint-Sylvain, e numai în avantajul lui, și mă predispune să-l favorizez. Nu este medic? Atunci, ce este?

– Un savant, un om de geniu, sire, care a descoperit proprietățile nebănuite ale materiei în stare radiantă și care le aplică în medicină.

Însă regele, pe un ton care nu admitea replica, îl pofti pe secretarul comandamentelor sale să nu-i mai vorbească de acest șarlatan.

– Niciodată, făcu el, niciodată n-am să-l primesc, niciodată.

Christophe V petrecu vara într-un chip suportabil.

Făcu o croazieră la bordul unui yacht de două sute de tone, cu doamna de la Poule, îmbrăcată în mus. Primi aici la masă un președinte de republică, un rege și un împărat și, dimpreună cu ei, asigură pacea lumii. Îl plictisea să fixeze

destinele popoarelor; însă cum găsise în cabina doamnei de la Poule o vechitură de roman pentru cusătorese, îl citi cu un interes pasionat care, vreme de cîteva ceasuri, îi procură delicioasa uitare a lucrurilor reale. În fine, afară de cîteva migrene, nevralgii, reumatisme și stenahorie, se simți binișor. Toamna îl readuse la vechile sale torturi. Îndura cumplitul supliciu al unui om prins în ghețuri de la tălpi și pînă la brîu, dar cu bustul cuprins de flăcări. Totuși, ceea ce-i provoca o suferință mai teribilă și mai înspăimîntătoare, erau niște senzații pe care nu le putea explica, niște stări ce nu se pot descrie în cuvinte. Trecea prin ele, de i se ridica părul măciucă în cap. Era devorat de anemie și slăbea în fiecare zi, fără să-i scadă capacitatea de suferință.

– Domnule de Saint-Sylvain, spuse el într-o dimineață, după ce petrecuse o noapte rea, mi-ați vorbit în mai multe rînduri de doctorul Rodrigue. Aduceți-l încoace.

În acel moment, doctorul Rodrigue era semnalat la Capul Bunei-Speranțe, la Melbourne, la Sankt-Petersburg. Se trimiseră numaidecît cablograme și radiograme în aceste direcții. Nu trecuse o săptămînă, și regele îl cerea cu insistență pe doctorul Rodrigue. În zilele care urmară, întreba la fiecare minut: "Nu mai vine odată?" Îl linișteau spunîndu-i că Majestatea Sa nu era un client de lepădat și că Rodrigue călătorea cu o rapiditate prodigioasă, însă nimic nu putea potoli nerăbdarea bolnavului.

– Nu va veni, suspina el; o să vedeți că n-are să vină!

De la Genova, sosi o telegramă vestind că Rodrigue va trece marea la bordul vasului *Preussen*. Trei zile mai tîrziu, după ce făcuse colegilor săi Saumon și Machellier o insolentă vizită de politețe, doctorul mondial se înfățișă la palat.

Era mai tînăr și mai frumos decît doctorul Saumon, cu un aer mai mîndru și mai nobil. Din respect pentru natura căreia îi dădea ascultare în toate celea, lăsa să-i crească pletele și barba și semăna cu acei filozofi din antichitate pe care Grecia i-a închipuit în marmură.

După ce-l examină pe rege:

– Sire, zise el, medicii care vorbesc de maladii precum orbii despre culori, spun că aveți o neurastenie sau slăbiciune a nervilor. Dar, chiar cînd v-ar găsi boala, tot nu s-ar pricepe mai bine s-o lecuiască, deoarece un țesut organic nu se poate reconstitui decît prin mijloacele folosite de natură la alcătuirea lui, iar de aceste mijloace, ei habar n-au. Or, care sînt mijloacele, care sînt procedeele naturii? Ea nu cunoaște nici mîna, nici unealta; ea e subtilă, e spirituală; pentru cele mai puternice, mai masive alcătuiri, ea folosește particulele infinit de mici ale materiei, atomul, protylul. Din ceața ce nu se poate pipăi ea face stînci, metale, plante, animale, oameni. Cum? Prin atracție, gravitație, transpirație, penetrație, îmbibație, endosmoză, capilaritate, afinitate, simpatie. Ea nu alcătuiește un grăunte de nisip altfel decît a creat Calea-Lactee: armonia sferelor domnește în unul, ca și în cealaltă; amîndouă subzistă numai prin mișcarea particulelor care le compun și care sînt sufletul lor muzical, drăgăstos și totdeauna zbuciumat. Între stelele de pe cer și firele de praf care joacă în raza de soare ce străbate această odaie, nu există nici o diferență de structură, și cel mai mărunt fir de praf este la fel de măreț ca și Sirius, căci minunea, în toate corpurile din univers, este micul infinit care le formează și le însuflețește. Iată cum lucrează firea. Din imperceptibil din imponderabil, ea a zămislit vasta lume accesibilă simțurilor noastre, pe care spiritul nostru o cîntărește și o măsoară, iar acel ceva din care noi înșine sîntem făcuți, e mai puțin decît o suflare. Să operăm ca și ea prin mijloacele imponderabilului, prin atracție amoroasă și penetrație subtilă. Iată principiul. Cum să-l aplicăm în cazul de care ne ocupăm? Cum să redai viață nervilor sleiți, este ceea ce ne rămîne de examinat.

Dar mai întîi, ce sînt nervii? Dacă vom cere definiția, cel mai mărunt fiziologist,ce zic, un Machellier, un Saumon, ne-o va da. Ce sînt nervii? Fire, fibre care pleacă din creier și din măduva spinării și se distribuie în toate părțile trupului, spre a transmite excitațiile senzoriale și ca să pună în acțiune organele motrice. Ei sînt, deci, senzație și mișcare. Ajunge atît, ca să le cunoaștem alcătuirea

lăuntrică, și ca să le aflăm esența: oricum am numi-o, ea este identică cu ceea ce numim, în ordinea senzațiilor, bucurie , iar în ordinea morală, fericire. Acolo unde se va găsi un atom de bucurie și de fericire, acolo se va afla și substanța reparatorie a nervilor. Iar cînd zic un atom de bucurie, arăt un obiect material, o substanță definită, un corp susceptibil de a trece prin cele patru stări, solidă, lichidă, gazoasă și radiantă, un corp căruia i se poate determina greutatea atomică. Bucuria și tristețea ale cărei efecte oamenii, animalele și plantele le simt de la originea lucrurilor, sînt substanțe reale; ele sînt materie, pentru că sînt spirit și fiindcă, sub cele trei aspecte ale sale, mișcare, materie, inteligență, materia este una singură. Deci nu mai este vorba decît să se procure în cantitate suficientă atomii de bucurie și să-i introducem în organism prin osmoză și aspirație cutanată. Din acest motiv vă prescriu să purtați cămașa unui om fericit.

– Ce! strigă regele, vreți să port cămașa unui om fericit?

– Pe piele, sire, așa fel încît pielea uscată a Majestății Voastre să aspire particulele de fericire pe care glandele sudoripare ale omului fericit le vor fi emanat prin canalele excretorii ale dermei sale prospere. Căci nu vă sînt necunoscute funcțiile pielii: ea aspiră și expiră și operează schimburi neîncetate cu mediul în care este plasată.

– Acesta este remediul pe care mi-l recomandați, domnule Rodrigue?

– Sire, nu s-ar putea prescrie unul mai rațional. Nu găsesc nimic în codex, care să-l poată înlocui. Necunoscători într-ale firii, incapabili s-o imite, spițerii noștri nu fabrică în oficinele lor decît un mic număr de medicamente, întotdeauna primejdioase, dar nu și mereu eficace. Medicamentele pe care nu știm să le facem, trebuie să le luăm gata făcute, precum lipitorile, pielea de pisică sălbatică și umorile exudate de un om fericit... Oare nu știți că un cartof crud, purtat în buzunar, alină durerile reumatismale? Nu doriți un leac natural; vă trebuie remedii artificiale sau chimice, droguri, vă trebuie picături și prafuri; cîte prafuri și cîte picături aveți, ați mai putea da și altora...

Regele se scuză și făgădui să asculte. Doctorul Rodrigue, care și ajunsese la ușă, se întoarse:

– Puneți s-o încălzească ușor, zise el, înainte de a o folosi.

CAPITOLUL III

DOMNII DE QUATREFEUILLES ȘI DE SAINT-SYLVAIN CAUTĂ UN OM FERICIT ÎN PALATUL REGELUI.

Grăbit să îmbrace această cămașă de la care aștepta vindecarea, Christophe V ceru să fie chemați domnul de Quatrefeuilles, maestrul său de vînătoare și domnul de Saint-Sylvain, secretarul comandamentelor sale, și îi însărcină să i-o procure în cel mai scurt timp posibil. S-a convenit să se păstreze un secret absolut în privința căutărilor efectuate de ei. Era, într-adevăr de temut că, dacă publicului i s-ar fi adus la cunoștință ce soi de leac îi trebuia regelui, o puzderie de nenorociți și mai cu seamă persoanele cele mai lovite de nenoroc, cei mai copleșiți de mizerie, să-și ofere cămașa, în speranța unei răsplăți. Mai exista și temerea ca anarhiștii să trimită cămăși otrăvite.

Cei doi gentilomi se gîndiră că ar putea să procure medicamentul propus de doctorul Rodrigue fără să părăsească palatul, și se chitiră la o lucarnă de unde se vedeau trecînd curtenii. Cei pe care-i zăriră aveau mutre sastisite, chipuri palide; li se citea suferința pe fețe; se prăpădeau de dorul unui post, al unei decorații, al unui privilegiu, al unei rozete. Însă coborînd în marile apartamente, Quatrefeuilles și Saint-Sylvain îl găsiră pe domnul du Bocage dormind într-un fotoliu, cu gura larg deschisă pînă la urechi, cu nările umflate, obrajii rotunzi și strălucind ca doi sori, pieptul armonios, pîntecul ritmic și liniștit, rîzînd, transpirînd de bucurie, de la bolta sclipitoare

a craniului, pînă la degetele picioarelor, în evantai, în ușoarele sandale decupate, la capătul piciorelor răschirate.

La această vedere:

– Să nu căutăm mai departe, zise Quatrefeuilles. Cînd are să se deștepte, îi cerem cămașa.

Chiar atunci cel care dormea se frecă la ochi, se întinse și privi cu jale în jurul lui. Colțurile gurii îi coborîră, obrajii îi căzură, pleoapele îi atîrnau ca rufele la ferestrele săracilor; din piept îi ieșea un suspin plîngăreț; întreaga lui persoană exprima plictiseala, regretul și dezamăgirea.

De cum îi recunoscu pe secretarul comandamentelor și pe maestrul de vînători:

– Ah! domnilor, am visat ceva frumos. Visam că regele înălțase la rangul de marchizat moșia mea din Bocage[9]. Vai! Nu e decît un vis și știu prea bine că intențiile regelui sînt cu totul contrarii.

– S-o-ntindem, zise Saint-Sylvain. Se face tîrziu și n-avem timp de pierdut.

În galerie, se încrucișară cu un pair[10] al regatului care uimea lumea prin tăria sa de caracter și profunzimea spiritului. Dușmanii săi nu-i puneau de loc la îndoială dezinteresarea, sinceritatea și curajul. Se știa că-și scria memoriile și fiecare se măgulea cu speranța că va figura în ele onorabil în ochii posterității.

– Poate că este fericit, zise Saint-Sylvain.

– Să-l întrebăm, spuse Quatrefeuilles.

Îl întîmpinară, schimbară cîteva vorbe cu el și, îndreptînd conversația spre calea cea bună, îi adresară întrebarea care-i interesa.

– Averile, onorurile nu mă mișcă, răspunse el, iar afecțiunile, chiar cele mai firești, sarcinile de familie, plăcerile amiciției nu ajung să-mi umple inima. Nu îndrăgesc decît binele public, și aceasta este cea mai

9 Tufăriș, în l. franceză. (n.trad.)

10 Mare vasal al Coroanei, mai tîrziu senior al unei moșii cu titlul de pairie. (n.trad.)

nefericită dintre pasiuni și dragostea cea mai chinuită.

Am fost la putere; nu mi-am îngăduit să susțin din fondurile vistieriei și cu sîngele soldaților noștri expedițiile organizate de pungași și de speculanți pentru propria lor îmbogățire și întru ruina publică; n-am lăsat flota și armata pradă furnizorilor și m-am prăbușit sub calomniile tuturor acestor șnapani, care-mi reproșau în aplauzele mulțimii imbecile, că trădam interesele sacre și gloria patriei mele. Nimeni nu m-a susținut împotriva bandiților din lumea mare. Cînd văd din cîtă prostie și din cîtă lașitate este făcut sentimentul popular, regret puterea absolută. Slăbiciunea regelui mă disperă. Josnicia celor mari mi-e un spectacol nesuferit; nepriceperea și necinstea miniștrilor, ignoranța, servilismul și venalitatea reprezentanților poporului mă aruncă în alternative de stupoare și de turbare. Ca să mă ușurez de relele pe care le îndur peste zi, le trec în scris noaptea și revărs astfel fierea din care mă nutresc.

Quatrefeuilles și Saint-Sylvain își luară rămas bun de la nobilul pair și, făcînd cîțiva pași în galerie, se aflară față în față cu un omuleț, aparent cocoșat, căci i se vedea spatele deasupra capului și care se bîțîia fudul, într-un alint.

– Este inutil, zise Quatrefeuilles, să ne adresăm ăstuia.

– Cine știe? făcu Saint-Sylvain.

– Crede-mă! Îl cunosc, reluă maestrul de vînătoare. Sînt confidentul lui. E mulțumit de sine și pe deplin satisfăcut de persoana lui, și are motive să fie. După piticul ăsta cocoșat se dau în vînt femeile. Doamne de la Curte, doamne din oraș, actrițe, burgheze, fete galante, cochete, mironosițe, bigote, cele mai mîndre, cele mai frumoase sînt la picioarele lui. Își pierde, ca să le mulțumească, sănătatea și viața și, căzut în melancolie, trage ponosul de a fi luat drept un talisman.

Scăpăta soarele și, la vestea că regele nu va apărea deloc în acea zi, curtenii lăsau goale apartamentele.

– Mi-aș da cu plăcere cămașa, zise Quatrefeuilles. Am, pot zice, o fire fericită. Mi se fac complimente pentru mina mea înfloritoare. Se spune că sînt plăcut la chip. Așa că nu de chip mă plîng eu. Simt fierbințeli la vezică și o greutate

care-mi strică toată plăcerea vieții. În dimineața asta am dat afară o piatră mare cît un ou de porumbel. Cămașa mea, m-aș teme că n-ar face doi bani pentru rege.

– Ce-aș mai da-o pe a mea, zise Saint-Sylvain. Dar am și eu piatra mea: nevasta. M-am însurat cu cea mai slută și mai rea creatură care s-a născut vreodată și, cu toate că știu că doar Dumnezeu hotărăște viitorul, adaug cu îndrăzneală: cea mai rea și mai slută care va exista vreodată, căci repetarea unui asemenea original este așa de improbabilă încît poți, practic, să-i zici imposibilă. Sînt jocuri la care natura nu se pretează de două ori...

Apoi, părăsind acest penibil subiect:

– Quatrefeuilles, prietene, am greșit direcția. Nu la Curte și printre puternicii lumii trebuie să căutăm un fericit.

– Vorbești ca un filozof, ripostă Quatrefeuilles; te exprimi ca golanul acela de Jean-Jacques[11]. Și greșești. Există tot atîția oameni fericiți și demni de a fi astfel în palatele regilor și în reședințele aristocrației, cîți în cafenelele oamenilor de litere și în bodegile frecventate de lucrătorii manuali. Nu l-am găsit astăzi, în aceste încăperi luxoase, pentru că se făcuse tîrziu și n-am avut pic de noroc. Să mergem în această seară la partida de cărți a reginei și o să ne meargă mai bine.

– Să cauți un om fericit, în jurul unei mese de joc! exclamă Saint-Sylvain, tot una cum ai căuta un colier de perle într-un cîmp de napi și un adevăr în gura unui om de stat!... Ambasadorul Spaniei dă în noaptea asta o serbare; întregul oraș va fi acolo. Hai să mergem și noi și vom pune cu ușurință mîna pe o bună si convenabilă cămașă.

– Mi s-a-ntîmplat cîteodată, zise Quatrefeuilles, să pun mîna pe cămașa unei femei fericite. Mi-a făcut plăcere Însă fericirea noastră n-a durat decît o clipă. Dacă-ți vorbesc așa, n-o fac ca să mă laud (într-adevăr, n-am de ce), nici ca să-mi

11 Jean-Jacques Rousseau, 1712 - 1778, scriitor și filozof, a cărui doctină spune că omul e bun în chip firesc, dar că societatea l-a corupt, și este necesar, în măsura posibilului, să ne întoarcem la virtutea primitivă. (n.ed.)

amintesc de fericiri trecute, care pot reveni, deoarece, contrariu a ceea ce spune proverbul, fiecare vîrstă are aceeași plăcere. Am o cu totul altă intuiție; ea e mai gravă și mai virtuoasă și se referă direct la augusta misiune cu care sîntem însărcinați: vreau să spun o idee ce tocmai mi-a licărit în minte. Nu crezi, dumneata, Saint-Sylvain, că pescuind cămașa unui om fericit, doctorul Rodrigue a luat termenul "om" în sensul său generic, luînd în considerație specia umană în întregime, indiferent de sex, și înțelegînd la fel de bine cămașa unei femei, ca și cămașa unui bărbat? Cît mă privește, așa înclin să cred și, dacă așa socoți și dumneata, vom putea extinde aria cercetărilor noastre și spori mai bine de două ori șansele noastre favorabile, fiindcă, într-o societate elegantă și șlefuită cum e a noastră, femeile sînt mai fericite decît bărbații: noi facem mai mult pentru ele, decît fac ele pentru noi. Prietene Saint-Sylvain, misiunea mărindu-se în chipul acesta, am putea să ne-o împărțim. Astfel, de exemplu, începînd de astă seară și pînă mîine dimineață, voi căuta o femeie fericită, în timp ce dumneata vei căuta un bărbat fericit. Fii de acord, prietene, că o cămașă de femeie e ceva delicat. Am pipăit cîndva una, care trecea printr-un inel; era din batist mai fin decît o plasă de păianjen. Și ce spui, prietene, de acea cămașă pe care a purtat-o o doamnă de la Curte, pe vremea Mariei Antoinette, la un bal, mototolită în coafura ei? Îmi pare că vom face treabă bună înfățișîndu-i regelui, stăpînul nostru, o frumoasă cămașă de linon, cu benzi de dantelă, cu volanele sale de mătase și cu glorioasele ei breteluțe din panglică roză, mai ușoară decît o suflare, mirosind a stînjenel și a dragoste.

Dar Saint-Sylvain protestă cu tărie împotriva acestui mod de a înțelege formula doctorului Rodrigue.

– Ce-ți închipui, Quatrefeuilles? strigă el, o cămașă femeiască nu i-ar procura regelui decît o fericire femeiască ce l-ar umple de rușine și de scîrbă. N-o să discut aici, Quatrefeuilles, dacă femeia este mai aptă de fericire decît bărbatul. Nu e locul, nici timpul: e vremea să mergem la cină. Fiziologii atribuie femeii o sensibilitate mai fină decît

a noastră; însă astea sînt generalități transcendente care trec pe deasupra capetelor și nu cuprind pe nimeni. Nu știu dacă, așa cum pare să crezi, societatea noastră șlefuită este mai bine alcătuită pentru fericirea femeilor decît pentru aceea a bărbaților. Remarc că, în lumea noastră, ele nu-și cresc copiii, nu-și gospodăresc menajul, nu știu de nici unele, nu fac nimic și-s moarte de oboseală; se topesc ca să strălucească, precum luminarea; nu-mi dau seama dacă sînt de invidiat. Însă nu de asta e vorba. Poate că într-o bună zi nu va mai fi decît un singur sex; poate că au să fie trei sau chiar mai multe. În acest caz, morala sexuală se va îmbogăți, se va diversifica, în fel și chipuri. Pînă atunci rămînem la două sexe; găsești mult în unul din celălalt, mult din bărbat la femeie și mult din femeie la bărbat. Totuși, ele sînt deosebite; își au fiecare natura lor, moravurile și legile lor, plăcerile și necazurile lor. Dacă-i feminizezi regelui ideea despre fericire, cu ce ochi de gheață o va mai privi el de aici înainte pe doamna de la Poule?... Și, în sfîrșit, poate că prin ipohondria și moliciunea lui ar ajunge să compromită onoarea glorioasei noastre patrii. Prin urmare, asta dorești, Quatrefeuilles?

Aruncă-ți ochii, în galeria palatului regal, asupra poveștii lui Hercule, de pe tapiseriile de Gobelins, și vezi ce i s-a întîmplat acestui erou nespus de nefericit în privința cămășilor; din capriciu, a îmbrăcat-o pe cea a Omfalei și n-a mai știut altceva decît să toarcă lînă. Aceasta este soarta pe care imprudența ta o pregătește ilustrului nostru monarh.

– Oh! oh! făcu maestrul de vînătoare, să zicem că n-am spus nimic și să nu mai vorbim despre asta.

CAPITOLUL IV

JERONIMO

Ambasada Spaniei sclipea în noapte. Reflexele luminilor ei daureau norii. Ghirlande de văpăi, ce se-ntindeau de-a lungul aleilor parcului, dădeau frunzișului din preajmă transparența și strălucirea smaraldului. Focuri bengale înroșeau cerul, deasupra marilor copaci negri. O orchestră ascunsă vederii răspîndea sunete voluptuoase în adierea ușoară. Mulțimea elegantă a invitaților smălțuia peluza; fracurile se iteau în umbră; uniformele militare străluceau de cordoane și de decorații; siluete luminoase lunecau cu grație pe iarbă, lăsînd în urmă lungi dîre de parfum.

Văzînd doi iluștri bărbați de stat, președintele consiliului de miniștri și predecesorul său, ce stăteau de vorbă sub statuia Fortunei, Quatrefeuilles se gîndi să-i abordeze. Însă Saint-Sylvain îl făcu să-și schimbe părerea.

– Amîndoi sînt nefericiți, îi spuse el; unul nu se consolează că a pierdut puterea, celălalt tremură să n-o piardă. Iar ambiția lor e cu atît mai mizerabilă cu cît și unul și celălalt sînt mai liberi și mai puternici în stare privată decît în exercițiul puterii, unde nu se pot menține decît printr-o umilă și dezonorantă supunere față de capriciile Parlamentului, pasiunilor oarbe ale poporului și intereselor oamenilor de finanțe.Cu cîtă ardoare urmăresc ei o pompoasă înjosire. Ah! Quatrefeuilles rămîi cu hăitașii, cu caii și cîinii tăi, și nu aspira să guvernezi oamenii.

Se îndepărtară. De abia făcuseră cîțiva pași cînd, atrași de salvele de rîsete ce țîșneau dintr-un boschet, intrară acolo și găsiră, între șirul de carpeni, o namilă de bărbat,

șleampăt, așezat pe patru scaune și care, cu voce fierbinte, băsmuia în fața unei numeroase adunări, ce-i sorbea vorbele de pe buzele de satir antic, aplecată peste fața sa supromenească, mînjită, ai fi zis, cu drojdie dionisiacă. Era omul cel mai celebru din regat și singurul popular, Jeronimo. Vorbea fără-ntrerupere, bucuros, cu spor, arunca vorbe goale, înșira povești, unele excelente, altele mai puțin bune, dar care provocau rîsul. Povestea că într-o zi, la Atena, se înfăptuise revoluția socială, bunurile fură împărțite și femeile puse în comun, dar că, puțină vreme mai pe urmă, cele urîte și bătrîne se plînseseră că erau neglijate și că se făcu atunci o lege în favoarea lor, o lege ce-i obliga pe bărbați să treacă pe la ele, înainte de a ajunge la cele tinere și frumoase. Și descria cu o veselie robustă nuntiri comice, îmbrățișări grotești și înspăimîntata bărbăție a tinerilor, față cu aspectul amantelor lor urduroase și mucoase, care puteau să spargă alune între nas și bărbie. Apoi spunea snoave pipărate și deocheate, anecdote cu ovrei, nemți, popi, țărani, o întreagă panoramă de chestii nostime și de palavre vesele.

Jeronimo era un prodigios instrument de oratorie, cînd vorbea, întreaga sa pesoană, din tălpi în creștet prindea grai și niciodată jocul de-a discursul n-a fost mai desăvîrșit la vreun orator. Rînd pe rînd grav, hazliu, bufon, dispunea de toată gama elocvenței și același om care, sub pîlcul de carpeni, debita ca un comedian experimentat, pentru niște inși trîndavi, ca și pentru sine, tot soiul de ghidușii amuzante, în ajun, la Cameră, provocase tunete de aplauze și urlete de protest, cu vocea sa puternică, îi băgase în sperieți pe miniștri și făcuse să palpite tribunele, iar ecourile discursurilor sale îi zguduiau patria. Dibaci în manipularea violenței și calculat cînd își lua avînt, devenise șeful opoziției, fără să se pună rău cu puterea și, asmuțind poporul, frecventa aristocrația. Se spunea despre el că este omul epocii. Era omul ceasului: spiritul său intra întotdeauna pe calapodul momentului și al locului. Gîndea la țanc. Geniul lui vast și comun corespundea mediei cetățenilor; mediocritatea lui uriașă ștergea de pe fața

pămîntului toate micimile și orice măreție înconjurătoare; nu se mai vedea decît el. Chiar și numai sănătatea lui i-ar asigura fericirea; ea era solidă și masivă, precum și sufletul îi era. Mare băutor, mare amator de carne friptă și de carne proaspătă, o ducea într-un chef și-și lua partea leului din plăcerile acestei lumi.

Ascultîndu-l cum istorisea minunatele sale povești, Quatrefeuilles și Saint-Sylvain rîdeau ca și ceilalți și, dîndu-și coate, trăgeau cu coada ochiului la cămașa pe care Jeronimo slobozise sosurile și vinurile unei mese îmbelșugate.

Tocmai atunci trecea superb și solitar pe peluză ambasadorul unui popor orgolios, care se tocmea cu regele Christophe pentru o prietenie interesată. Se apropie de marele bărbat și se înclină ușor în fața lui. Deîndată, Jeronimo se transformă: pe chip i se așternu o senină și blîndă gravitate, un calm suveran puse stăpînire pe el, iar sonoritățile stinse ale vocii sale măgulir cu cele mai nobile alintări ale graiului urechea ambasadorului. Întreaga lui atitudine exprima înțelegerea afacerilor externe, spiritul congreselor și al conferințelor. Pînă și cravata lui ca un șireang, cămașa bufantă și pantalonul elefantesc căpătaseră, ca prin minune, demnitate diplomatică și aerul ambasadelor.

Invitații se răspîndiră, iar cele două ilustre personaje discutară îndelung, pe un ton amical și lăsau impresia a fi intimi, ceea ce se remarcă și se comentă foarte, de către oamenii politici și de către doamnele "cunoscătoare".

– Jeronimo, zicea unul, va fi ministrul afacerilor externe, oricînd are să vrea.

– Cînd are să fie, zicea altul, îl va avea pe rege în buzunar.

Ambasadorul Austriei, privindu-l prin lornion, zise:

– Băiatul ăsta este inteligent, va ajunge departe.

După ce convorbirea luă sfîrșit, Jeronimo se duse să facă un tur prin grădină, cu fidelul său Jebelin, un tip deșirat cu cap de bufniță și care nu-l părăsea niciodată.

Secretarul comandamentelor și primul maestru de

vînătoare îl urmară.

– De cămașa lui avem nevoie, spuse în șoaptă Quatrefeuilles. Dar ne va da-o? Este socialist și combate guvernul regelui.

– Aș! nu e un om rău, replică Saint-Sylvain, și are spirit. Dacă face parte din opoziție, nu înseamnă că dorește schimbarea. N-are vreo răspundere, situația lui e excelentă: trebuie s-o păstreze. Un bun opozant este întotdeauna conservator. Sau mă înșel eu tare, sau demagogul acesta ar fi foarte necăjit dacă i-ar dăuna regelui său. Dacă vom negocia cu abilitate, vom obține cămașa. Va trata cu Curtea, precum Mirabeau. Însă trebuie să fie asigurat în privința secretului.

Pe cînd vorbeau ei așa, Jeronimo se plimba cu pălăria pe ureche, învîrtea bastonul, își răspîndea buna-dispoziție în glume, vorbe de șagă, rîsete, în exclamații, în jocuri de cuvinte nesărate, în calambururi obscene și scatologice, în refrene. Estimp, la cincisprezece pași înaintea lui, ducele des Aulnes, arbitrul eleganței și prințul tinereții, întîlni o doamnă dintre cunoștințele sale, salutînd-o cu un mic gest sec, însă nu lipsit de grație. Tribunul îl observă cu o privire atentă, apoi, căzînd pe gînduri și întunecat, puse o mînă grea pe umărul paiației sale:

– Jobelin, îi zise el, mi-aș da popularitatea și zece ani din viață, ca să port fracul și să vorbesc femeilor ca filfizonul ăsta.

Veselia-i pierise. Mergea acum cu capul plecat, posomorît și-și privea fără plăcere umbra pe care luna ironică i-o arunca la picioare ca pe o huidumă albastră.

– Ce-a spus?... Glumește? întrebă Quatrefeuilles neliniștit.

– N-a fost niciodată mai sincer și mai serios, răspunse Saint-Sylvain. Tocmai ne-a dezvăluit rana care-l doare. Jeronimo este neconsolat că nu-i aristocrat și că e lipsit de eleganță. Nu e fericit. N-aș da două parale pe cămașa lui.

Timpul trecea și căutarea se vădea anevoioasă.

Secretarul comandamentelor și primul maestru al vînătorilor hotărîră să-și continue separat ancheta și

conveniră să se reîntîlnească în timpul cinei, în micul salon galben, spre a se informa reciproc asupra rezultatului anchetei lor. Quatrefeuilles îi lua la întrebări de preferință pe militari, pe marii seniori și pe marii proprietari, și nu neglija să ceară informații femeilor. Mai pătrunzător, Saint-Sylvain citea în ochii oamenilor de finanțe și sonda abilitatea diplomaților.

Se întîlniră la ceasul hotărît, amîndoi osteniți și cu figurile prelungi.

– N-am văzut decît fericiți, spuse Quatrefeuilles, iar fericirea lor, a tuturor, era viciată. Militarii se usucă de dorul unei decorații, al unui grad, al unei dotații. Avantajele și onorurile obținute de rivalii lor le seacă ficații. Cînd s-a răspîndit noutatea că generalul de Tintille a fost numit duce de Comore, i-am văzut galbeni ca lămîia și verzi ca gușterii. Unul dintre ei s-a făcut stacojiu: îl lovise damblaua. Gentilomii noștri crapă în același timp de plictiseală și de alergătură pe moșiile lor; mereu în procese cu vecinii, mîncați de către oamenii legii, își tîrăsc odată cu grijile apăsătoarea lenevie.

– N-am găsit nimic mai bun decît dumneata! zise Saint-Sylvain. Izbitor este faptul că oamenii au motive contrarii și rațiuni opuse de suferință. L-am văzut pe prințul des Estelles nefericit fiindcă-l înșală soția, nu din iubire, ci din amor propriu, și pe ducele de Mauvert nefericit că soția lui nu-l înșală, răpindu-i astfel mijloacele de a-și reconstitui stirpea ruinată. Pe cutare îl sleiesc copiii, ăstălalt disperă fiindcă n-are copii. Am întîlnit burgheji care nu visează decît să locuiască la țară și țărani care nu visează decît să se mute la oraș. Am primit confidențele a doi oameni de onoare, unul nemîngîiat că l-a ucis în duel pe bărbatul care-i luase amanta; celălalt, disperat că rivalul îi scăpase.

– N-aș fi crezut niciodată, suspină Quatrefeuilles, să fie atît de greu să întîlnești un om fericit.

– Poate, de asemenea, că nu procedăm bine, obiectă Saint-Sylvain; noi căutăm la întîmplare, fără metodă, la drept vorbind nu știm ce căutăm. Noi n-am definit

fericirea. Trebuie s-o definim.

– Ar fi vreme pierdută, răspunse Quatrefeuilles.

– Îți cer iertare, replică Saint-Sylvain. Atunci cînd o vom fi definit, adică după ce o vom fi statornicit între limite, după ce o vom fi determinat și fixat în locul și timpul ei, vom avea mai multe căi de a o găsi.

– Nu cred, zise Quatrefeuilles.

Totuși, conveniră să consulte în această privință pe omul cel mai savant din republică, domnul Chaudesaigues, directorul Bibliotecii regelui.

Se înălțase soarele cînd se înapoiară la palat. Christophe V petrecuse o noapte rea și cerea nerăbdător cămașa medicinală. Ei se scuzară pentru întîrziere și o tuliră la etajul trei, unde domnul Chaudesaigues îi primi într-o sală vastă ce conținea opt sute de mii de volume tipărite și manuscrise.

CAPITOLUL V

BIBLIOTECA REGALĂ

După ce-i pofti să ia loc, bibliotecarul le arătă cu un gest vizitatorilor noianul de cărți așezate pe cei patru pereți, de la podea și pînă la bîrnele tavanului.

– Nu auziți? Nu auziți vacarmul pe care-l fac? Mie mi-au spart urechile. Vorbesc cu toatele odată și în toate limbile. Se dispută pe seama a toate: Dumnezeu, natura, omul, timpul, numărul și spațiul, binele, răul, examinează totul, contestă totul, afirmă totul, neagă totul. Raționează și bat cîmpii. Există cărți ușuratice și cărți grave, vesele și triste, care dau pe dinafară și concise; mai multe vorbesc ca să nu spună nimica, numără silabele și adună sunetele după niște legi cărora însele le ignoră originea și duhul: acestea sînt cele mai mulțumite de ele. Mai sînt și cărți de o specie austeră și posacă, ce nu speculează decît asupra unor obiecte despuiate de orice proprietate sensibilă și cu grijă puse la adăpost de contingențele naturale; acestea dezbat în vid și se zbat în invizibilele categorii ale neantului, iar acelea sînt competitoare înverșunate, ce-și dispută entitățile și simbolurile cu o furie sîngeroasă. Nu mă opresc la cele care deapănă istoria epocilor sau a timpurilor de demult, căci nimeni nu le dă crezare. La un loc sînt opt sute de mii în această sală și n-ai să găsești două care să gîndească întrutotul la fel nici o temă, iar cele care se repetă, nu se înțeleg între ele. Mai adesea, ele nu știu nici ce spun, nici ceea ce au zis alții.

Domnilor, cu zbîrnîiala asta universală în urechi mi-aș

pierde mințile, cum s-a întîmplat cu toți cei care au trăit înaintea mea în această sală cu voci nenumărate, afară numai dacă n-aș fi intrat idiot din fire, precum venerabilul meu coleg, domnul Froidefond, pe care-l vedeți așezat în fața mea, catalogînd cu o liniștită ardoare. S-a născut simplu și simplu a rămas. Era dintr-o bucată și nu s-a diversificat deloc. Căci unitatea n-ar ști să producă diversitate, și aceasta este, în treacăt v-o reamintesc, domnilor, prima dificultate de care ne lovim cînd căutăm originea lucrurilor: cauza neputînd fi unică, trebuie ca ea să fie dublă, triplă, multiplă, ceea ce se admite cu greutate. Domnul Froidefond este sărac cu duhul și are suflet curat. Trăiește catalogal. Cunoaște titlul și formatul fiecăruia dintre volumele care împodobesc acești pereți, posedînd astfel singura știință exactă pe care ți-o poți însuși într-o bibliotecă și, deoarece n-a pătruns nicicînd în miezul unei cărți, a fost ferit de flasca incertitudine, de eroarea cu o sută de guri, de cumplita îndoială, monștri pe care-i zămislește lectura într-o minte fecundă. E liniștit și pașnic, este fericit.

– E fericit! strigară împreună cei doi căutători de cămașă.

– E fericit, reluă domnul Chaudesaigues, dar n-o știe. Și poate că nu ești fericit decît cu această condiție.

– Vai! zise Saint-Sylvain, dacă nu știi că trăiești, înseamnă că nu trăiești, nu poți fi fericit, cînd n-ai habar că ești.

Însă Quatrefeuilles, neîncrezător în raționamente, și care nu credea, orice-ar fi fost, decît în experiență, se apropie de masa la care Froidefond cataloga, în mijlocul unei grămezi de terfeloage legate care în piele de vițel, care în piele de porc, în marochin, în pergament, mirosind a praf, a mucegai, a șoarece și a șobolan.

– Domnule bibliotecar, îi zise el, v-aș rămîne recunoscător dacă mi-ați răspunde. Sînteți fericit?

– N-am cunoștință de o lucrare intitulată astfel, răspunse bătrînul catalogar.

Ridicînd brațele la cer în semn de descurajare, Quatrefeuilles se întoarse la locul lui.

– Gîndiți-vă, domnilor, zise Chaudesaigues, că antica Cybelă[12], purtîndu-l pe domnul Froidefond la sînul ei înfloritor, îl face să dea o roată imensă soarelui și că soarele îl tîrăște pe domnul Froidefond, împreună cu pămîntul și cu tot cortegiul lui de aștri prin abisele spațiului, către constelația lui Hercule. De ce? Nici unul din cele opt sute de mii de volume adunate în jurul nostru nu ne-o poate spune. Ignorăm asta și pe toate celelalte. Domnilor, nu știm nimic. Cauzele ignoranței noastre sînt numeroase, dar sînt convins că cea principală constă în imperfecțiunea limbajului. Sensul vag al cuvintelor produce zîzania ideilor noastre. Dacă am defini cu mai multă grijă termenii prin mijlocirea cărora raționăm, ideile noastre ar fi mai limpezi și mai sigure.

– Ce-ți spuneam, Quatrefeuilles? exclamă Saint-Sylvain, triumfător.

Și întorcîndu-se către bibliotecar:

– Domnule Chaudesaigues, ceea ce îmi spuneți mă bucură nespus. Și văd că, îndreptîndu-ne către dumneavoastră, ne-am adresat cui trebuie. Venim să vă cerem definiția fericirii. Aceasta, în serviciul Majestății Sale.

– Am să vă răspund cît am să pot mai bine. Definiția unui cuvînt trebuie să fie etimologică și radicală. Mă întrebați ce se înțelege prin "fericire". Fericirea sau "ceasul bun"[13], înseamnă bunul augur, adică prezicerea favorabilă, făcută după zborul și după cîntecul păsărilor, în opoziție cu "nenorocire" sau "ceas rău"[14], ce înseamnă, după cum o indică și cuvîntul, o încercare nefericită a păsărilor.

– Dar, întrebă Quatrefeuilles, cum să descoperi că un om este fericit?

– După cercetarea puilor! răspunse bibliotecarul. Termenul o implică. "Ceas", vine de la *augurium*, care vine din *avigurium*.

---

12 Divinitate antică, personificare a naturii-mame. (n.ed.)
13 Joc de cuvinte în l. franceză. "Bonheur" și "heur bon", (n.trad.)
14 Idem: "malheur" și "mauvais heur", (n.trad.)

– Cercetarea puilor sacri nu se mai face de la romani încoace, obiectă primul ministru de vînătoare.

– Dar, întrebă Saint-Sylvain, fericit nu e omul căruia îi surîde norocul, și nu există anumite semne exterioare și vizibile ale șansei?

– Șansa, răspunse Chaudesaigues, este ceea ce pică bine sau rău, precum căderea zarurilor. Dacă v-am înțeles bine, domnilor, căutați un om fericit, un om norocos, adică un om pentru care păsările au doar prevestiri bune și pe care zarurile îl favorizează cu statornicie. Pe acest rar muritor căutați-l printre oamenii care-și încheie viața și, de preferință, printre cei ce sînt deja întinși pe patul de moarte, în fine, printre cei care nu vor mai avea de consultat puii sacri și nici de aruncat zarurile. Căci singuri aceștia se pot felicita de o șansă fidelă și de o fericire statornică.

N-a spus oare Sofocle, în al său *Oedip rege*:

Să nu-l proclamăm ferice pe nici un om înaintea morții sale?

Aceste sfaturi îi displăceau lui Quatrefeuilles, căruia nu-i surîdea ideea să alerge după fericire în urma administrării sfîntului maslu. Nici Saint-Sylvain nu simțea vreo plăcere să se ducă să tragă cămașa de pe muribunzi. Însă cum era filozof și curios, îl întrebă pe bibliotecar dacă nu cumva cunoaște pe vreunul din acești frumoși bătrîni ce-și aruncaseră pentru ultima oară zarurile, glorios măsluite.

Chaudesaigues dădu din cap, se ridică, se duse la fereastră și bătu cu degetele pe geam. Ploua; piața pentru defilări era pustie. În fund se înălța un palat magnific pe al cărui atic de sub acoperiș se aflau trofee de arme, iar pe fronton o Bellonă purtînd drept cască o hidră; înzăuată în solzi, ea vîntura o spadă romană.

– Mergeți în acest palat, zise el, în sfîrșit.

– Cum? făcu Saint-Sylvain, surprins. La mareșalul de Volmar?

– Neapărat. Care muritor este mai norocos, pe acest pămînt, decît învingătorul de la Elbrüz și de la Baskir? Volmar este cel mai mare conducător de oști din cîți au trăit

vreodată și, dintre toți, cel căruia norocul i-a surîs mai adesea.

– Toată lumea știe asta, spuse Quatrefeuilles.

– El n-are s-o uite niciodată, reluă bibliotecarul.

Mareșalul Pilon, duce de Volmar, venit într-o epocă în care conflagrațiile între popoare nu mai pîrjoleau întreaga suprafață a pămîntului în același timp, a știut să îndrepte această ingratitudine a sorții, avîntîndu-se din toată inima și cu întregul său geniu, în toate punctele de pe glob unde se aprindea un război. De la vîrsta de doisprezece ani a servit în Turcia și a luat parte la campania din Kurdistan. De atunci încoace, și-a purtat armele victorioase în toate părțile cunoscute ale lumii; a trecut de patru ori Rinul, cu o asemenea obraznică ușurință, încît bătrînul fluviu, încununat cu trestii, s-a simțit umbrit și batjocorit; a apărat linia Lys-ei cu încă mai multă dibăcie decît mareșalul de Saxa; a traversat Pirineii, a forțat delta fluviului Tago, a deschis porțile caucaziene și a urcat în susul fluviului Borysthène. Rînd pe rînd, a apărat și s-a războit cu toate națiunile Europei și și-a salvat de trei ori patria.

CAPITOLUL VI

MAREȘALUL DUCE DE VOLMAR

Chaudesaigues puse să fie aduse cărțile despre campaniile ducelui de Volmar. Trei bărbați de la bibliotecă se cocoșară sub povară. Atlasele deschise se întindeau pe mese mai departe decît vedeai cu ochii.

– Iată, domnilor, campania din Styria, campania din Palatinat, campania din Karamania, aceea din Caucaz și aceea de la Vistula. Pozițiile și marșurile armatelor sînt indicate cu precizie pe aceste hărți, prin săgețile întovărășite de steguleț frumușele, iar ordinea bătăliilor este, pe ele, perfectă. Această ordine se determină, în general, după acțiune și stă în geniul marilor căpitani să constituie în sistem, întru gloria lor, capriciile hazardului. Însă ducele de Volmar a prevăzut întotdeauna totul.

Aruncați-vă privirile pe acest plan, la scara unu pe zece mii, a frumoasei bătălii de la Baskir, cîștigată de Volmar împotriva turcilor. Și-a desfășurat aici cel mai prodigios geniu tactic. Acțiunea se angajase de la orele cinci dimineața, la patru după-amiaza trupele lui Volmar, zdrobite de oboseală și cu munițiile epuizate, se retrăgeau în dezordine; intrepidul mareșal, singur la capul de pod de peste Aluta, cu un pistol în fiecare mînă, zbura creierii fugarilor. Își rînduia retragerea, cînd i se aduse la cunoștință că inamicii, în plină derută, se aruncau înnebuniți în Dunăre. Numaidecît, întoarse foaia, se aruncă în urmărirea lor și îi nimici pînă la unul. Această victorie îi aduse un venit de cinci sute mii de franci și-i deschise porțile Institutului.

Domnilor, socotiți să găsiți un om mai fericit decît învingătorul de la Elbrüz și de la Baskir? A dus la capăt, cu rezultate mereu fericite, patrusprezece campanii, a cîștigat șaizeci de bătălii și și-a salvat de trei ori de la năruire patria recunoscătoare. Încărcat de glorie și de onoruri, își prelungește dincolo de scadența obișnuită, în tihnă și bogăție, augusta lui bătrînețe.

– E adevărat că e fericit, zise Quatrefeuilles. Ce părere ai, Saint-Sylvain?

– Să mergem să-i cerem audiență, răspunse secretarul comandamentelor.

Introduși în palat, traversară vestibulul în care se înălța statuia ecvestră a mareșalului.

Pe soclu erau săpate aceste cuvinte mîndre: "Încredințez recunoștinței patriei și admirației universului cele două fiice ale mele Elbrüz și Baskir". Scara de onoare își suia dubla curbă a treptelor între pereții decorați cu panoplii și cu drapele, iar vastul ei palier conducea către o ușă ai cărei batanți erau împodobiți cu trofee de arme și cu grenade înflăcărate, deasupra cărora se aflau cele trei coroane de aur decernate de rege, de parlament și de națiune, ducelui de Volmar, salvatorul patriei.

Saint-Sylvain și Quatrefeuilles se opriră, încremeniți de respect, în fața acestei uși închise; cu gîndul la eroul de care ea îi despărțea, emoția îi țintuia în prag și nu îndrăzneau să înfrunte atîta glorie.

Saint-Sylvain își amintea de medalia bătută la comemorarea bătăliei de la Elbrüz. Ea-l înfățișa pe avers pe mareșal încoronînd o victorie înaripată, cu această inscripție magnifică: "*Victoria Caesarem et Napoleonem coronavit; major autem Volmarus coronat Victoriam*". Și murmură:

– Acest om este înalt de o sută de coți.

Quatrefeuilles își dusese amîndouă mîinile la inimă, care bătea să plesnească.

Nici n-apucară bine să-și revină în fire, cînd auziră niște țipete ascuțite ce păreau a veni din fundul iatacelor și se apropiau pe încetul. Erau miorlăituri de femeie amestecate cu zgomotele unor lovituri, urmate de gemete slabe. Dintr-o

dată, batanții ușilor săriră în lături și un bătrîn foarte micșorat, împins cu lovituri de picior de către o slujnică robustă, căzu ca un manechin pe trepte, lunecă pe scară cu capul în jos și căzu grămadă, zdrobit, dezarticulat, în vestibul, în fața valeților solemni. Era ducele de Volmar. Slujnica, despletită și pe jumătate despuiată, urla din capul scărilor:

– Lăsați-l! Unul ca ăsta nu se ridică decît pe fărăș.

Și, scuturînd o sticlă:

– Voia să-mi ia tăria! Cu ce drept? Așa, ai, hodorogule? Păi sigur că nu eu ți-am căutat ceartă, stîrv bătrîn!

Quatrefeuilles și Saint-Sylvain nu știură cum să fugă din palat. Cînd ajunseră în piața armelor, Saint-Sylvain făcu această observație că, în ultima sa partidă de zaruri, eroul nu fusese fericit.

– Quatrefeuilles, adăugă el, văd că m-am înșelat. Voiam să procedez după o metodă exactă și riguroasă; greșeam. Știința ne duce la rătăcire. Să revenim la bunul simț. Nu se guvernează bine decît prin empirismul cel mai grosolan. Să căutăm fericirea fără să o mai definim.

Quatrefeuilles revărsă multă vreme imputări și invective împotriva bibliotecarului, învinuindu-l de glume proaste. Ce-l supăra mai mult era să-și vadă credința pustiită, cultul pe care-l închina eroului național depreciat, pătat în sufletul său. Din care pricină suferea. Durerea lui era generoasă și, fără îndoială, durerile generoase conțin în sine potolirea și, ca să zicem așa, răsplata lor: ele se suportă mai bine, mai ușor, cu un curaj mai lesnicios decît durerile egoiste și interesate. Ar fi nedrept să vrem să se întîmple altfel. Încît curînd Quatrefeuilles își liberă sufletul și-și limpezi îndestul cugetul ca să bage de seamă că ploaia, căzînd pe pălăria sa de mătase îi strica luciul, și suspină:

– Încă o pălărie prăpădită!

Fusese militar și-și slujise regele ca locotenent de dragoni. De aceea, avu o idee: se duse să cumpere de la librarul statului-major, din piața armelor, la colțul cu strada des Grandes-Écuries, o hartă a regatului și un plan al capitalei.

– Niciodată nu pleci la luptă fără hartă! zise el. Însă a naibii treabă, să le citești. Uite orașul nostru, cu împrejurimile lui. De unde o să începem? De la nord sau de la sud, de la răsărit sau de la apus? S-a observat că orașele cresc toate spre vest. Poate că avem aici un indiciu pe care nu-l putem trece cu vederea. Este posibil ca locuitorii cartierelor de la apus, la adăpost de vîntul cel rău de la răsărit, să se bucure de o sănătate mai bună, să aibă o fire mai așezată și să fie mai fericiți. Sau, mai degrabă să începem cu fermecătoarele coline ce se-nalță peste malul rîului, la zece leghe sud de capitală. Acolo locuiesc, în acest anotimp, cele mai bogate familii ale regatului. Și, orice s-ar zice, unde să găsim un fericit, dacă nu între fericiți?

– Quatrefeuilles, răspunse secretarul comandamentelor, eu nu sînt un inamic al societății, nu sînt un adversar al fericirii publice. Îți voi vorbi despre bogătași ca un om care se respectă și ca un bun cetățean. Cei bogați sînt demni de venerație și de a fi iubiți; ei întreține statul sporindu-și bogăția și, binefăcători chiar fără voie, hrănesc o mulțime de persoane care trudesc la păstrarea și la înmulțirea bunurilor lor. Oh! Ce frumoasă este bogăția privată, ce demnă, ce excelentă! Cît trebuie ea cruțată, despovărată, privilegiată de către înțeleptul legiuitor și ce nedrept, perfid, neloial, potrivnic drepturilor celor mai sfinte, intereselor celor mai respectabile, și ce funest pentru finanțele publice, să grevezi opulența. Să crezi în bunătatea celor bogați este o datorie socială; este, de asemenea, plăcut să crezi în fericirea lor. Haidem, Quatrefeuilles!

CAPITOLUL VII

DESPRE RAPORTURILE DINTRE BOGĂȚIE ȘI FERICIRE

Hotărîți să se adreseze mai întîi celui mai bun, celui mai bogat, pe numele său Jacques Felgine-Cobur, care poseda munți de aur, mine de diamant, mări de petrol, merseră multă vreme de-a lungul zidurilor parcului său, ce cuprindea pajiști imense, păduri, ferme, sate. Și, la fiecare poartă a domeniului la care se înfățișau, erau trimiși la o alta. Scîrbiți să se tot ducă și să tot revină, învîrtindu-se fără-ncetare, opriră un cantonier care, pe drum, în fața unui grilaj cu blazoane, spărgea pietre. Îl întrebară dacă pe acea poartă ar putea intra spre a-l întîlni pe Jacques Felgine-Cobur, pe care doreau să-l vadă.

Omul se îndreptă cu greutate din șale și întoarse spre ei o față scobită, mascată de ochelari zăbreliți.

– Domnul Jacques Felgine-Cobur sînt eu, zise el.

Și văzîndu-le surprinderea:

– Sparg pietre, este singura mea distracție.

Apoi, aplecîndu-se din nou, lovi cu ciocanul un pietroi ce se sfărîmă cu un sunet sec.

În timp ce se îndepărtau:

– E prea bogat, zise Saint-Sylvain. Averea îl zdrobește. E un nefericit.

Quatrefeuilles se gîndea să meargă pe urmă la rivalul lui Jacques Felgine-Cobur, la regele fierului, Joseph Machero, al cărui castel nou-nouț își înălța, oribil la vedere, pe o măgură din apropiere, turnurile crenelate și zidurile străpunse de găuri pentru aruncat săgeți, întesate de turnulețe de pîndă. Saint-Sylvain îl sfătui să renunțe:

– I-ai văzut portretul; are un aer jalnic. Se știe din jurnale că este pietist[15], că trăiește ca un sărăcan, îi evanghelizează pe băieții și cîntă psalmi în biserică. Haidem mai departe, la prințul de Lusance. Ăsta este un aristocrat autentic, care știe să se bucure de averea lui. Îi plac grădinile și are cea mai frumoasă galerie de tablouri din regat.

Își anunțară sosirea. Prințul de Lusance îi primi în cabinetul său de antichități, unde se vedea cea mai izbutită copie grecească, din cîte se cunosc, a Afroditei din Cnidos, operă a unei dalte cu adevărat praxiteliană și plină de eleganță. Zeița părea încă udă de valul mării. Un scrin pentru medalii, din lemn de trandafir, care aparținuse doamnei de Pompadour, conținea cele mai frumoase monede de aur și de argint din Grecia și din Sicilia. Fin cunoscător, prințul își întocmea singur catalogul medaliilor lui. Lupa sa se mai afla încă pe vitrina cu pietre gravate, jaspuri, onixuri, sardonixuri, calcedonii, cuprinzînd pe o suprafață de mărimea unei unghii figuri executate într-un stil larg, grupuri alcătuite cu o magnifică amploare. Cu o mînă de îndrăgostit, el luă de pe masă un mic faun de bronz, spre a oferi admirației vizitatorilor săi profilul și patina, iar limbajul îi era demn de capodopera pe care o explica.

– Aștept, adăugă el, un transport de argintărie antică, cești și cupe despre care se spune că sînt mai frumoase decît cele de la Hildesheim și de la Bosco-Reale! Ard de nerăbdare să le văd. Domnul de Caylus nu cunoștea voluptate mai mare decît aceea de a deschide lăzi. Am același sentiment.

Saint-Sylvain zîmbi:

– Se spune, totuși, scumpul meu prinț, că sînteți expert în toate soiurile de voluptate.

– Mă flatați, domnule de Saint-Sylvain. Însă nu cred că arta plăcerii este cea dintîi dintre toate și că celelalte n-au preț în afara concursului ce-l dau acesteia.

15 Adept al unui curent religios de austeritate. (n.trad.)

Își conduse oaspeții în galeria sa de tablouri, unde se acordau între ele tonurile argintii ale lui Veronese cu ambra lui Tizian, roșețile lui Rubens, stacojiurile lui Rembrandt, griurile și rozurile lui Velasquez. Unde toate paletele vibrînde alcătuiau o armonie glorioasă. O vioară dormea uitată pe un fotoliu, în fața portretului unei doamne brune, cu părul lins, cu un ten măsliniu; marii ei ochi căprui îi devorau obrajii - o necunoscută căreia Ingres îi mîngîiase contururile cu o mînă amoroasă și sigură.

– Am să vă mărturisesc mania mea, spuse prințul de Lusance. Cîteodată, cînd rămîn singur, cînt la vioară în fața acestor tablouri și am iluzia de a tălmăci prin sunete armonia de culori și de linii. În fața acestui portret, încerc să redau mîngîierea fermă a desenului și, descurajat, pun jos vioara.

O fereastră se deschidea spre parc. Prințul și oaspeții săi se rezemară de balcon.

– Ce minunată vedere! exclamară Quatrefeuilles și Saint- Sylvain.

Terase încărcate de statui și pline de portocali și de flori conduceau, prin trepte largi și comode, la peluza mărginită de carpeni și către bazinul în care apa țîșnea în jerbe albe, din cochilii de tritoni și din urnele nimfelor. La dreapta și la stînga, o mare de verdeață își întindea tălăzuirea potolită pînă către rîul îndepărtat al cărui fir argintiu șerpuia printre plopi, sub măgurile acoperite de cețuri trandafirii.

Surîzător mai adineauri, prințul își fixă privirile-i îngrijorate asupra unui punct din această uriașă și frumoasă întindere.

– Burlanul ăsta!... murmură el cu o voce strangulată, arătînd cu degetul coșul unei uzine ce arunca fum, la mai mult de o jumătate de leghe de parc.

– Coșul acela? Nici nu se vede, zise Quatrefeuilles.

– Eu nu-l văd decît pe el, răspunse prințul. Îmi strică întreaga priveliște, îmi strică toată natura, îmi distruge viața. Răul este fără leac. Coșul aparține unei companii care nu vrea să-și cedeze uzina pe nici un preț. Am încercat toate mijloacele ca să-l maschez; n-am izbutit. M-am îmbolnăvit

din cauza aceasta.

Și, dîndu-se la o parte de la fereastră, se prăbuși pe un fotoliu.

– Ar fi trebuit să ne așteptăm la asta, spuse Quatrefeuilles, pe cînd se suiau în trăsură. Are o constituție gingașă: e nefericit.

Înainte de a-și continua cercetările, se așezară un moment în grădinița unei crîșme așezate la poalele muntelui, și de unde se vedea valea cea largă, fluviul limpede și șerpuitor cu insulele sale ovale. În ciuda celor două deznădăjduitoare încercări, încă mai sperau să descopere un miliardar fericit. Le mai rămîneau de întîlnit o duzină, prin preajmă, și, între alții, domnii Bloch, Potiquet, baronul Nichol, cel mai mare industriaș al statului și marchizul de Granthosme, cel mai bogat, poate, dintre toți și aparținînd unei ilustre familii, la fel de încărcată de glorie cît și de averi.

La o altă masă, un bărbat înalt, slab, aplecat din mijloc și moale ca un sul de pernă, ducea la buze un pahar de lapte. Ochii săi mari și searbezi păreau că se scurg în mijlocul obrajilor, nasul îi atîrna deasupra gurii. Părea topit de durere și privea cu jale la picioarele lui Quatrefeuilles.

– Domnule, îi spuse el, îngăduiți-mi să vă pun o întrebare care este pentru mine de o extremă importanță. Cît v-au costat pantofii dumneavoastră?

– Cu toată ciudățenia întrebării, răspunse Quatrefeuilles, nu văd vreun inconvenient în a vă răspunde. Am plătit perechea aceasta de încălțări șaizeci și cinci de franci.

Necunoscutul examină multă vreme cînd piciorul său, cînd pe al interlocutorului și compară cele două perechi de încălțăminte cu o minuțioasă atenție.

Apoi, palid și cu o voce mișcată:

– Spuneți că ați dat pe ghetele astea șaizeci și cinci de franci. Sînteți sigur de tot?

– Absolut.

– Domnule, gîndiți-vă bine la ce spuneți!...

– Ei, să fie! mormăi Quatrefeuilles, care începea să-și

piardă răbdarea, sînteți un cizmar glumeț, domnule.

– Nu sînt cizmar, răspunse străinul, cu umilă blîndețe, sînt marchizul de Granthosme.

Quatrefeuilles îl salută.

– Domnule, urmă marchizul, avusesem presentimentul: vai! sînt mereu furat! Dumneavoastră vă plătiți ghetele cu șaizeci și cinci de franci, eu le plătesc pe-ale mele, cu totul asemănătoare, nouăzeci. Nu prețul mă supără: n-are nici o însemnătate pentru mine; însă nu pot suporta să fiu furat. Nu văd în jurul meu, nu trag în piept, decît necinste, fraudă, ciordeală, minciună și m-apucă scîrba și groaza de averile mele care-i corup pe toți oamenii cu care am de-a face, servitori, intendenți, furnizori, vecini, amici, femei, copii, încît nu pot să le mai sufăr, de odioase și mizerabile ce-mi par. Sînt într-o situație cumplită. Nu sînt niciodată sigur dacă n-am în față un om necinstit. Și simt că mor de silă și de rușine că aparțin eu însumi speciei umane.

Și marchizul fu gata să cadă peste ceașca sa suspinînd:

– Șaizeci și cinci de franci! Șaizeci și cinci de franci!

În clipa aceea, din uliță se răspîndiră hohote de plîns și gemete, iar cei doi trimiși ai regelui văzură un moșneag care se văicărea, urmat de doi lachei galonați.

Cei doi fură mișcați de această apariție. Însă crîșmarul, foarte indiferent, le zise:

– Nu e nimic. E baronul Nichol, care-i putred de bogat!... Și-a pierdut mințile, se crede ruinat și se vaită zi și noapte.

– Baronul Nichol! strigă Saint-Sylvain, încă unul căruia voiai să-i ceri cămașa, Quatrefeuilles!

Asupra acestei ultime întîlniri, renunțară să caute mai departe cămașa salvatoare la oamenii cei mai avuți din regat. Cum erau nemulțumiți de felul în care se petrecuse ziua și se temeau că vor fi rău primiți la castel, se învinuiră unul pe altul de greșirea socotelilor.

– Ce idee ai mai avut, Quatrefeuilles, să te duci la oamenii aceia, ca să faci altceva decît observații teratologice? Moravuri, cugete, senzații, nimic nu e sănătos, nimic normal, la ei. Sînt niște monștri.

– Oare? nu-mi spuseseși dumneata, Saint-Sylvain, că

bogăția este o virtute, că e just să crezi în bunătatea celor bogați, și plăcut să te legeni în fericirea lor? Dar ia bine seama: există bogăție și bogăție. Cînd sărăcește nobilimea și se-mbogățește prostimea, statul se răstoarnă și toate iau sfîrșit.

– Quatrefeuilles, îmi vine greu să-ți spun, dar n-ai pic de idee asupra alcătuirii statelor moderne. Dumneata nu înțelegi epoca în care trăiești. Dar asta n-are mare însemnătate. Dacă am sonda acum mediocritatea daurită? Ce părere ai? Cred că am proceda cu înțelepciune dacă am asista mîine la recepțiile doamnelor din oraș, burgheze și intelectuale. Am putea observa acolo toate soiurile de oameni și, dacă ai să mă crezi, îi vom vizita mai întîi pe burghezii de condiția noastră.

CAPITOLUL VIII

SALOANELE CAPITALEI

Așa și făcură. Se înfățișară mai întîi la doamna Souppe[16], soția unui fabricant de paste făinoase, care avea o uzină în Nord. Îi aflară acolo pe domnul și pe doamna Souppe nefericiți de a nu fi primiți la doamna Esterlin[17], soția unui director de uzină, deputat în Parlament. Se duseră la doamna Esterlin și o găsiră nemîngîiată, precum și pe domnul Esterlin, de a nu fi primiți la doamna Colombier[18], soție a unui pair al regelui, fost ministru de Justiție. Merseră la doamna de Colombier și îi găsiră pe pair și pe pair-ița lui turbați de necaz că nu sînt în intimitatea reginei.

Vizitatorii pe care-i întîlniră în aceste felurite case nu erau mai puțin nefericiți, dezolați, turbați. Îi rodeau bolile, necazurile sentimentale, grijile bănești. Cei ce posedau se temeau să nu piardă, fiind mai nenorociți decît cei care nu posedau. Cei necunoscuți voiau să se facă remarcați, cei iluștri să se facă remarcați și mai mult. Pe cei mai mulți îi covîrșea munca, iar cei ce n-aveau nimic de făcut sufereau de un plictis mai chinuitor decît munca. Mai mulți dintre ei pătimeau de răul altuia, împărtășeau suferințele unei femei, ale unui copil iubit. Destui se stingeau de cîte o maladie de care nu erau atinși, dar pe care credeau că o aveau și de ale cărei urmări se temeau.

16 Ortografia maliţioasă a cuvîntului supă (n.trad.)
17 Esterlin = monedă franceză, de origine britanică, din sec.XII-XIII. (n.trad)
18 Coteţ pentru porumbei; hulubărie (n.trad.)

În capitală bîntuia tocmai o epidemie de holeră și se cita cazul unui om de finanțe care, de teamă să nu se molipsească și necunoscînd un adăpost suficient de sigur, se sinucisese.

– Ce e mai rău, zicea Quatrefeuilles, este că toți oamenii ăștia, nemulțumiți cu năpastele reale care plouă asupra lor ca grindina, se afundă într-o mlaștină de rele imaginare.

– Nu există rele imaginare, răspunse Saint-Sylvain. Toate relele sînt reale deîndată ce le simți, iar durerea din vis este o durere adevărată.

– Tot una e, replică Quatrefeuilles. Cînd dau afară pietre mari cît un ou de rață, tare-aș vrea să fie un vis.

Încă și de data aceasta Saint-Sylvain observă că foarte adesea oamenii se chinuiesc din motive opuse și contrarii.

Vorbi, pe rînd, în salonul doamnei Colombier, cu doi bărbați extrem de inteligenți, luminați, cultivați, care fără să-și dea seama, prin întortocherile și ocolișurile felului în care gîndeau, îi dezvăluiau suferința morală ce-i măcina din adîncuri. Cauza necazurilor lor se trăgea de la starea publică. Numai că fiecare trăgea în partea cealaltă. Domnul Brome trăia în spaima necontenită a unei schimbări. În stabilitatea prezentă, în mijlocul prosperității și al păcii de care se bucura țara, el se temea de tulburări și trăia cu spaima unei răsturnări totale. Deschidea ziarele numai cu mîini tremurătoare; se aștepta în fiecare dimineață să găsească în ele știri despre manifestații și răzvrătiri. Sub această impresie, transforma faptele cele mai neînsemnate și cele mai vulgare incidente în preludii ale revoluției, în vestitoare de cataclisme. Crezîndu-se mereu în ajunul unei catastrofe universale, trăia într-o spaimă continuă.

Un rău la polul opus, mai straniu și mai rar, îl pustia pe domnul Sandrique. Liniștea îl plictisea, ordinea publică îi punea răbdarea la încercare, pacea îi era nesuferită, sublima monotonie a legilor umane și divine îl dădea gata. El jinduia în taină după niște schimbări și, pe cît se prefăcea că se teme de ele, suspina după catastrofe. Acest om bun, blînd, afabil, omenos, nu concepea alte distracții decît subminarea prin violență a țării sale, a globului, a universului, pîndind

ciocniri și conflagrații pînă și în astre. Dezamăgit, abătut, trist, posac, cînd stilul documentelor publice și aspectul străzilor îi revelau inalterabila liniște a națiunii, suferea cu atît mai mult de toate acestea, cu cît, pricepîndu-se la oameni și avînd experiența afacerilor, știa în ce măsură domină la popoare spiritul de conservare, al tradiției, al imitației și ascultării și cît de încet, cu pași egali, decurge viața socială.

La recepția doamnei Colombier, Saint-Sylvain remarcă o altă contrarietate, mai vastă și mai încărcată de consecințe.

Într-un colțișor al salonului, domnul de la Galissonnière, președintele tribunalului civil, stătea de vorbă tihnit, în șoaptă, cu domnul Larive-du-Mont, administratorul Grădinii zoologice.

– Mă voi mărturisi dumitale, prietene, zicea domnul de la Galissonnière: ideea morții mă ucide. Mă gîndesc la ea fără-ncetare, din pricina ei mor la toată clipa. Moartea mă îngrozește, nu prin ea însăși, căci ea nu e nimic, dar pentru ceea ce urmează, viața de dincolo. Cred în ea; sînt credincios, am certitudinea nemuririi mele. Rațiune, instinct, știință, revelație, totul îmi demonstrează existența unui suflet nepieritor, totul îmi dovedește natura, originile și scopurile omului, așa cum ni le arată biserica. Sînt creștin; cred în chinurile veșnice; imaginea teribilă a acestor chinuri mă urmărește neîncetat. Iadul mă înspăimîntă și această spaimă, mai puternică decît orice alt sentiment, nimicește în mine speranța și toate virtuțile necesare mîntuirii, mă aruncă în ghearele disperării și mă expune acestui blam de care mi-e teamă. Teama de damnare mă damnează, spaima de infern mă precipită într-însul și, din viață, încerc de mai înainte chinurile veșnice. Nu există supliciu comparabil celui pe care-l îndur eu și care se face tot mai simțit din an în an, din zi în zi, din oră în oră, pentru că fiecare zi, fiecare minut mă aduce mai aproape de ceea ce mă îngrozește. Viața mea e o agonie plină de chinuri și spaime.

Pronunțînd aceste cuvinte, magistratul bătea cu mîinile prin aer, parcă spre a îndepărta vîlvătăile de nestins de care se simțea împresurat.

– Te invidiez, prea scumpe prietene, oftă domnul Larive-du-Mont. Ești fericit, în comparație cu mine. Și pe mine mă sfîșie ideeea morții, dar cît de diferit de tine, și cît de mult depășind-o în oroare! Studiile mele, ceea ce am observat eu, o practică constantă a anatomiei comparate și cercetări aprofundate asupra constituției materiei m-au convins cu desăvîrșire că vorbele suflet, spirit, nemurire, nematerialitate nu reprezintă decît fenomene fizice sau negația acestor fenomene și că, întrucît ne privește, sfîrșitul vieții este și sfîrșitul conștiinței, în sfîrșit, că moartea desăvîrșește deplina noastră nimicire. Nu există cuvînt capabil să exprime ceea ce urmează vieții, fiindcă termenul de neant pe care-l folosim nu este decît un semn de negare în fața întregii naturi.

Neantul este un nesfîrșit nimic, ce ne înconjoară. Din el venim, în el ne ducem; sîntem între două neanturi, ca o coajă de ou pe mare.

Neantul înseamnă imposibilul și, ceea ce este sigur, nu se concepe, însă este.

Nefericirea oamenilor, vezi dumneata, nefericirea și crima lor este de a fi descoperit aceste lucruri. Celelalte animale nu le știu; noi ar fi trebuit să le ignorăm pentru totdeauna. A fi, și a înceta de a mai fi! Groaza pe care mi-o inspiră această idee îmi ridică părul măciucă în cap și nu mă mai părăsește. Ceea ce nu va mai fi, îmi viciază și îmi corupe ceea ce este, iar neantul mă nimicește dinainte. Ce atroce absurditate! Mă văd și mă simt prin ea.

– Sînt mai de plîns decît dumneata, replică domnul de La Galissonnière. De cîte ori pronunți cuvîntul ăsta, acest perfid și delicios cuvînt, neant, dulceața lui îmi mîngîie inima și mă desfată, precum perna pe bolnav, cu o făgăduință de somn și de repaus.

Dar Larive-du Mont:

– Suferințele mele-s mai intolerabile decît ale dumitale, pentru că plebea suportă ideea unui iad veșnic și-ți trebuie o putere sufletească ieșită din comun ca să fii ateu. O educație religioasă, o gîndire mistică ți-au insuflat frica și ura față de viața omenească. Dumneata nu ești doar creștin și catolic;

ești jansenist[19] și ai în coastă genunea de-a lungul căreia mergea Pascal. Cît mă privește, eu iubesc viața, viața de pe acest pămînt, viața așa cum este ea, cățeaua asta de viață. O iubesc, brutală, ordinară și groșolană; o iubesc, sordidă, murdară, stricată; o iubesc, stupidă, imbecilă și crudă; o iubesc în obscenitatea ei, în josnicia ei, în infamia ei, cu zoaiele, urîțeniile și duhorile ei, cu putreziciunile și infecțiile ei. Simțind că-mi scapă și fuge, tremur ca un laș și m-apucă nebunia disperării. Duminicile, în zilele de sărbătoare, mă afund în mahalale, mă amestec în gloata care umple străzile, mă amestec în grupurile de bărbați, de femei, de copii, ce fac roată în jurul cîntăreților ambulanți sau stau în fața bărăcilor de bîlci. Mă frec de fuste soioase, de țoale pătate de grăsimi, aspir mirosurile iuți și fierbinți de sudoare, de păr, de suflări. Mi se pare, în această colcăială de viață, că-s mai departe de moarte. Aud o voce care-mi spune: "De teama pe care ți-o insuflu, numai eu am să te lecuiesc; de istovirea pe care ți-o provoacă amenințările mele, doar eu te voi ușura".

Însă eu nu vreau! Nu vreau!

– Vai! suspină magistratul. Dacă noi nu ne vom vindeca în cursul acestei vieți de bolile care ne macină sufletele, moartea nu ne va aduce odihna.

– Iar ceea ce mă turbează, reluă savantul, este faptul că, atunci cînd vom muri amîndoi, nu voi avea măcar satisfacția să-ți spun: "Vezi, La Galissonnière! nu m-am înșelat: nu e nimic!" Nu voi putea să mă flatez că am avut dreptate. Iar dumitale n-o să-ți deschidă ochii nimeni, niciodată. Cu ce preț se plătește gîndirea! Ești nefericit, prietene, fiindcă ți-e gîndirea mai vastă și mai puternică decît cea a animalelor și a celor mai mulți dintre oameni! Iar eu sînt mai nefericit decît dumneata, fiindcă am mai mult geniu.

Quatrefeuilles, care prinsese niște frînturi din acest

19 Adept al doctrinei lui Jansenius, teolog olandez (1585-1693), doctrină care încearcă să limiteze libertatea omului, plecînd de la principiul că mila divină este acordată unora de la naștere, iar altora le este refuzată. (n.ed.)

dialog, nu se pierdu cu firea.

– Acestea sînt suferințe ale spiritului, zise el; pot să fie crude, dar nu sînt răspîndite. Mă sperie mai tare frămîntările mai vulgare, suferințe și deformații ale trupului. Chinurile dragostei, ale lipsei de bani, care îngreuiază atît de mult căutarea noastră.

– Pe deasupra, îi atrase atenția Saint-Sylvain, acești doi domni își siluiesc din cale afară doctrinele spre a le face așa de mizere. Dacă La Galissonnière ar consulta un bun părinte iezuit, s-ar liniști în curînd, iar Larive-du-Mont ar trebui să știe că poți fi ateu cu seninătate, ca Lucrețiu, cu delicii, ca André Chenier, să-și repete versul din Homer: "A murit Patrocle, care prețuia mai mult ca tine", și să consimtă cu mai multă înțelepciune să-i întîlnească într-o zi sau într-alta pe maeștrii săi filozofi din antichitate, pe umaniștii Renașterii, pe savanții moderni și pe atîția alții, mai valoroși decît el. "Și mor Paris și Elena", zice François Villon. "Sîntem cu toții muritori", cum spune Cicero. "Toți murim", spune acea femeie, căreia Scriptura i-a lăudat prudența, în cea de a doua Carte a Regilor.

CAPITOLUL IX

FERICIREA DE A FI IUBIT

Se duseră să cineze în parcul regal, promenadă elegantă care reprezintă pentru capitala regelui Christophe ceea ce e Bois de Boulogne pentru Paris, Cambre pentru Bruxelles, Hyde-Park pentru Londra, Thiergarten-ul pentru Berlin, Prater-ul pentru Viena, Prado pentru Madrid, Cascine pentru Florența, Pincio pentru Roma. Așezați la răcoare, în mulțimea strălucitoare a comesenilor, își roteau privirile asupra marilor pălării încărcate de pene și de flori, pavilioane rătăcitoare ale plăcerilor, cuiburi zbuciumate ale dragostelor, hulubării către care își luau zborul dorințele.

– Cred, zise Quatrefeuilles, că aici se află ceea ce căutăm. Mi s-a-ntîmplat, precum oricui, să fiu iubit; iată fericirea, Saint-Sylvain. Astăzi mă mai întreb dacă nu e unica fericire a oamenilor. Și cu toate că port greutatea unei beșici mai încărcate cu pietre decît o roabă la ieșirea din mină, sînt zile cînd mă simt îndrăgostit ca la douăzeci de ani.

– Eu, răspunse Saint-Sylvain, sînt misogin. Nu iert femeilor că sînt de același sex cu doamna de Saint-Sylvain. Ele sînt cu toatele, o știm, mai puțin neroade, mai puțin rele și mai puțin slute, dar e totuși prea mult că au ceva comun cu ea.

– Lasă asta, Saint-Sylvain. Îți spun că ceea ce căutăm noi este aici și că n-avem decît să întindem mîna și să apucăm.

Și, arătînd către un bărbat foarte frumos, care stătea singur la masă:

– Îl cunoști pe Jacques de Navicelle. Place femeilor,

place tuturor femeilor. Asta-i fericirea, sau nu mă pricep de loc.

Saint-Sylvain fu de acord să verifice. Îl poftiră pe Jacques de Navicelle să stea împreună la masă și, luîndu-și cina, stătură la taclale. De douăzeci de ori, luînd-o de departe, sau dînd de-a dreptul, pe ocolitelea, prin insinuări sau cu toată sinceritatea, cerură informații asupra fericirii sale, fără să poată afla nimic de la acest companion a cărui vorbire elegantă, ca și fermecătorul lui obraz, nu exprimau nici bucurie, nici tristețe. Jacques de Navicelle vorbea cu plăcere, se arăta deschis și natural; făcea chiar și confidențe, numai că acestea îi înfășurau taina, făcînd-o și mai de nepătruns. Fără îndoială că era iubit; îl fericea aceasta, ori îl făcea nefericit? Cînd se serviră fructele, cei doi inchizitori renunțară s-o mai afle. Sătui, vorbiră fără să spună nimic, și chiar despre ei înșiși. Saint– Sylvain despre soția lui, iar Quatrefeuilles despre piatra lui de temelie, în care privință semăna cu Montaigne. S-au tors povestioare, la degustarea de lichioruri: povestea doamnei Bérille, care o ștersese dintr-un cabinet particular, deghizată în ucenic de brutar, cu un coș pe cap; întîmplarea cu generalul Debonnaire și doamna baroană de Bildermann; povestea ministrului Vizire și a doamnei Ceres care, întocmai ca Antonius și Cleopatra, topiseră un imperiu în sărutări, și multe altele, vechi și noi: Jacques de Navicelle istorisi o poveste orientală:

– Un tînăr negustor din Bagdad, zise el, stînd într-o dimineață în patul său, se simți plin de pofta dragostei și pretinse, strigînd din răsputeri, să fie iubit de toate femeile. Un djinn care-l auzise îi apăru și îi zise:

"Dorința ta e de-acum împlinită. Începînd de astăzi, vei fi iubit de toate femeile". Numaidecît tînărul negustor sări din pat, plin de-ncîntare și, făgăduindu-și plăceri inepuizabile și variate, coborî în stradă. De-abia făcuse cîțiva pași, și o babă oribilă, care pritocea vin în pivniță, cuprinsă, la vederea lui, de călduri, îi trimise sărutări prin răsuflătoare. El întoarse capul cu dezgust, însă bătrîna îl trase de picior în subterană, unde-l ținu închis douăzeci de ani".

De-abia-și termină Jacques de Navicelle povestirea, cînd șeful ospătarilor veni să-i atragă atenția că era așteptat. Se ridică și, cu capul plecat, cu priviri morocănoase, se îndreptă spre grilajul grădinii, unde-l adăsta, din fundul unui cupeu, o figură destul de aspră.

– Ne-a povestit propria-i istorie, zise Saint-Sylvain. Negustorul cel tînăr din Bagdad este el însuși.

Quatrefeuilles se ciocăni în frunte:

– Mi se tot spusese că e păzit de un balaur: uitasem.

Se întoarseră tîrziu la palat, fără altă cămașă decît a lor și-l găsiră pe regele Christophe și pe doamna de la Poule plîngînd cu lacrimi fierbinți în timp ce ascultau o sonată de Mozart.

Din contactul cu regele, doamna de la Poule, căzută în melancolie, nutrea idei sumbre și terori nebunești. Se credea persecutată, victimă a unor abominabile mașinațiuni. Trăia cu permanenta spaimă-n sîn de a fi otrăvită și le obliga pe cameristele ei să guste din toate felurile de la masă. O stăpînea spaima morții și atracția sinuciderii. Starea regelui se agrava de la aceea a acestei doamne cu care petrecea zile triste.

– Pictorii, spunea Christophe V, sînt funești meseriași ai imposturii. Ei împrumută o frumusețe mișcătoare femeilor care plîng și ne arată cîte o Andromacă, Artemis, Magdalenă, Heloisă, împodobite cu lacrimile lor. Am un portret al Adrienne-i Lecouvreur, în rolul Corneliei, udînd cu lacrimile ei cenușa lui Pompeius: este adorabilă. Și de cum începe doamna de la Poule să plîngă, fața i se convulsionează, nasul i se înroșește: ți se face frică de urîtă ce este.

Prințul acesta nefericit, care nu trăia decît în așteptarea cămășii salvatoare, îi certă strașnic pe Quatrefeuilles și pe Saint-Sylvain pentru neglijența, pentru incapacitatea lor, pentru nenoroc, socotind, poate, că cel puțin unul din aceste reproșuri va fi just.

– Mă veți lăsa să mor, cum fac medicii mei, Machellier și Saumon. Dar cît îi privește, asta e meseria lor. Așteptam altceva de la voi. Contam pe inteligența și pe devotamentul

vostru. Îmi dau seama că am greșit. Să te întorci cu coada între picioare! Nu vă e rușine? E chiar așa de greu să găsești cămașa unui om fericit? Dacă nu sînteți în stare măcar de asta, atunci la ce mai sînteți buni? Nu ești bine servit, decît de tine însuți! Asta este adevărat pentru persoanele particulare și încă mai adevărat pentru regi. Chiar acum am să plec să caut cămașa pe care voi nu știți s-o descoperiți.

Și, zvîrlindu-și scufița și halatul de casă, ceru să-i fie aduse hainele.Quatrefeuilles și Saint-Sylvain încercară să-l rețină.

– Sire! În starea în care sînteți, ce imprudență!

– Sire! a bătut miezul nopții!

– Credeți, așadar; întrebă regele, că oamenii fericiți se culcă o dată cu găinile? Nu mai există localuri de petrecere în capitala mea? Nu mai există restaurante deschise noaptea? Prefectul meu de poliție a închis toate bombele: nu-s ele, mai departe, deschise? Dar nici n-am nevoie să frecventez asemenea cercuri. Voi găsi ceea ce caut în stradă, pe bănci.

De-abia îmbrăcat, Christophe V sări peste doamna de la Poule care se tăvălea pe jos în convulsii, coborî ca un vîrtej scările și traversă în goană grădina.

Consternați, Quatrefeuilles și Saint-Sylvain îl urmau din depărtare, tăcuți.

CAPITOLUL X

DACĂ EȘTI FERICIT CÎND NU MAI ȘTII DE TINE

Ajuns la drumul mare străjuit de ulmi bătrîni, ce pornea din palatul regal, el zări un tînăr de o minunată frumusețe care, sprijinit de un copac, contempla cu o expresie de încîntare stelele ce-și sclipeau pe cerul pur semnele pîlpîitoare și misterioase. Boarea îi trecea prin buclele părului; în priviri îi strălucea reflexul unor limpezimi celeste.

– Am găsit! gîndi regele.

Se apropie de acest tînăr distins și frumos, care tresări ușor, cînd îl văzu.

– Regret, domnule, spuse monarhul, că vă tulbur visarea. Însă întrebarea pe care vă voi pune-o este pentru mine de un interes vital. Nu refuzați să răspundeți unui om care este, poate, pe punctul de a vă rămîne îndatorat, și care nu va fi nerecunoscător. Domnule, sînteți fericit?

– Sînt.

– Nu lipsește nimic fericirii dumneavoastră?

– Nimic! Fără îndoială, n-a fost întotdeauna așa. La fel ca toți oamenii m-a mușcat și pe mine răul de a trăi și poate că am resimțit mușcătura mai dureros decît cea mai mare parte dintre ei. Nu dau vina nici pe condiția mea particulară, nici pe împrejurări întîmplătoare, ci pe fondul comun al tuturor oamenilor și a tot ceea ce respiră: am trecut printr-o stare foarte proastă. Ea s-a risipit cu desăvîrșire. Mă desfătez într-un calm deplin, într-o dulce

plutire; totul în mine este mulțumire, seninătate, satisfacție profundă. O încîntare subtilă mă pătrunde peste tot. Mă vedeți, domnule, în cel mai frumos moment al vieții mele și, pentru că hazardul mă aduce în calea dumneavoastră, vă iau ca martor al fericirii mele. Sînt, în sfîrșit, liber, scutit de temerile și de terorile care-i asaltează pe oameni, de ambițiile care-i devoră și de nebunești le speranțe care-i înșală. Sînt deasupra hazardului; scap celor doi adversari de neînvins ai omului, spațiul și timpul. Pot brava soarta. Posed o fericire absolută și mă confund cu divinitatea. Iar această fericită stare este opera mea; se datorește unei hotărîri pe care am luat-o, atît de înțeleaptă, de bună, de frumoasă, de virtuoasă, de eficace, încît respectînd-o, te divinizezi.

Înot în bucurie, într-o magnifică îmbătare. Pronunț cu întreaga conștiință și în plenitudinea sublimă a semnificației sale, acest cuvînt al tuturor beților, al tuturor entuziasmelor și al tuturor extazurilor: "Nu mă mai cunosc!".

Își scoase ceasul.

– A sosit vremea. Adio!

– Încă o vorbă, domnule. Ați putea să mă salvați. Eu...

– Nu te salvezi decît luîndu-mă ca exemplu. Trebuie să ne despărțim aici. Adio!

Și necunoscutul, cu o ținută juvenilă, se avîntă eroic în pădurea de la marginea drumului. Fără să-i dea ascultare, Christophe îl urmări: în momentul în care să pătrundă în desiș auzi un foc de armă, făcu cîțiva pași, depărtă crengile și-l văzu pe tînărul fericit culcat în iarbă, cu tîmpla străpunsă de un glonte și ținînd încă revolverul în mîna dreaptă.

La această priveliște regele căzu leșinat. Quatrefeuilles și Saint-Sylvain, sosind din urmă, îl ajutară să-și recapete simțirea și-l duseră la palat. Christophe se informă în privința acestui tînăr ce-și găsise sub ochii săi o fericire disperată. Află că era moștenitorul unei familii nobile și bogate, tot atît de inteligent pe cît de frumos și ajutat de soartă cu statornicie.

CAPITOLUL XI

SIGISMOND DUX

A doua zi, Quatrefeuilles și Saint-Sylvain, mereu în căutarea cămășii medicinale, coborau pe jos strada Constituției, cînd o întîlniră pe contesa de Cécile ce ieșea dintr-un magazin de muzică. O conduseră înapoi la trăsura ei.

– Domnule de Quatrefeuilles, n-ați fost văzut ieri la clinica profesorului Quilleboeuf - și nici dumneavoastră, domnule de Saint-Sylvain. Ați făcut rău că n-ați venit, a fost foarte interesant. Profesorul Quilleboeuf invitase toată lumea elegantă, o mulțime și totodată o elită, la operația de cinci ore pe care o efectua, o ovariotomie. Ce de mai flori, toalete, muzică; s-au servit înghețate. Profesorul s-a arătat de o eleganță, de o grație minunată. A dispus să se ia și clișee pentru cinematograf.

Pe Quatrefeuilles această descriere nu-l prea surprinse. Știa că profesorul Quilleboeuf opera în lux și desfătări și s-ar fi dus să-i ceară cămașa, dacă nu l-ar fi văzut cu cîteva zile mai înainte pe ilustrul chirurg nemîngîiat că nu le operase el pe cele două mai mari celebrități ale zilei, împăratul Germaniei căruia i se scosese un chist de către profesorul Hilmacher și pitica de la Folies-Bergères, care după ce înghițise o sută de cuie, nu voia să i se deschidă stomacul și lua ulei de ricin.

Saint-Sylvain, oprit în fața vitrinei magazinului de muzică, privea bustul lui Sigismond Dux. Deodată scoase un țipăt tare:

– Iată-l pe cel pe care-l căutăm! Iată omul fericit!

Bustul, foarte asemănător, reda trăsăturile regulate și nobile ale uneia din acele figuri armonioase care au aerul unui glob pămîntesc. Cu toate că foarte plesuv și de pe acum bătrîn, marele compozitor părea în această operă la fel de fermecător pe cît de magnific. Craniul său se rotunjea ca o cupolă de catedrală, însă nasul, cam gros, se înrădăcina dedesubt cu o robustețe armonioasă și profundă; barba, aranjată cu foarfecele, nu ascundea buzele cărnoase, o gură afrodisiacă și bachică. Și era într-adevăr imaginea acelui geniu ce compune oratoriile cele mai pioase, muzica de operă cea mai pasionată și mai senzuală.

– Cum de nu ne-am gîndit, continuă Saint-Sylvain, la Sigismond Dux, care se bucură așa de plenar de uriașa lui glorie, dibaci în a-i smulge toate avantajele și doar atît de nebun cît trebuie ca să nu se înhame la constrîngerile și plictiseala unei înalte situații, cel mai spiritualizat și cel mai senzual dintre genii, fericit ca un zeu, impasibil ca un animal, îmbinînd în nenumăratele sale aventuri amoroase delicatețea cea mai atentă cu cinismul cel mai brutal?

– Are, zise Quatrefeuilles, un temperament vulcanic. Cămașa lui nu poate decît să-i prindă bine Majestății Sale. Haidem s-o cerem.

Fură introduși într-un hol vast și sonor, ca o sală de café-concert. O orgă pe trei trepte acoperea o parte a unui perete, cu corpul ei cu țevi nenumărate. Pe cap cu o tiară de doge, învești mîntat într-o mantie de brocard, Sigismond Dux improviza melodii, iar de sub degetele sale țîșneau sunete ce tulburau sufletele și făceau să se topească inimile. Pe cele trei trepte îmbrăcate în purpură, o trupă de femei culcate, magnifice sau fermecătoare, înalte, gingașe, șerpuitoare sau durdulii, rotunjoare, de o splendoare masivă, dar cu toatele la fel de înfrumusețate de dorință și de dragoste, înfierbîntate și extaziate, se frămîntau la picioarele lui.

În întregul hol, o mulțime fremătătoare de tineri americani, de bancheri israeliți, de diplomați, de dansatoare, de cîntărețe, de preoți catolici, anglicani și budiști, de prinți negri, de acordori de piane, de reporteri, de poeți lirici, de impresari, de fotografi, de bărbați îmbrăcați în femei și de

femei îmbrăcate în bărbați, grăbiți, năuciți, amestecați, nu formau decît o singură masă adoratoare, deasupra căreia, cocoțați pe coloane, călare pe candelabre, spînzurate de lustre, se agitau devotamente tinere și agile. Acest popor imens plutea în beție: era ceea ce se numea un matineu intim.

Orga tăcu. Un nor de femei îl învălui pe maestru care, în răstimpuri, ieșea pe jumătate, ca un astru luminos, spre a se cufunda din nou în el. Era dulce, calin, lasciv, lunecos. Amabil, nu mai fudul decît trebuie, uriaș cît lumea și micuț ca un amoraș, arăta, surîzînd, din barba căruntă, dinți de copilaș și le spunea la toate lucruri de șagă și drăgălașe, care le încîntau și care nu puteau fi reținute, într-atît erau de fine, încît își păstrau farmecul întreg, înfrumusețat de mister. Era tot atît de curtenitor și de bun cu bărbații și, văzîndu-l pe Saint-Sylvain, îl pupă de trei ori și-i spuse că tare-l iubea. Secretarul regelui nu-și pierdu vremea: îi ceru să schimbe confidențial două vorbe, din partea regelui și, după ce-i explică sumar cu ce importantă misiune era însărcinat, îi zise:

– Maestre, dați-mi că...

Se opri, văzînd cum, subit, trăsăturile lui Sigismond Dux se descompuneau. O caterincă începuse să cînte în stradă *Polca narciselor*. Și, de la primele măsuri, marele bărbat se făcu alb ca varul. Această polcă, succes de sezon, era opera unui amărît de violonist de cabaret, numit Bouquin, obscur și mizerabil. Iar maestrul încununat cu patruzeci de ani de glorie și de iubire, nu putea suferi ca niscaiva laude să se rătăcească la Bouquin. Resimțea faptul ca pe o insuportabilă ofensă. Cel de Sus însuși este gelos și se mînie de ingratitudinea oamenilor. Sigismond Dux nu putea auzi *Polca narciselor* fără să cadă bolnav. Îl părăsi brusc pe Saint-Sylvain, abandonă mulțimea de adoratori, magnifica turmă de femei extaziate și dădu buzna în cabinetul său de toaletă, ca să vomite un lighean de fiere.

– E de plîns, suspină Saint-Sylvain. Și trăgîndu-l repede după sine pe Quatrefeuilles, părăsi casa nefericitului muzician.

CAPITOLUL XII

DACĂ VICIUL ESTE O VIRTUTE

Preț de patrusprezece luni, de dimineața pînă seara și de seara pînă dimineața, scotociră orașul și împrejurimile, ochind, examinînd, întrebînd zadarnic. Regele, ale cărui puteri scădeau pe zi ce trecea și care-și făcuse acum o idee asupra greutăților legate de o asemenea căutare, dădu ordin ministrului său de interne să instituie o comisie extraordinară sub conducerea domnilor Quatrefeuilles, Chaudesaigues, Saint-Sylvain și Froidefond, însărcinată să procedeze, cu depline puteri, la o anchetă secretă asupra persoanelor fericite din regat. Răspunzînd invitației ministrului, prefectul de poliție îi puse pe cei mai pricepuți agenți în serviciul comisarilor, și curînd, în capitală, cei fericiți fură căutați cu tot atîta zel și la fel de multă rîvnă precum, în alte țări, răufăcătorii și anarhiștii. De cum un cetățean trecea drept fericit, era denunțat, supravegheat, filat. Doi agenți ai prefecturii își tîrau, la toate ceasurile zilei, de-a lungul și de-a latul, ghetele lor cu ținte, sub ferestrele oamenilor suspectați de fericire. Dacă un om din lumea bună închiria o ioiă la operă, era numaidecît pus sub supraveghere. Un proprietar de grajduri al cărui cal cîștiga o cursă era pus sub observație. În toate casele de toleranță un funcționar de la prefectură, instalat la birou, nota intrările. Și, la remarca prefectului de poliție, că virtutea aduce fericirea, persoanele binefăcătoare, fondatorii de instituții de caritate, donatorii generoși, soțiile neglijate și fidele, cetățenii semnalați pentru acte de devotament, eroii martirii, erau de asemenea denunțați și supuși unor

minuțioase anchete.

Această supraveghere apăsa întregul oraș; însă motivul ei rămînea cu desăvîrșire necunoscut. Quatrefeuilles și Saint-Sylvain nu destăinuiseră nimănui că erau în căutarea unei cămăși fericitoare, de frică, așa cum am mai spus, ca nu cumva inși ambițioși sau cupizi să se prefacă a se bucura de o fericire nespusă și să livreze regelui, ca fericit, un veșmînt de dedesubt impregnat de mizerie, de necazuri și de griji. Măsurile extraordinare ale poliției semănau neliniște în clasele de sus și se semnala o oarecare fierbere în oraș. Mai multe cucoane foarte stimate se aflară compromise și izbucniră scandaluri.

Comisia se reunea în fiecare dimineață la Biblioteca regală, sub președinția domnului de Quatrefeuilles, cu asistența domnilor Trou[20] și Boncassis[21], consilier de stat în misiune specială. Ea examina, în fiecare ședință, o mie cinci sute de dosare în medie. După o sesiune de patru luni, încă nu apăruseră semne de vreun om fericit.

Pe cînd președintele Quatrefeuilles se lamenta întru aceasta:

– Vai, exclamă domnul Boncassis, viciile produc suferință și toți oamenii au vicii.

– Eu unul n-am, suspină Chaudesaigues, și din această cauză m-apucă disperarea. Viața fără vicii nu e decît tînjeală, descurajare, tristețe. Viciul este unica distracție ce se poate gusta pe lumea asta; viciul dă culoare existenței, sărează suflétul, dă scînteiere spiritului. Ce zic eu, viciul este singura originalitate, singura putere creatoare a omului; el reprezintă încercarea unei organizări a naturii împotriva naturii, de întronare a regimului uman deasupra celui animal, a unei creații omenești contra creației anonime a unei lumi conștiente în inconștiența universală. Viciul este singurul bun propriu al omului, patrimoniul său real, adevărata lui virtute în sensul propriu al cuvîntului, fiindcă

20 Gaură, în l.franceză. (n.trad)
21 Lichior de coacăze bun, în l.franceză. (n.trad)

virtutea e fapta omului (*virtus, vir*).

M-am străduit să mă dedau viciului; n-am putut; pentru asta trebuie geniu, trebuie să dispui de o strașnică naturalețe. Un viciu prefăcut nu este un viciu.

– Ei nu, întrebă Quatrefeuilles, ce numiți dumneavoastră viciu?

– Numesc viciu o dispoziție obișnuită către ceea ce plebea consideră drept anormal și rău; adică morala individuală, forța individuală, virtutea individuală, frumusețea, puterea, geniul.

– Aferim! zise consilierul Trou, nu e vorba decît să ne înțelegem.

Dar Saint-Sylvain combătu cu vigoare opinia bibliotecarului:

– Să nu vorbiți de vicii, îi spuse el, odată ce n-aveți. Nu știți ce e aia. Eu unul, am; am mai multe, și vă asigur că îmi produc mai puțină satisfacție decît necazuri. Nimic nu e mai penibil decît un viciu. Te frămînți, te înfierbînți, te dai de ceasul morții ca să-l satisfaci și, de cum l-ai ostoit, simți un imens dezgust.

– N-ați vorbi așa, domnule, replică Chaudesigues, dacă ați avea vicii frumoase, vicii nobile, mîndre, imperioase, foarte înalte și cu adevărat virtuoase. Însă n-aveți decît mici vicii sperioase, arogante și ridicole. Nu sînteți, domnule, un mare defăimător al zeilor.

Saint-Sylvain se simți, la început, ciupit de aceste cuvinte, însă bibliotecarul îl lămuri că nu era la mijloc nici o ofensă. Saint-Sylvain conveni cu bunăvoință și făcu, liniștit și ferm, această reflecțiune:

– Vai, virtutea ca și viciul, viciul ca și virtutea reprezintă efort, constrîngere, luptă, chin, trudă, sfîrșeală. Iată de ce sîntem cu toții nenorociți.

Însă președintele Quatrefeuilles se plînse că-i va plesni capul.

– Domnilor, zise el, să nu ne mai dăm cu părerea. Nu sîntem făcuți pentru aceasta.

Și ridică ședința.

Soarta acestei comisii zămislită de întîmplare nu se

deosebi de aceea a tuturor comisiilor parlamentare și extraparlamentare ce se reunesc în toate timpurile și în toate țările: ea nu duse la nimic și, după ce se întruni timp de cinci ani, se risipi fără să fi adus nici un folos.

Regele n-o ducea mai bine. Ca să-l zdrobească, neurastenia, asemenea Bătrînului mării, lua forme de o teribilă diversitate. Se plîngea că-și simte toate mădularele, ce-o luaseră razna, zvîcnind fără-ncetare în trupul lui și așezîndu-se unde nu le era locul, rinichiul în gîtlej, inima în pulpa piciorului, intestinele în nas, ficatul în piept, creierul în burtă.

– Habar n-aveți, adăugă el, cît de penibile sînt aceste senzații și în ce zăpăceală mi-aruncă gîndurile.

– Sire, înțeleg cu atît mai bine, răspundea Quatrefeuilles, cu cît în tinerețele mele mi se întîmpla adesea ca pîntecul să mi se suie la cap, și aceasta dădea ideilor mele întorsătura care se poate închipui. Studiile mele matematice au suferit mult din această cauză.

Cu cît se simțea mai rău, Christophe cerea cu mai multă ardoare cămașa ce-i fusese prescrisă.

CAPITOLUL XIII

DOMNUL PAROH MITON[22]

—Dă întorc și zic, îi spunea Saint-Sylvain lui Quatrefeuilles, că dacă n-am găsit, e din pricină că am căutat unde nu trebuia. În mod hotărît, cred în virtute și cred în fericire. Ele nu se pot despărți. Sînt rare; se ascund. Le vom descoperi sub acoperișuri umile, în fund de țară. Dă-mi crezare să le căutăm de preferință în regiuni aspre și muntoase, precum Savoia noastră și Tirolul.

Cincisprezece zile mai tîrziu, parcurseseră șaizeci de sate de munte, fără să întîlnească vreun om fericit. Regăseau toate nevoile care bîntuie orașele în aceste cătune, unde la oamenii neciopliți și neștiutori ele se vădeau și mai pustiitoare. Foamea și amorul, aceste două flageluri ale naturii îi izbeau aici pe nefericiții oameni cu lovituri încă mai dese și mai tari. Văzură jupîni avari, soți geloși, muieri mincinoase, slujnice care umblau cu otravă, vătafi ucigași, tați incestuoși, țînci ce răsturnau covata în capul străbunicului ce moțăia pe vatră. Țăranii aceștia nu-și aflau plăcerea decît dedîndu-se beției: chiar cînd petreceau erau brutali, petrecerile lor iscau cruzimi, terminîndu-se în încăierări sîngeroase.

Pe măsură ce-i cercetau cu mai multă atenție, Quatrefeuilles și Saint-Sylvain își dădeau seama că oamenii aceștia nu puteau fi nici mai buni, nici mai puri, că pămîntul

22 Mînecuță, în l.franceză. (n.trad)

îi făcea zgîrciți, că o viață aspră le învîrtoșa inima față de suferințele altora ca și față de ale lor, că erau geloși, lacomi, prefăcuți, mincinoși, preocupați tot timpul să se înșele unii pe alții, urmarea firească a nevolniciei și mizeriei lor.

– Cum am putut să cred un singur moment, se întreba Saint-Sylvain, că fericirea sălășluiește sub acoperișurile de paie? Nu poate fi decît efectul studiilor clasice.

În poemul său administrativ, intitulat *Georgicele*, Vergiliu spune că agricultorii ar fi fericiți dacă și-ar cunoaște fericirea. Mărturisește, prin urmare, că n-o cunosc deloc. În fapt, el scria la ordinul lui Augustus, excelent gospodar al imperiului, care se temea de lipsa pîinii la Roma și căuta să repopuleze satele. Vergilius știa, ca toată lumea, că viața țăranului este grea. Hesiod i-a făcut un tablou îngrozitor.

– Un fapt este sigur, zise Quatrefeuilles, anume că pretutindeni băieții și fetele de la țară nu știu cum să ajungă mai repede la oraș. Pe litoral, fetele visează să intre în fabricile de conserve de sardele. În țările bogate-n cărbune, tinerii țărani nu visează decît să coboare în mină.

În munții aceia, un om arbora surîsul său nevinovat între frunți îngîndurate și chipuri încruntate. Nu știa să are pămîntul și nici să mîne vitele; nu știa nimic din ceea ce știu ceilalți oameni, vorbea fără noimă și cînta din zori în seară un cîntecel pe care nu-l isprăvea niciodată. Totul îl încînta. Se simțea pretutindeni în al nouălea cer. Veșmîntul îi era făcut din zdrențe de toate culorile, cusute anapoda. Copiii se țineau după el, batjocorindu-l; însă, cum se credea că aduce noroc, nu i se făcea vreun rău și i se dădea puținul de care avea nevoie. Era Hurtepoix, slabul de înger. Mînca pe la uși, cu cățelușii și se culca prin grajduri.

Observînd că era fericit și bănuind că nu fără rațiuni adînci oamenii din preajmă îl socoteau ca aducător de noroc, Saint-Sylvain, după ce cumpăni îndelung, îl căută, ca să-i tragă cămașa. Îl găsi prosternat, scuturat de hohote de plîns, la intrarea bisericii. Hurtepoix aflase tocmai de moartea lui Isus Cristos, crucificat pentru mîntuirea oamenilor.

Coborîți într-un sat al cărui primar era și cîrciumar, cei doi ofițeri ai regelui îl poftiră să bea cu ei și se informară dacă, întîmplător, nu cunoștea un om fericit.

– Domnilor, le spuse acesta, duceți-vă în satul pe care-l vedeți, pe celălalt povîrniș al văii, la casele albe cocoțate pe coasta muntelui și înfățișați-vă preotului Miton; vă va primi foarte bine și veți da față cu un om fericit, ce-și merită fericirea. Aveți două ceasuri de mers.

Primarul se oferi să le închirieze cai. Plecară după ce luară masa. Un tînăr care mergea pe același drum, călărind un cal mai bun decît ei, îi ajunse din urmă, la prima cotitură. Avea o față deschisă, un aer de bucurie și sănătate. Intrară în vorbă.

Cînd află de la ei că se duceau la părintele Miton, le spuse:

– Transmiteți-i complimentele mele. Eu mă duc ceva mai sus, la Sizeraie, unde locuiesc, în mijlocul unor pășuni frumoase. Sînt grăbit să ajung.

Și le povesti că o luase de soție pe cea mai îndatoritoare și mai bună dintre femei, că-i făcuse doi copii frumoși ca niște îngeri, un băiat și o fată.

– Vin din capitala județului, adăugă el pe tonul celei mai mari mulțumiri, și aduc de-acolo rochii frumoase, necusute, cu tipare și desene de mode în care se vede cum vine costumul. Alice (așa o cheamă pe nevastă-mea) nu știe nimic de cadoul pe care i l-am pregătit. O să-i dau pachetele legate și am să am plăcerea să-i văd degetele drăgălașe pierzîndu-și răbdarea cu dezlegatul sforilor. Va fi foarte mulțumită; privirile ei încîntate se vor ridica spre mine, pline de-o lumină proaspătă, și mă va îmbrățișa. Sîntem fericiți, Alice și cu mine. De patru ani, de cînd ne-am luat, în fiecare zi ne iubim mai mult. Avem pășunile cele mai întinse din ținut. Și slugile noastre sînt fericite. Cosesc și horesc strașnic. Trebuie să veniți la noi într-o duminică, domnilor: veți bea din vinișorul nostru alb și le veți privi cum dansează pe cele mai grațioase fete și pe cei mai viguroși băieți de pe aceste meleaguri, care-ți suflă din brațe dansatoarea și o aruncă în sus ca pe o pană. Casa noastră

este la o jumătate de ceas depărtare. O luați la dreapta, între stîncile acestea două pe care le vedeți la cincizeci de pași în fața domniilor voastre și care se numesc Picioarele-Caprei. Treceți pe un podeț de lemn, aruncat peste un torent și străbateți pădurícea de pini care ne apără de vîntul din nord. În mai puțin de jumătate de ceas îmi voi regăsi familia și vom fi toți patru tare mulțumiți.

– Trebuie să-i cerem cămașa, îi șopti Quatrefeuilles lui Saint-Sylvain; presupun că e mai bună decît a părintelui Miton.

– Și eu presupun la fel, răspunse Saint-Sylvain.

În minutul cînd schimbau aceste vorbe, un călăreț trecu printre Picioarele-Caprei și se opri, întunecat și mut, în fața călătorilor.

Recunoscîndu-l pe unul din zilierii lui:

– Ce e, Ulric? întrebă stăpînul.

Ulric nu răspunse.

– O nenorocire? Vorbește!

– Domnule, soția dumneavoastră, nerăbdătoare să vă revadă, a vrut să vă iasă în întîmpinare. Podul de lemn s-a rupt și ea s-a înecat în torent, cu cei doi copii.

Lăsîndu-l pe tînărul muntean nebun de durere, se îndreptară către domnul Miton și fură primiți în casa parohială într-o încăpere ce-i servea preotului de vorbitor și de bibliotecă; se aflau acolo, pe rafturi de brad, o mie de volume și, pe pereții văruiți, gravuri vechi, după peisaje de Claude Lorrain și de Poussin; totul dezvăluia o cultură și deprinderi ale spiritului ce nu se întîlnesc, de obicei, într-un presbiteriu de țară. Om între două vîrste, preotul Miton avea aerul inteligent și bun.

Celor doi vizitatori, care se prefăceau că ar vrea să se stabilească pe-acolo, le lăudă climatul, rodnicia, frumusețea văii. Le oferi pîine albă, fructe, brînză și lapte. Apoi, îi duse într-o grădină de zarzavaturi, răcoroasă și de o fermecătoare curățenie. Pe zidul ce primea lumina soarelui, spalierele se întindeau cu o perfectă geometrie; coroanele tunse ale pomilor fructiferi se rînduiau la egale distanțe, încărcate de rod.

– Nu vă plictisiți niciodată, domnule paroh? întrebă Quatrefeuilles.

– Timpul mi se pare scurt între bibliotecă și grădină, răspunse preotul. Oricît de pașnică și de liniștită mi-ar fi viața, ea nu este mai puțin dedicată muncii și acțiunii. Celebrez slujba, îi vizitez pe cei bolnavi și pe săraci, îi spovedesc pe credincioșii și credincioasele din parohie. Sărmanele ființe n-au cine știe ce păcate de mărturisit; m-aș putea eu plînge de asta? În schimb, se spovedesc pe îndelete. Trebuie să pun de-o parte ceva timp, ca să-mi pregătesc predicile și catehizările: mai ales acestea îmi dau bătaie de cap, cu toate că le fac de douăzeci de ani. Este atît de grav să le vorbești copiilor: ei cred tot ce li se spune. Am, deasemenea, orele mele de distracții. Fac plimbări. Sînt întotdeauna aceleași și-s nesfîrșit de variate. Un peisaj se schimbă o dată cu anotimpul, cu zilele, cu ceasurile, cu minutele; este totdeauna diferit, totdeauna nou. Îmi petrec în mod agreabil lungile seri ale anotimpului friguros, cu vechi prieteni, farmacistul, perceptorul și judecătorul de pace. Facem muzică. Morine, slujnica mea, e grozavă la coptul castanelor; ne ospătăm cu ele. Ce poate fi mai bun la gust decît niște castane coapte, cu un pahar de vin alb?

– Domnule, îi zise Quatrefeuilles bunului preot, noi sîntem în serviciul regelui. O să vă facem o declarație ce va avea însemnate urmări pentru țară și pentru lumea întreagă; e la mijloc sănătatea și poate viața monarhului. De aceea ne cerem scuze pentru întrebarea pe care vă vom pune-o, oricît de stranie și de indiscretă are să vi se pară, și pentru că vă vom cere să răspundeți fără nici o rezervă și fără nici o reținere. Părinte, sînteți fericit?

Domnul Miton apucă mîna lui Quatrefeuilles, o strînse și spuse cu o voce abia perceptibilă:

– Existența mea este o tortură. Trăiesc într-o nesfîrșită minciună. N-am credință.

Și două lacrimi i se scurseră dintre pleoape.

CAPITOLUL XIV ȘI ULTIMUL

UN OM FERICIT

După ce străbătuseră zadarnic regatul un an de zile, Quatrefeuilles și Saint-Sylvain se duseră la castelul din Fontblande unde fusese transportat regele ca să se bucure de aerul curat al pădurilor. Îl aflară într-o stare de prostrație care alarma Curtea.

Invitații nu locuiau în acest castel, care nu era decît un pavilion de vînătoare. Secretarul comandamentelor și primul maestru de vînătoare își găsiseră gazde în sat și luau zilnic drumul pădurii, la suveran. Pe parcurs întîlneau adesea un omuleț ce-și făcuse sălaș în scorbura unui platan din pădure. Se numea Mousque și nu era chipeș, cu fața turtită, cu pometii ieșiți în afară și nasul borcănat, cu nări rotunde. Însă dinții lui pătrați, pe care buzele roșii îi descopereau tot timpul în rîs, luminau această figură, făcînd-o plăcută. Cum se-mproprietărise el pe uriașul platan scorburos, nu știa nimeni, însă își făcuse acolo o încăpere foarte curată și înzestrată cu tot ce-i era de trebuință. La drept vorbind, n-avea cine știe ce nevoi. Trăia din roadele pădurii și din peștele iazului, și o ducea foarte bine. I se trecea cu vederea că nu prea era în regulă, căci făcea servicii și știa să placă. Cînd doamnele de la castel se plimbau cu trăsura prin pădure, le oferea, în coșulețe de răchită împletite chiar de el, faguri de miere, fragi, sau fructul dulce-amar al cireșului sălbatic. Era oricînd gata să pună umărul la scoaterea din noroaie a convoaielor militare și ajuta la strînsul fînului, cînd vremea devenea amenințătoare. Era nemaipomenit de puternic și de agil.

Sfărîma cu mîinile fălcile unui lup, prindea iepurele din fugă și se cățăra în copaci ca o pisică. Pentru petrecerea copiilor făcea fluiere din trestie, moriști de vînt și alte jucărioare.

Quatrefeuilles și Saint-Sylvain auzeau adesea, prin sat, spunîndu-se: "Fericit ca Mousque". Zicerea aceasta le răsuna în minte și, într-o zi, trecînd pe sub marele platan scorburos, îl văzură pe Mousque jucîndu-se cu un mops tînăr și părînd la fel de mulțumit ca și ciinele. Se hotărîră să-l întrebe dacă este fericit.

Mousque nu putu răspunde, ca unul ce nu reflectase asupra fericirii. Îl învățară, în puține cuvinte pe-nțeles, ce era aceea. Iar, după ce se gîndi o clipă, el răspunse că da.

La acest răspuns, Saint-Sylvain îi spuse năvalnic!

– Mousque; îți dăm tot ce ți-ai dori, aur, un palat, saboți noi, orice, dă-ne nouă cămașa ta.

Pe chipul blînd al acestuia nu se așternu nici regretul nici decepția, pe care nici nu era în stare să le cunoască, ci o vie surprindere. Făcu semn că nu putea să dea ceea ce i se cerea. Nu avea cămașă.

SFIRȘIT

CUPRINS

CELE ȘAPTE NEVESTE ALE LUI BARBĂ-ALBASTRĂ, DUPĂ DOCUMENTE AUTENTICE 5
MINUNEA MĂRITULUI SFÎNT NICOLAE 29
ISTORIA DUCESEI DE CICOGNE ȘI A DOMNULUI DE BOULINGRIN CARE AU DORMIT O SUTĂ DE ANI ÎN TOVĂRĂȘIA FRUMOASEI-DIN-PĂDUREA-ADORMITĂ 59
CĂMAȘA 75
I. REGELE CHRISTOPHE, DOMNIA SA, OBICEIURILE, BOALA LUI 77
II. LEACUL DOCTORULUI RODRIGUE 83
III. DOMNII DE QUATREFEUILLES ȘI DE SAINT-SYLVAIN CAUTĂ UN OM FERICIT ÎN PALATUL REGELUI. 89
IV. JERONIMO 95
V. BIBLIOTECA REGALĂ 101
VI. MAREȘALUL DUCE DE VOLMAR 106
VII. DESPRE RAPORTURILE DINTRE BOGĂȚIE ȘI FERICIRE 110
VIII. SALOANELE CAPITALEI 116
IX. FERICIREA DE A FI IUBIT 122
X. DACĂ EȘTI FERICIT CÎND NU MAI ȘTII DE TINE 126
XI. SIGISMOND DUX 128
XII. DACĂ VICIUL ESTE O VIRTUTE 131
XIII.DOMNUL PAROH MITON 135
XIV.UN OM FERICIT 140

Editura VREMEA
Consilier editorial – Mihai Giugariu
București, str. Constantin Daniel, 14
telefon 650.38.75.

Culegere și tehnoredactare computerizată
Cristina Cantacuzino
Irina Dinu
VREMEA

Tiparul executat la "POLSIB" Sibiu
sub comanda nr. 2 A 211
Bun de tipar noiembrie 1992, tiraj 10.000 exemplare
Hîrtie tipar 50 gr/m^2 Format 24/70/100
Coli tipar: 6

Anatole France

CELE ȘAPTE NEVESTE ale lui BARBĂ ALBASTRĂ

S-ar spune că Barbă Albastră a fost un mare scelerat, dar, la o privire mai atentă.....

În opera lui Anatole France (1844 – 1924) finețea observației se împletește cu ironia și scepticismul. Cărțile sale cunosc un succes constant în ochii publicului: *Crima lui Sylvestre Bonnard*, *Insula pinguinilor*, *Crinul roșu* se citesc mereu, cu reînnoită plăcere.

Membru al Academiei Franceze, Anatole France a fost încununat în 1921 cu premiul Nobel.

editura VREMEA

Lei 188 +
2 T.L.
Total 190

I.S.B.N 973-95581-9-4